

Fond za humanitarno pravo

Dosije: JNA u ratovima u Hrvatskoj i BiH

Fond za humanitarno pravo

Dosije: JNA u ratovima u Hrvatskoj i BiH

Beograd,
jun 2018. godine

Sadržaj

SKRAĆENICE.....	5
REZIME.....	7
I. JNA KAO DEO ORUŽANIH SNAGA SFRJ	8
II. PROMENA CILJEVA I ZADATAKA JNA TOKOM SUKOBA U HRVATSKOJ.....	9
i. Politička kriza u SFRJ i kriza Predsedništva SFRJ.....	10
ii. Politička situacija u Hrvatskoj – nastanak Republike Srpske Krajine.....	13
iii. Prva faza učešća JNA u sukobu u Hrvatskoj.....	14
iv. Druga faza učešća JNA u sukobu u Hrvatskoj.....	15
v. Odluka da se JNA transformiše u srpsku vojsku	18
III. GRANATIRANJE GRADOVA OD STRANE JNA.....	20
i. Dubrovnik	20
ii. Vukovar	27
iii. Druga granatiranja gradova od strane JNA	31
IV. UBISTVA NA OVČARI.....	34
V. NAPADI JNA NA SELA U HRVATSKOJ	40
i. Napadi JNA na sela u Lici i Baniji.....	41
ii. Napad JNA na sela u Severnoj Dalmaciji	44
iii. Napadi JNA u Istočnoj Slavoniji.....	47
VI. MESTA ZATOČENJA	55
i. Mesta zatočenja na teritoriji Srbije i Crne Gore	57
VII. ISTRAGE KOJE JE SPROVODILA JNA	58
VIII. TRANSFORMACIJA JNA U SVK	60
IX. JNA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	61
i. Plan „Ram“	64
ii. Povlačenje JNA iz Hrvatske u BiH.....	65
iii. Promena nacionalnog sastava JNA	66
X. ULOGA JNA U PREUZIMANJU OPŠTINA U BIH.....	67
i. Bijeljina	70

ii. Zvornik.....	73
iii. Vlasenica.....	77
iv. Bosanski Šamac.....	81
v. Prijedor.....	86
vi. Brčko	89
 XI. POVLAČENJE JNA IZ BIH I DOPRINOS JNA FORMIRANJU VRS	92
i. Transformacija jedinica JNA u jedinice VRS.....	93
ii. Kadar VRS-a.....	94
iii. Saradnja nakon maja 1992. godine	96
iv. Vojna i logistička pomoć	98

PRILOZI

Skraćenice

BiH	Bosna i Hercegovina
EZ	Evropska zajednica
gmtbr	Gardijska motorizovana brigada
GŠ	Generalštab (odnosno Glavni štab u VRS)
GŠ OS SFRJ	Generalštab oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
HV	Hrvatska vojska
JNA	Jugoslovenska narodna armija
JOD	Jurišni odred
KC	Kadrovska centar
KOG	Kontraobaveštajna grupa
KOS	Kontraobaveštajna služba
MKCK	Medunarodni komitet Crvenog krsta
MKSJ	Medunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
OG	Operativna grupa
OG Jug	Operativna grupa Jug
OG Sever	Operativna grupa Sever
OS	Oružane snage
pgmd	Proleterska gardijska mehanizovana divizija
pgmbr	Proleterska gardijska mehanizovana brigada
PMEZ	Pos matračka misija Evropske zajednice
PSFRJ	Predsedništvo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
PU	Policijska uprava
PVO	Protivvazdušna odbrana
RDB	Resor državne bezbednosti
RO Luka	Radna organizacija Luka
RS	Republika Srpska
RSK	Republika Srpska Krajina
RV	Ratno vazduhoplovstvo
SAO	Srpska autonomna oblast
SB	Savet bezbednosti
SDA	Stranka demokratske akcije
SDB	Služba državne bezbednosti
SDG	Srpska dobromilačka garda („arkanovci“)
SDS	Srpska demokratska stranka
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SIV	Savezno izvršno veće

SJB	Stanica javne bezbednosti (policijiska stanica)
SNV	Srpsko nacionalno veće
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
SRK	Sarajevsko-romanijski korpus VRS
SrR BiH	Srpska Republika Bosna i Hercegovina
SRS	Srpska radikalna stranka
SSNO	Savezni sekretarijat za narodnu odbranu
SUP	Sekretarijat unutrašnjih poslova
SVK	Srpska vojska Krajine
TEF	Tvornica elektroda i ferolegura
TG	Taktička grupa
TIZ	Tekstilna industrija Zadar
TLM Boris Kidrič	Tvornica lakih metala Boris Kidrič
TO	Teritorijalna odbrana
TRZ	Tužilaštvo za ratne zločine
UN	Ujedinjene nacije
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu
UNPROFOR	Zaštitne snage UN-a, prvo osnovane u Hrvatskoj kako bi obezbedile demilitarizaciju određenih područja. Mandat je kasnije proširen i na Bosnu i Hercegovinu
VJ	Vojska Jugoslavije
VP	Vojna policija
VO	Vojna oblast
VPO	Vojno-pomorska oblast
VRS	Vojska Republike Srpske
ZNG	Zbor narodne garde
17. TG JNA	17. taktička grupa JNA
180. mtbr	180. motorizovana brigada
221. mtbr	221. motorizovana brigada
252. okbr	252. oklopna brigada
343. mtbr	343. motorizovana brigada
395. mtbr	395. motorizovana brigada
405. PB	405. pozadinska baza
453. mbr	453. mehanizovana brigada
46. partd	46. partizanska divizija
472. mtbr	472. motorizovana brigada
8. VPS	8. vojno-pomorski sektor
9. VPS	9. vojno-pomorski sektor
80. mtbr	80. motorizovana brigada
813. inžp	813. inženjerski puk

Rezime

Tema desetog Dosijea Fonda za humanitarno pravo (FHP) je uloga Jugoslovenske narodne armije (JNA) u ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (BiH) i njena transformacija iz jugoslovenske u srpsku vojsku. Reč je o najobimnijem dosadašnjem dosijeu FHP-a, koji obuhvata period od kraja 80-ih godina prošlog veka pa sve do maja 1992. godine i bavi se pripremom JNA i političkih struktura SFRJ i Srbije za ratove, kao i učešćem JNA u sukobima i njenim doprinosom ostvarenju ratnih ciljeva rukovodstava Republike Srbije, Republike Srpske Krajine i Republike Srpske.

U uvodnom delu Dosijea predviđene su činjenice o razvoju krize u bivšoj Jugoslaviji i koraci koje je preduzimalo rukovodstvo Republike Srbije na čelu sa Slobodanom Miloševićem u preuzimanju kontrole nad JNA, sa namerom da je upotrebi za ostvarenje svojih ratnih ciljeva.

Prvi deo Dosijea posvećen je ulozi JNA u ratu u Hrvatskoj. Predviđeni su dokazi o dve faze njenog delovanja: prvoj, u kojoj je zajednička jugoslovenska armija razdvajala sukobljene strane i stvarala tampon zone između njih, da bi ih onda prepustila u nadležnost novouspostavljenim srpskim vlastima na delu teritorije Republike Hrvatske, i drugoj, u kojoj se JNA otvoreno stavila na srpsku stranu, granatirala hrvatske gradove i zajedno sa jedinicama Milicije Krajine i paravojnim srpskim grupama učestvovala u borbama protiv oružanih snaga Republike Hrvatske i napadima na slabo branjena ili nebranjena sela.

U Dosijeu su navedeni i detaljno opisani primeri vojnih akcija iz 1991. godine u kojima je JNA počinila ratne zločine ili pripremila teren da ih počine srpske jedinice sa kojima je zajedno delovala. Predviđeni su dokazi bazirani na dokumentima i iskazima svedoka o neselektivnom granatiranju hrvatskih gradova (Dubrovnik, Vukovar, Zadar, Šibenik) i o napadima na hrvatska područja na koja je srpska strana vojno pretendovala, tokom kojih su počinjeni brojni zločini nad hrvatskim i drugim nesrpskim civilima, a zauzeta teritorija etnički očišćena. U tom delu Dosijea navedene su i informacije o mestima zatočenja u Hrvatskoj i Srbiji pod kontrolom JNA u kojima su počinjeni zločini nad uhapšenim Hrvatima.

Nakon povlačenja iz Hrvatske tokom prvih meseci 1992. godine, JNA je težište svojih vojnih aktivnosti prebacila u BiH. U drugom delu Dosijea opisuje se kako je JNA na početku rata u BiH učestvovala u zauzimanju bosansko-hercegovačkih opština, ponovo za račun srpske strane i u saradnji sa Srpskom demokratskom strankom iz BiH. Opštine u čijem je zauzimanju učestvovala JNA postale su potom deo ratne teritorije Srpske republike BiH (SrR BiH), kasnije preimenovane u Republiku Srpsku.

U svakom od primera akcija JNA u Hrvatskoj i BiH opisan je obrazac napada, ukazano je na jedinice JNA koje su učestvovale u tom napadu i predviđeni su dokazi o počiniocima zločina, bilo da je reč o pripadnicima JNA ili srpskih formacija koje su sa njom učestvovali u akcijama.

U Dosijeu se, takođe, iznose dokazi o ulozi JNA u naoružavanju srpskih formacija u Hrvatskoj i BiH uoči sukoba i pomoći koju je ona pružala srpskim vojskama u Hrvatskoj i BiH nakon što su jedinice JNA zvanično povučene iz tih republika.

Iz pojedinih primera potkrepljenih vojnim dokumentima vidljivo je kako su nakon donošenja odluke o povlačenju JNA iz BiH u maju 1992. godine njene jedinice jednostavno promenile ime i postale jedinice Vojske Republike Srpske, ne menjajući komandnu strukturu, brojnost i naoružanje. Tako je novoformirana vojska bosanskih Srba startovala sa značajno snažnijih pozicija nego bilo koja druga vojna struktura unutar BiH.

U Dosijeu nisu navedeni svi napadi u kojima je JNA učestvovala, niti je cilj bio da se predstavi njen sveukupan angažman u ratovima u Hrvatskoj i BiH. Namera je bila da se sačini pregled primera koji ukazuju na matricu učešća vojske sa jugoslovenskim predznakom u ostvarenju ratnih ciljeva samo jedne, srpske strane u ratovima na području bivše Jugoslavije.

I. JNA kao deo oružanih snaga SFRJ

Od 1945. godine Jugoslovenska narodna armija (JNA) predstavljala je jednu od dve komponente oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). Druga komponenta bila je Teritorijalna odbrana (TO).¹ JNA je funkcionsala na saveznom nivou i bila je opremljena svim konvencionalnim oružjem i oruđem, dok je TO bila u nadležnosti republika i raspolagala prevashodno pešadijskim naoružanjem.²

8

JNA se sastojala iz vidova, rodova i službi. Vidovi su bili: kopnena vojska, ratno vazduhoplovstvo, protivvazdušna odbrana i ratna mornarica. Vidovi su se sastojali od rodova³ i službi⁴, a rodovi i službe su se delile na vrste, grane i specijalnosti.⁵

Po Ustavu SFRJ, oružanim snagama SFRJ komandovalo je Predsedništvo SFRJ kao vrhovni organ države, odnosno predsednik Predsedništva SFRJ u njegovo ime [videti str. 10].⁶ U slučaju vanrednog

1 Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine, članovi 240, 262 i 279.

2 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 105.

3 Zakon o opštenarodnoj odbrani, dok. pred. br. L0001, *Stanišić i Župljanin*, član 101. Rodovi su bili: pešadija, artiljerija, artiljerijsko-raketne jedinice protivvazdušne odbrane (u sva tri vida JNA), oklopne jedinice, inžinerija, ABH odbrana, veza i granične jedinice (prema: *Udžbenik za vojne akademije, Rukovođenje i komandovanje, SSNO*, dok. pred. br. P01031, *Stanišić i Simatović*, str. 53).

4 *Ibid*. Službe u JNA su bile: tehnička služba, gradevinska služba, intedantska služba, saobraćajna služba, vazduhoplovno-tehnička služba, organi bezbednosti i vojna policija, sanitetska služba, veterinarska služba, finansijska služba, administrativna služba, pravna služba, geodetska služba, muzička služba i informatika u OS. Krajem 80-ih godina VOJIN (Vazdušno osmatranje, javljanje i navođenje) postao je rod vojske (prema: „*Udžbenik za vojne akademije, Rukovođenje i komandovanje*”, SSNO, dok. pred. br. P01031, *Stanišić i Simatović*, str. 53, 55).

5 Zakon o opštenarodnoj odbrani, dok. pred. br. L0001, *Stanišić i Župljanin*, član 101.

6 Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine, članovi 313 i 328.

stanja, stanja neposredne ratne opasnosti i ratne opasnosti, Predsedništvo SFRJ postalo bi Vrhovna komanda, a predsednik Predsedništva SFRJ vrhovni komandant oružanih snaga. Uz Vrhovnu komandu delovao je i Štab Vrhovne komande, koji se sastojao od Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu (SSNO) i Generalštaba.⁷

Uloga i zadaci oružanih snaga bili su definisani Ustavom SFRJ donetim 1974. godine i Zakonom o opštenarodnoj odbrani iz 1982. godine. Ustavom je bilo predviđeno da oružane snage čuvaju nezavisnost, suverenost, teritorijalni integritet i društveni poredak SFRJ.⁸

JNA je, kao deo oružanih snaga SFRJ, bila dužna da „štiti[...] nezavisnost, suverenitet, teritorijalnu celokupnost i [ovim ustavom utvrđeno] društveno uređenje SFRJ“⁹. Do početka sukoba na području bivše Jugoslavije funkcionalisala je kao „zajednička oružana sila svih naroda i narodnosti Jugoslavije i svih radnih ljudi i građana“¹⁰, sa zadatkom da se „kao deo jedinstvenih oružanih snaga organizuje [...] i priprema u miru kao udarna odbrambena snaga društva sposobna da osuđeti svaku iznenadnu agresiju ili drugu opasnost za zemlju“.¹¹

JNA se finansirala iz budžeta SFRJ.¹² Jedan deo sredstava za JNA dolazio je iz doprinosa republika i pokrajina.¹³

II. Promena ciljeva i zadataka JNA tokom sukoba u Hrvatskoj

9

Tokom sukoba u Hrvatskoj JNA je od „zajedničke oružane sile svih naroda i narodnosti Jugoslavije“ postala vojska koja je u delo sprovodila cilj „zaštite srpskog naroda“, proglašen od strane rukovodstva Srbije i krnjeg Predsedništva SFRJ [videti str. 12].¹⁴

Na osnovu dokaza predočenih u ovom Dosijeu, vidi se da je ta transformacija bila izazvana političkom krizom i podelama unutar vlasti SFRJ, kao i da se odigrala u dve faze. Tokom prve faze JNA je još uvek nastojala da se prikaže kao jugoslovenska vojska koja razdvaja sukobljene strane, mada je u stvarnosti štitila samo srpski narod i osvajala teritoriju za račun srpske strane. Druga faza je započela u letu 1991. godine, kada je JNA otvoreno stala na srpsku stranu i zajedno sa TO Krajine i srpskim paravojnim

7 Izveštaj Reynauda Theunensa, „Vojni aspekti uloge Jovice Stanišića i Franka Simatovića u sukobima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (BiH) (1991-1995)“, dok. pred. br. P01575, *Stanišić i Simatović*, str. 5.

8 Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine, član 237.

9 *Ibid*, član 240.

10 Zakon o opštenarodnoj odbrani, dok. pred. br. L0001, *Stanišić i Župljanin*, član 99.

11 *Ibid*, član 100.

12 *Ibid*, član 279.

13 Svedočenje Stjepana Mesića pred MKSJ u predmetu Milošević od 1. oktobra 2002. godine, str. 10572.

14 Ovaj cilj je proglašen najpre od strane državnog vrha Srbije. O njemu je raspravljano na sastancima „šestorice“ (Milošević, Jović, Adžić, Bulatović, B. Kostić, Kadrijević), a zatim je „krnje“ Predsedništvo SFRJ, koje je bilo pod kontrolom rukovodstva Srbije, odnosno Slobodana Miloševića, preuzele ovakav cilj. Borislav Jović, „Poslednji dani SFRJ“, 1996. godina, str. 277, 349-350, 389, 391, 394.

jedinicama učestvovala u napadima na hrvatske gradove i sela, čineći zločine ili omogućavajući da oni budu počinjeni. Tokom obe faze JNA je naoružavala samo srpsku stranu u Hrvatskoj.

i. Politička kriza u SFRJ i kriza Predsedništva SFRJ

Do raspada zajedničke države, do kojeg je došlo početkom 90-ih godina prošlog veka, SFRJ se sastojala od šest socijalističkih republika i dve autonomne pokrajine.¹⁵

Po Ustavu SFRJ iz 1974. godine, predstavljanje države „u zemlji i inostranstvu“, briga o „usklajivanju zajedničkih interesa republika“, ali i „rukovođenje i komandovanje oružanim snagama SFRJ“, vršilo je Predsedništvo SFRJ.¹⁶ U praksi, nadležnosti Predsedništva¹⁷ do svoje smrti 1980. godine vršio je predsednik SFRJ Josip Broz Tito.¹⁸ Posle njegove smrti, u skladu sa Ustavom, oformljeno je Predsedništvo SFRJ od devet članova. Činio ga je po jedan delegat iz svake od šest republika i dve autonomne pokrajine i, kao deveti član, predsednik Saveza komunista Jugoslavije.¹⁹ Od 1988. godine Predsedništvo je imalo osam članova jer član tog tela više nije bio predsednik Saveza komunista Jugoslavije.²⁰

U vreme raspada SFRJ, članovi Predsedništva bili su: Bogić Bogićević (BiH), Vasil Tupurkovski (Makedonija), Janez Drnovšek (Slovenija), Borisav Jović (Srbija), Stjepan Mesić (Hrvatska)²¹, Branko Kostić (Crna Gora)²², Jugoslav Kostić (AP Vojvodina)²³ i Sejdo Bajramović (AP Kosovo).²⁴

10

Republike i pokrajine imale su unutar SFRJ svoje organe vlasti, koji su bili kontrolisani od strane republičkih saveza komunista.²⁵ Prevlast unutar Saveza komunista Srbije, samim tim i vlast u Srbiji, 1987. godine preuzeo je nacionalističko krilo unutar SK Srbije, na čelu sa Slobodanom Miloševićem.²⁶ Milošević je 1990. godine na prvim višestranačkim izborima u Srbiji izabran za predsednika Republike

15 Socijalističke republike su bile: BiH, Makedonija, Slovenija, Srbija, Hrvatska i Crna Gora, a autonomne pokrajine u sastavu Socijalističke republike Srbije bile su Kosovo i Vojvodina (Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine, član 1, 2).

16 Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine, član 313.

17 Prema Ustavu SFRJ iz 1974. godine, organizaciju Federacije su činili: Skupština SFRJ, Predsedništvo SFRJ, Predsednik SFRJ, Savezno izvršno veće SFRJ, Savezni organi uprave, Savezni sud, Savezno Javno tužilaštvo, Savezni društveni Pravobranilac samoupravljanja i Ustavni sud Jugoslavije (Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine, članovi 282, 313, 333, 346, 636, 369, 375).

18 Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine, član 333, 335.

19 *Ibid*, član 321.

20 „Stručno mišljenje o ustavnim i pravnim pitanjima u predmetu protiv Slobodana Miloševića“, dr Ivan Kristan, dok. pred. br. P524, *Milošević*, str. 36-37, par. 173-188.

21 Stjepan Mesić je na toj poziciji u oktobru 1990. godine zamenio Stipu Šuvara.

22 Branko Kostić je na toj poziciji u martu 1991. godine zamenio Nenada Bućina.

23 Jugoslav Kostić je na toj poziciji u decembru 1990. godine zamenio Dragutina Zelenovića.

24 Sejdo Bajramović je u martu 1991. godine na toj poziciji zamenio Rizu Sapundžijua.

25 Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine, osnovna načela, VIII odeljak, član 2, 5.

26 Optužnica Tužilaštva MKSJ protiv Slobodana Miloševića od 22. maja 1999. godine, osnovni podaci, tačka 6, http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/ind/bcs/mil-ii990522b.htm, pristupljeno 16. januara 2018. godine.

Srbije, a većinu u parlamentu osvojila je njegova Socijalistička partija Srbije.²⁷ Amandmanima na Ustav Srbije 1989. godine drastično je smanjena autonomija Kosova i Vojvodine, što je omogućilo Srbiji da kontroliše predstavnike pokrajina u Predsedništvu SFRJ.²⁸

Nacionalistička rukovodstva odnela su pobeđe u još nekim republikama SFRJ, što je dovelo do političke krize u zemlji. Zbog najava novih rukovodstava Slovenije i Hrvatske da će zahtevati otcepljenje svojih republika od SFRJ, 14. maja 1990. godine načelnik Generalštaba JNA, general-pukovnik Blagoje Adžić je naredio da se oružje TO iz svih republika prebaci iz civilnih magacina u vojne. Prema rečima Borisava Jovića, stvarni razlog za premeštanje oružja je bio da se Slovenija i Hrvatska razoružaju, kako od oružja TO ne bi mogle da stvore sopstvenu vojsku.²⁹

Slovenija, Hrvatska, Makedonija i BiH su u periodu od proleća 1991. do proleća 1992. godine održale referendume o nezavisnosti i proglašile samostalnost država. Međunarodna priznanja novoproglavljenih država usledila su od proleća 1992. godine, a u članstvo Ujedinjenih nacija Slovenija, Hrvatska i BiH primljene su 22. maja 1992. godine, dok je Makedonija primljena 8. aprila 1993. godine. Srbija sa pokrajinama i Crna Gora 27. aprila 1992. godine oformile su Saveznu Republiku Jugoslaviju.³⁰

Politička situacija u zajedničkoj državi reflektovala se na rad Predsedništva SFRJ. Tokom prvih meseci 1991. godine nije bilo jasno kako se odluke donose i ko je na čelu oružanih snaga kao vrhovni komandant. Rukovodstvo Srbije na čelu sa Slobodanom Miloševićem kontrolisalo je u svakom trenutku četiri delegata Predsedništva SFRJ – predstavnika Crne Gore, Srbije i obe autonomne pokrajine.

11

Na sednici Predsedništva SFRJ 12. marta 1991. godine, savezni sekretar za narodnu odbranu, general armije Veljko Kadijević predložio je da se uvede vanredno stanje na teritoriji cele zemlje, kako bi se razoružali svi nelegalni sastavi i formacije o kojima je SSNO imao informacije. Predsedništvo SFRJ, sa četiri glasa za i četiri protiv, nije prihvatiло predlog Veljka Kadijevića, a Borisav Jović je dao ostavku na mesto predsednika Predsedništva SFRJ, koju je ubrzo povukao. Nakon toga, predsednik Srbije Slobodan Milošević je saopštio da više ne prihvata odluke Predsedništva SFRJ.³¹

Dana 1. jula 1991. godine, umesto Jovića, dužnost predsednika Predsedništva SFRJ po zakonu je preuzeo delegat Hrvatske, Stjepan Mesić. Na taj način postao je i vrhovni komandant oružanih

27 Socijalistička partija Srbije nastala je transformacijom Saveza komunista Srbije. Zlatoje Martinov, „U podnožju demokratskih propileja“, <http://www.yurope.com/zines/republika/archiva/2000/propileji/3.html>, pristupljeno 16. januara 2018. godine.

28 „Stručno mišljenje o ustavnim i pravnim pitanjima u predmetu protiv Slobodana Miloševića“, dr Ivan Kristan, dok. pred. br. P524, *Milošević*, str. 17, par. 54.

29 Izjava na osnovu pravila 89F, Borisav Jović, dok. pred. br. P596.1, *Milošević*, str. 7, par. 28; Naredenje Blagoja Adžića od 14. maja 1990. godine za čuvanje naoružanja i municije TO, dok. pred. br. 00409, *Martić*; Veljko Kadijević, „Moje viđenje raspada: Vojska bez države“, dok. pred. br. P00343, *Perišić*, str. 49.

30 Usaglašene činjenice MKSJ u predmetu *Martić*, dok. pred. br. 00820, *Martić*, par. 14; Drugi zahtev Tužilaštva za prihvatanje presudenih činjenica u predmetu *Karadžić*, činjenica br. 395 o kojoj je presudeno u predmetu *Brđanin*; Ustav Savezne Republike Jugoslavije od 27. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P00229, *Perišić*.

31 Izjava na osnovu pravila 89F, Borisav Jović, dok. pred. br. P596.1, *Milošević*, str. 16 i 17, par. 63-68.

snaga SFRJ. Veljko Kadijević i Štab vrhovne komande nisu priznavali Stjepana Mesića kao vrhovnog komandanta. Ignorisali su njegove naredbe, ne priznajući mu vlast nad oružanim snagama.³²

U to vreme političko rukovodstvo Srbije i vojno rukovodstvo JNA smatrali su da je JNA „vojsk[a] onih koji žele da ostanu u Jugoslaviji, a najmanje je: Srbija, srpski narod plus Crna Gora“.³³ Na sastanku 11. jula 1991. godine Veljko Kadijević, predsednik Srbije Slobodan Milošević, delegat Crne Gore Branko Kostić i delegat Srbije Borisav Jović govorili su o smeni Slovenaca i Hrvata sa čelnih pozicija u JNA jer, kako su naveli, „oni sada imaju svoje države i svoje vojske koje su u sukobu sa našom“.³⁴

Kontrolu nad JNA preuzimao je Slobodan Milošević, na prvom mestu preko svog uticaja na delegate Srbije, Crne Gore, Kosova i Vojvodine u Predsedništvu SFRJ, a zatim i preko uticaja na saveznog sekretara narodne odbrane Veljka Kadijevića i načelnika Generalštaba JNA Blagoja Adžića, kao čelnih ljudi oružanih snaga.³⁵

U oktobru 1991. godine Predsedništvo SFRJ se svelo na četiri člana (tzv. krnje Predsedništvo), jer su se iz tog tela povukli delegati Slovenije, Hrvatske, BiH i Makedonije. Od tada, u „krnjem Predsedništvu“ ostali su – Borisav Jović kao delegat Srbije, Branko Kostić iz Crne Gore, Jugoslav Kostić iz AP Vojvodine i Sejdo Bajramović iz AP Kosova. Oni su se skoro svakodnevno sastajali sa predsednicima Crne Gore i Srbije, Momicom Bulatovićem i Slobodanom Miloševićem, saveznim sekretarom za narodnu odbranu Veljkom Kadijevićem i načelnikom Generalštaba JNA Blagojem Adžićem. Na tim sastancima su razmatrali situaciju u SFRJ. Borisav Jović i Slobodan Milošević su Veljku Kadijeviću davali uputstva o tome na koji način da angažuje oružane snage SFRJ.³⁶

12

„Krnje Predsedništvo“ SFRJ, je na sednici održanoj 1. oktobra 1991. godine „utvrđilo postojanje neposredne ratne opasnosti u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji“. Stanje neposredne ratne opasnosti bilo je na snazi do 22. maja 1992.³⁷

JNA se vojno angažovala najpre u Sloveniji, sa ciljem da razoruža tamošnju TO i spreči otcepljenje te republike od SFRJ. U takozvanom Desetodnevnom ratu, vođenom od 27. juna do 6. jula 1991. godine, JNA je poražena, nakon čega se povukla iz Slovenije.³⁸ Usledio je vojni angažman JNA u Hrvatskoj.

---

32 Ekspertski izveštaj Reynaud Theunens, dok. pred. br. 00578, *Mrkšić i dr.*, str. 112.

33 Borisav Jović, „Poslednji dani SFRJ“, 1996. godina, str. 366-367.

34 *Ibid.*, str. 364-365; Izjava Borisava Jovića na osnovu pravila 89F, dok. pred. br. P596.1, *Milošević*, str. 21, par. 84.

35 Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Marić* od 17. februara 2006. godine, str. 1503.

36 Izjava Borisava Jovića na osnovu pravila 89F, dok. pred. br. P596.1, *Milošević*; Ekspertski izveštaj Reynaud Theunens, dok. pred. br. 00578, *Mrkšić i dr.*, str. 113.

37 Ekspertski izveštaj Reynaud Theunens, dok. pred. br. 00578, *Mrkšić i dr.*, str. 114.

38 Naredenje SSNO za premeštanje snaga i sredstava sa teritorije Republike Slovenije od 25. jula 1991. godine, dok. pred. br. P01095, *Stanišić i Simatović*; Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 303.

ii. Politička situacija u Hrvatskoj – nastanak Republike Srpske Krajine

Nakon što su se u letu 1990. godine, u toku jugoslovenske političke krize, poslanici Srpske demokratske stranke (SDS) povukli iz Sabora Republike Hrvatske, u mestu Srb javnosti su predstavili Deklaraciju o suverenosti i autonomiji srpskog naroda u Hrvatskoj. Na osnovu Deklaracije je formiran Srpski sabor i njen izvršni organ Srpsko nacionalno vijeće (SNV). SNV je od 19. avgusta do 2. septembra 1990. godine sproveo referendum među Srbima u Hrvatskoj, na kojem je većina glasala za autonomiju srpskih oblasti u Hrvatskoj.³⁹ Na pokušaj policije Republike Hrvatske da spreči referendum, Srbi su podigli barikade.⁴⁰

Jedan broj opština Severne Dalmacije i Like u jugoistočnom delu Hrvatske i SNV doneli su Statut kojim su 21. decembra 1990. godine proglašili Srpsku autonomnu oblast Krajina (SAO Krajina), čiji je izvršni organ bilo Izvršno vijeće.⁴¹ Prema Statutu, SAO Krajina je bila deo Hrvatske u okvirima SFRJ.⁴²

Nakon toga, MUP i TO Hrvatske su počeli da se dele na hrvatske i srpske formacije. Na taj način je u januaru 1991. godine formirana srpska TO.⁴³ U isto vreme, Izvršno vijeće SAO Krajine je osnovalo Sekretarijat unutrašnjih poslova (SUP) u Kninu, na čijem se čelu nalazio Milan Martić.⁴⁴ Dana 5. januara 1991. godine, Izvršno vijeće je obavestilo MUP Hrvatske da to ministarstvo više nema nadležnost na teritoriji SAO Krajine.⁴⁵

Nakon dva meseca, u martu 1991. godine, sve odredbe vezane za Hrvatsku su izbačene iz Statuta, a Izvršno vijeće SAO Krajine je 1. aprila 1991. godine donelo odluku o prisajedinjenju SAO Krajine Republici Srbiji.⁴⁶

39 Usaglašene činjenice MKSJ u predmetu *Martić*, dok. pred. br. 00820, *Martić*, par. 7; Svedočenje Veljka Džakule pred MKSJ u predmetu *Martić* od 18. januara 2006. godine, str. 508; Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 21. februara 2006. godine, str. 1746-7, i od 2. marta 2006. godine, str. 1771.

40 Usaglašene činjenice MKSJ u predmetu *Martić*, dok. pred. br. 00820, *Martić*, par. 6; Intervju Milana Martića BBC-u „Smrt Jugoslavije” od 14. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. 00496, *Martić*, str. 6; Svedočenje MM-003 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 8. marta 2006. godine, str. 1968-9; Svedočenje MM-078 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 25. maja 2006. godine, str. 4475; Svedočenje Ratka Lićine pred MKSJ u predmetu *Martić* od 14. avgusta 2006. godine, str. 6397, 6400; Svedočenje MM-096 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 18. avgusta 2006. godine, str. 6777-8.

41 Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 21. februara 2006. godine, str. 1747.

42 Odluka o prisajedinjenju SAO Krajine Republici Srbiji, dok. pred. br. P01211, *Hadžić*.

43 Takva, srpska TO, je u suprotnosti sa propisima koji su važili u SFRJ, jer nije bila pod komandom republike u kojoj deluje. Ekspertski izveštaj Reynaud Theunens, dok. pred. br. 578, *Mrkšić i dr.*, str. 87.

44 Obavjest o formiranju Sekretarijata za unutarnje posle Srpske autonomne oblasti Krajine, dok. pred. br. 00183, *Martić*.

45 *Ibid.*

46 Odluka o prisajedinjenju SAO Krajine Republici Srbiji, dok. pred. br. P01211, *Hadžić*.

Dana 29. maja 1991. godine Izvršno vijeće je preimenovano u Vladu SAO Krajine, kada je formirana i Milicija Krajine u okviru MUP-a, ali pod nadležnošću Ministarstva odbrane SAO Krajine.⁴⁷ Prvi predsednik SAO Krajine je bio Milan Babić, a ministar odbrane Milan Martić.⁴⁸

Dana 19. decembra 1991. godine Skupština SAO Krajine proglašila je Republiku Srpsku Krajinu (RSK). Oružane snage RSK činile su jedinice TO. Dva meseca kasnije, 26. februara 1992. godine, SAO Istočna Slavonija, Baranja i Zapadni Srem (osnovana u junu 1991. godine) i SAO Zapadna Slavonija (osnovana u avgustu 1991. godine) su ušle u sastav RSK.⁴⁹

iii. Prva faza učešća JNA u sukobu u Hrvatskoj

Od marta pa sve do leta 1991. godine trajala je prva faza učešća JNA u sukobu u Hrvatskoj. U ovom periodu JNA se predstavljala kao neutralna, odnosno njena uloga se ogledala u tome da „razdvaja“ sukobljene strane – MUP Hrvatske i Miliciju SAO Krajine, stvarajući tampon zone. Međutim, stvaranje tampon zona je bio deo obrasca kojim se osvajala teritorija Hrvatske.⁵⁰ Obrazac se sastojao u tome da Milicija SAO Krajine izazove provokaciju, na koju je MUP Hrvatske odgovarao, nakon čega bi se JNA umešala u sukob razdvajajući dve strane i stvarajući tampon zonu.⁵¹ Od leta 1991. godine JNA se otvoreno uključuje u sukobe u Hrvatskoj, tako da područja koja su bila deo tampon zone ostaju pod srpskom kontrolom [videti str. 14].⁵²

---

47 Osnivanjem Vlade u maju 1991. godine, SUP SAO Krajine je postao MUP SAO Krajine. Rešenje Skupštine SAO Krajine o izboru ministra unutrašnjih poslova, dok. pred, br. 34, *Martić*.

48 Naređenje za mobilizaciju TO SAO Krajine od 1. aprila 1991. godine, dok. pred. br. 00029, *Martić*; Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 15. februara 2006. godine, str. 1406-1407; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 135.

49 Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 165; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 149, 151.

50 Tampon zone su predstavljale prostor između srpskih i hrvatskih sela ili naoružanih formacija, koji je bio pod kontrolom JNA. Uloga JNA je bila da razdvoji zaraćene strane, „a zatim da se rasporedi na one teritorije koje su bile zamišljene kao buduće srpske i da se stvorи sta... *de facto* stanje koje će biti priznato kasnije od strane međunarodne zajednice“. Videti u: Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 16. februara 2006. godine, str. 1416.

51 Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 17. februara 2006. godine, str. 1508. Obrazac delovanja u svom svedočenju pred MKSJ opisao je tadašnji politički predvodnik Srba iz Krajine Milan Babić: „Znači, ja ne govorim da sam vidio neki plan o rasporedu, već se ona na isti način, uvek na isti način postavljala nakon incidenta koje... i provokacija koje bi vršila milicija Krajine. Uvek je nakon toga izlazila... prvo je odgovarala hrvatska policija, a onda bi JNA izlazila i postavljala se kao tampon zona. I to se ponavljalo od Plitvica do Kijeva, do okoline Šibenika, Zadra i Vukovara, koliko sam čuo. Znači na čitavom prostoru Hrvatske gde su se dešavali sukobi.“

52 Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 16. februara 2006. godine, str. 1416; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 329.

Prvi sukob između MUP-a Hrvatske i Milicije SAO Krajine je izbio 1. marta 1991. godine na području Pakracu i u njemu nije bilo žrtava.⁵³ Krajem marta iste godine do sukoba je došlo i na Plitvicama, kada je stradala po jedna osoba sa obe strane.⁵⁴ I u Pakracu i na Plitvicama JNA se na terenu pojavila nakon sukoba, stvarajući tampon zone između sukobljenih strana.⁵⁵

U Borovom Selu u Istočnoj Slavoniji 2. maja 1991. godine dobrovoljci Srpske radikalne stranke (SRS) i jedinice „Dušan Silni“ iz Srbije napali su iz zasede grupu hrvatskih policajaca. U toj borbi je poginulo 12 hrvatskih policajaca i jedan dobrovoljac iz Srbije. JNA je ušla u Borovo Selo nakon pet sati i uspostavila tampon zonu.⁵⁶

Slična situacija se dogodila 25. jula 1991. godine u selu Struga kod Dvora na Uni, i dan kasnije u Glini, pri napadima združenih srpskih snaga na ta mesta.⁵⁷ Nakon napada, JNA se u oba slučaja umešala i stvorila tampon zone.⁵⁸

iv. Druga faza učešća JNA u sukobu u Hrvatskoj

Početkom leta 1991. godine započinje druga faza učešća JNA u sukobu, kada JNA intenzivnije naoružava srpsku stranu u Hrvatskoj, a od avgusta iste godine otvoreno se stavlja na stranu pobunjenih Srba i zajedno sa TO i Milicijom SAO Krajine učestvuje u napadima na hrvatske gradove i sela.

Naoružavanje Srba u Hrvatskoj

Dok u prvoj polovini 1991. godine JNA formira takozvane tampon zone, ona istovremeno aktivno učestvuje u naoružavanju TO Krajine.⁵⁹ JNA je naoružavanje Srba intenzivirala u drugoj polovini 1991. godine.

Cilj naoružavanja SAO Krajine od strane JNA je bio da se srpske snage pripreme i organizuju za borbu protiv hrvatskih snaga.⁶⁰

53 Svedočenje Veljka Džakule pred MKSJ u predmetu *Martić* od 18. januara 2006. godine, str. 516-7; Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 17. februara 2006. godine, str. 1512-3.

54 Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 17. februara 2006. godine, str. 1510-3.

55 Svedočenje Veljka Džakule pred MKSJ u predmetu *Martić* od 18. januara 2006. godine, str. 516-517; Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 17. februara 2006. godine, str. 1506-507, 1510-1513, Videti i prvostepenu presudu MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 132.

56 Svedočenje Vojislava Šešelja pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 24. avgusta 2005. godine, str. 43113-43116; Ekspertski izveštaj Reynaud Theunens, dok. pred. br. 00587, *Mrkšić i dr.*, str. 180-181.

57 Izveštaj o akciji provedenoj 26. jula 1991. godine, dok. pred. br. 00587, *Martić*; Svedočenje Aernouta van Lyndena pred MKSJ u predmetu *Martić* od 2. juna 2006. godine, str. 5002.

58 Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 17. februara 2006. godine, str. 1507-1520; Izveštaj o toku akcije zauzimanja policijske stanice u Glini 26. i 27. jula 1991. godine, dok. pred. br. 00595, *Martić*; Izveštaj Živojina Ivanovića o dogadjajima u Glini, dok. pred. br. 00591, *Martić*; Izveštaj o akciji provedenoj 26. jula 1991. godine, dok. pred. br. 00587, str. 2, *Martić*.

59 Svedočenje MM-037 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 28. marta 2006. godine, str. 2743.

60 Veljko Kadjević, „Moje videnje raspada: Vojska bez države“, dok. pred. br. P00343, *Perišić*, str. 65-66.

Od druge polovine 1991. godine i početka 1992. godine, isporuke naoružanja Srbima u Krajini odvijale su se po usmenom naređenju komandanta 1. vojne oblasti (1. VO) JNA, generala- potpukovnika Živote Panića⁶¹, a preko majora Čedomira Kneževića iz Drugog odreda kontraobaveštajne grupe (KOG) RV i PVO JNA i pukovnika Nikole Zečara iz Uprave bezbednosti JNA.⁶²

Operacija *Proboj 1*, koju su u prvoj polovini 1991. godine započeli i vodili major Čedomir Knežević i načelnik bezbednosti 10. korpusa JNA u Zagrebu potpukovnik Dušan Smiljanić, imala je za cilj naoružavanje Srba na području Krajine, ali i Srba na prostoru BiH. Oružje je obezbeđeno iz skladišta TO na području oko Bihaća.⁶³

Od kraja aprila pa sve do jula 1991. godine, potpukovnik Dušan Smiljanić je održavao veze sa čelnim ljudima u SAO Krajini, dostavljajući Srbima u Krajini veliku količinu pešadijskog i artiljerijskog naoružanja iz skladišta JNA.⁶⁴

Početkom avgusta 1991. godine počela je akcija *Proboj 2*, sa ciljem dodatnog naoružavanja Srba u Hrvatskoj.⁶⁵ Akcijom je rukovodio potpukovnik Dušan Smiljanić, dok je komandant grupe koja je sprovodila akciju bio major Ljuban Karan.⁶⁶ Od avgusta do oktobra 1991. godine je izvučeno oko 20.000 komada raznog naoružanja iz magacina JNA u Hrvatskoj.⁶⁷

Naoružanje je u tom periodu u Krajinu stizalo i iz BiH. Jedan od izvora bilo je skladište JNA kod Bihaća, odakle su oružje preuzimali odbornici i predsednici mesnih zajednica opštine Knin, koje je poslao predsednik SAO Krajine Milan Babić.⁶⁸

16

Krajem novembra ili u decembru 1991. godine Kontraobaveštajna grupa (KOG) je pokušala da sproveđe i akciju *Proboj 3*, ali do realizacije ove akcije nije došlo.⁶⁹

Cilj naoružavanja Srba u Hrvatskoj opisao je savezni sekretar za narodnu odbranu Veljko Kadijević sledećim rečima: „Kroz borbu je faktički izgrađena buduća vojska Srpske Krajine, koju je JNA opremila odgovarajućim naoružanjem i ratnom tehnikom.”⁷⁰

61 Svedočenje Aleksandra Vasiljevića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 6. februara 2003. godine, str. 15776-7. Kao komandant 1. VO (o vojno-teritorijalnoj organizaciji pogledati fusnotu 87), Života Panić je bio direktno podređen načelniku Generalštaba JNA Blagoju Adžiću. Komandna struktura JNA, dok. pred. br. P387.1, *Milošević*.

62 Svedočenje Aleksandra Vasiljevića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 6. februara 2003. godine, str. 15776-7.

63 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Gotovina* od 15. aprila 2011. godine, par. 1687-1689; Svedočenje Mustafe Čandića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 31. oktobra 2002. godine, str. 12707-12713.

64 Pismo pukovnika Dušana Smiljanića upućeno Ratku Mladiću od 15. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. 00206, *Martić*.

65 *Ibid*; Svedočenje Mustafe Čandića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 31. oktobra 2002. godine, str. 12707-12713.

66 Izjava svedoka Mustafe Čandića, dok. pred. br. P350.4, *Milošević*, str. 7.

67 Svedočenje MM-037 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 28. marta 2006. godine, str. 2743, 2773; Pismo pukovnika Dušana Smiljanića upućeno Ratku Mladiću od 15. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. 00206, *Martić*.

68 Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 21. novembra 2002. godine, str. 13270; Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Milošević*, od 22. novembra 2002. godine, str. 13274-13276.

69 Izjava svedoka Mustafe Čandića, dok. pred. br. P350.4, *Milošević*, str. 8.

70 Veljko Kadijević, „Moje viđenje raspada: Vojska bez države“, dok. pred. br. P00343, *Perišić*, str. 73.

Otvoreno sadejstvo sa srpskim oružanim snagama u Hrvatskoj

Nakon perioda osvajanja teritorije Hrvatske putem uspostavljanja tampon zona, JNA se od leta 1991. godine u sukobima otvoreno stavila na stranu pobunjenih Srba. Kako je i sam savezni sekretar za narodnu odbranu Veljko Kadijević naveo, JNA se transformisala u vojsku onih koji žele da ostanu u Jugoslaviji.⁷¹ U toj fazi, cilj JNA u Hrvatskoj bio je „ostvariti puno sadejstvo sa srpskim ustanicima u Srpskoj Krajini“⁷²

Prelomni događaj u pogledu otvorenog stavljanja JNA na srpsku stranu odigrao se u avgustu 1991. godine, prilikom napada na selo Kijevo u opštini Knin. Odluku da se izvrši napad doneli su zajedno ministar unutrašnjih poslova SAO Krajine Milan Martić i JNA.⁷³

Milan Martić je 18. avgusta 1991. godine, u svojstvu ministra unutrašnjih poslova SAO Krajine, uputio ultimatum policijskoj stanici u Kijevu u kojem je najavio napad ukoliko se hrvatska policija ne povuče iz sela i upozorio na moguće stradanje civila ukoliko se ne sklone na „sigurnija mesta“.⁷⁴ Iz tog razloga većina meštana je evakuisana od strane pripadnika hrvatskih snaga.⁷⁵

Budući da ultimatum nije ispunjen, komandant 9. korpusa JNA general-major Špiro Niković naredio je napad na Kijevo.⁷⁶ U napadu su učestovali 9. korpus JNA, TO i MUP SAO Krajine. Napadom je komandovala JNA.⁷⁷ Načelnik štaba i zamenik komandanta 9. korpusa JNA tada je bio pukovnik Ratko Mladić.⁷⁸

Rano ujutro 26. avgusta 1991. godine jedinice 9. korpusa JNA su zajedno sa policijom SAO Krajine i jedinicama TO započele napad na Kijevo.⁷⁹ JNA je zauzela selo do podneva. Uhapšeno je 60 pripadnika MUP-a Hrvatske u samom Kijevu i još 12 prema Gornjim Civljanim. Na strani JNA nije bilo gubitaka.⁸⁰

17

71 Borisav Jović, „Poslednji dani SFRJ”, 1996. godina, str. 257, 264, 367.

72 Veljko Kadijević, „Moje viđenje raspada: Vojska bez države“, dok. pred. br. P00343, Perišić, str. 69.

73 Milan Babić je svedočio o sastanku Milana Martića i načelnika bezbednosti Kninskog korpusa JNA Zdravka Tolimira 15. ili 18. avgusta 1991. godine, nakon kojeg je Martić je izdao javno saopštenje – ultimatum MUP-u Hrvatske i stanovništvu sela da ukinu policijsku stanicu u Kijevu. Babić ističe da je čuo od nekih ljudi, koji su bili u JNA u to vreme, da su pripadnici JNA Martiću diktirali to saopštenje. Videti u: Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 16. februara 2006. godine, str 1438-9.

74 Pismo Milana Martića PU Split, PP Kijevo i MZ Kijevo, dok, pred. br. 00212, *Martić*.

75 Svedočenje Borislava Đukića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 20. oktobra 2006. godine, str. 9872.

76 Svedočenje Borislava Đukića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 19. oktobra 2006. godine, str. 9749.

77 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 166-7.

78 Svedočenje Borislava Đukića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 19. oktobra 2006. godine str. 9749, 9765; Četvrta izmenjena optužnica Tužilaštva MKSJ protiv *Ratka Mladića* od 27. decembra 2011. godine, str. 2, tačka 2.

79 Video prilog „Oružani napad na područje Kijeva – Vrlike“, Srpska TV, dostupno na <https://www.youtube.com/watch?v=dVKEEDfoefY> - 00:27:17, pristupljeno 10. septembra 2017. godine.

80 Svedočenje Borislava Đukića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 19. oktobra 2006. godine, str. 9749.

Tokom napada, kuće u selu su opljačkane, zapaljene i porušene, dok je katolička crkva sv. Mihovila oštećena, a posle je i uništена.⁸¹

Nakon napada na Kijevo, JNA je počela sa ofanzivnim dejstvima na širem području Krajine, otvoreno se stavljajući na stranu Srba, sa ciljem preuzimanja kontrole nad teritorijom i ujedinjenja područja naseljenih Srbima.⁸²

Tako je taktička grupa 1 (TG 1) 9. korpusa JNA 28. avgusta 1991. godine napala selo Vrlika (Knin). Komandant TG 1 u to vreme bio je general Borislav Đukić. Po ulasku JNA u selo, formirana je Stanica javne bezbednosti (SJB) MUP-a SAO Krajine, a hrvatske kuće su opljačkane.⁸³

Naredni veči napad JNA dogodio se 16. septembra 1991. godine na Drniš. U napadu je takođe učestvovala TG 1 9. korpusa JNA. Tokom napada, centar grada je razoren.⁸⁴ Usledila je masovna pljačka hrvatskih kuća, u kojoj su učestvovali pripadnici JNA i milicije SAO Krajine.⁸⁵ Kao i u Vrlici, u Drnišu je osnovana SJB MUP-a SAO Krajine.⁸⁶

v. Odluka da se JNA transformiše u srpsku vojsku

U prilog zaključku da je JNA od neutralne strane, kojoj je cilj bio da razdvoji suprotstavljene hrvatske i srpske snage u Hrvatskoj, postala vojska čiji je cilj zauzimanje i povezivanje teritorija u kojima su Srbi bili većina, ukazuje i niz vojnih dokumenata i izjava najviših vojnih zvaničnika iz jeseni 1991. godine.

81 Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 3. marta 2006. godine, str. 1931; Svedočenje MM-078 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 24. maja 2006. godine, str. 4434-4435; Izveštaj Ratka Mladića upućen Generalštabu OS SFRJ i komandi VPO od 4. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P01134, *Stanišić i Simatović*.

82 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 166-168, 443.

83 *Ibid*, par. 170; Svedočenje MM-078 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 24. maja 2006. godine, str. 4445-66; Svedočenje Borislava Đukića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 20. oktobra 2006. godine, str. 9887-8; Svedočenje Milana Babića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 17. februara 2006. godine, str. 1562; Pismo Milana Martića od 18. avgusta 1991. godine upućeno PU Split, PP Kijevo i MZ Kijevo, dok. pred. br. 00212, *Martić*.

84 Svedočenje svedoka MM-078, od 24. maja 2006. godine u predmetu *Martić*, str. 4452.

85 *Ibid*, str. 4450; Svedočenje Borislava Đukića od 20. oktobra 2006. godine u predmetu *Martić*, str. 9889-9890.

86 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 171.

Prvi dokument JNA u vezi sa sukobom u Hrvatskoj je Direktiva za operacije u Slavoniji komandanta 1. VO JNA Živote Panića, od 19. septembra 1991. godine.⁸⁷ Prema toj Direktivi, „zadatak 1. vojne oblasti bio je zauzeti celo područje istočne i zapadne Slavonije i pripremiti se za prodor prema mađarskoj granici, a početak napada je predviđen za 21. septembar [1991].“⁸⁸

Međutim, deo ciljeva iz ove Direktive nikada nije ostvaren. Života Panić je u tom pogledu navodio stav rukovodstva Srbije na čelu sa predsednikom Slobodanom Miloševićem, ali i krnjeg Predsedništva SFRJ, da JNA mora da zauzme područja u Hrvatskoj koja su većinski naseljena Srbima. Tako, na primer, iako je slavonski grad Osijek bio cilj te Direktive, on nije zauzet od strane JNA jer u njemu nisu većinski živeli Srbi, dok Vukovar jeste jer je, po Životi Paniću, bio većinski srpski grad.⁸⁹

Početkom oktobra 1991. godine, savezni sekretar za narodnu odbranu Veljko Kadijević je izjavio da je osnovni cilj JNA sprečavanje etničkih sukoba i ponavljanje genocida nad srpskim narodom. Kadijević je tada navodio da „Armija ne želi ništa drugo osim da uspostavi kontrolu na kriznim područjima, zaštiti srpsko stanovništvo od progona i istrebljenja i oslobođi pripadnike Jugoslovenske narodne armije i njihove porodice. Preduslov za to je poraz ustaških snaga.“⁹⁰

Sličnog stava je bio i načelnik Generalštaba Blagoje Adžić, koji je u dopisu upućenom 12. oktobra 1991. godine SSNO-u, naveo da se JNA drži svojih ustavnih ovlašćenja, ali da postupci hrvatske strane zapravo izazivaju reakciju Armije. Iz tog razloga JNA je svoje ciljeve svodila na „sprečavanja širenja međunarodnih sukoba i ponavljanja genocida nad srpskim narodom u Hrvatskoj“, a navodi se i da „svi oružani sastavi, bilo da se radi o JNA, TO ili dobrovoljcima, moraju dejstvovati pod jedinstvenom komandom JNA“.⁹¹

⁸⁷ Kopnena vojska JNA je prema Ustavu SFRJ iz 1974. godine podeljena u šest armija u pet republika: Prva armija (Beograd) – severna Srbija i Vojvodina, Druga armija (Niš) – južna Srbija i Kosovo, Treća armija (Skoplje) – Makedonija, Četvrta armija (Split) – kasnije je postala Primorska pomorska vojna oblast, uključivala je i Crnu Goru, Peta armija (Zagreb) – Hrvatska, Sedma armija (Sarajevo) – Bosna i Hercegovina, Deveta armija (Ljubljana) – Slovenija. Krajem 1988. JNA je prema planu „Jedinstvo“ prešla na vojno-teritorijalnu organizaciju u kojoj su armije zamenjene vojnim oblastima. JNA su činile tri vojne oblasti i jedna vojno-pomorska oblast: Prva VO – severna SR Srbija, SR Bosna i Hercegovina i SAP Vojvodina, Treća VO – SR Makedonija, južna SR Srbija, SAP Kosovo i SR Crna Gora, Peta VO – SR Hrvatska i SR Slovenija, Primorska pomorska vojna oblast – pomorski delovi SR Hrvatske i SR Crne Gore i Ratno vazduhoplovstvo sa PVO.

⁸⁸ Direktiva komandanta 1. VO oblasti za operaciju u Slavoniji od 19. septembra 1991. godine, dok. pred. br. 00695, *Mrkšić i dr.*

⁸⁹ Ova tvrdnja nije tačna. Prema popisu iz 1991. godine u Vukovaru je živelo 43,7% Hrvata i 37,4% Srba videti u: Izjava Mark Wheeler od 12. januara 1998. godine, dok. pred. br. 00447, *Mrkšić i dr.*, str. 2, Intervju Živote Panića, komandanta 1. VO JNA, za dokumentarnu seriju „Smrt Jugoslavije“, dok. pred. br. 00723, *Mrkšić i dr.*, str. 26-7.

⁹⁰ Biltan SSNO br. 35 od 5. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. 00699, *Mrkšić i dr.*, str. 1-2.

⁹¹ Dopus Blagoja Adžića SSNO – Uprava za moralno vaspitanje od 12. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P01099, *Stanišić i Simatović*.

Već u decembru 1991. godine Veljko Kadijević je uputio Direktivu o upotrebi oružanih snaga u narednom periodu za pripremu i izvođenje borbenih dejstava, u kojoj se navodi da su krajnji ciljevi rata – „zaštit[a] srpskog stanovništva, mirno[...] razrešenj[e] jugoslovenske krize i stvaranj[e] uslova za očuvanje Jugoslavije za one narode koji žele da u njoj žive“.⁹²

Da je JNA promenila ulogu u ratu u Hrvatskoj prepoznala je i nacionalistička struja u Srbiji kada su mnoge političke partije organizovale i slale dobrovoljce na ratište u Hrvatskoj.⁹³ Tako je u novembru 1991. godine Vojislav Šešelj, predsednik SRS, izjavio da između ove stranke, JNA i TO više nema razlike. Šešelj je smatrao da je u pitanju ista vojska koja se bori za iste ciljeve. On je naglašavao da je JNA na delu pokazala da se bori za odbranu srpskog naroda i teritorija.⁹⁴

Nakon pomenutih napada JNA na Kijevo, Vrliku, Strugu i Drniš, ta vojska je nastavila sa granatiranjem hrvatskih gradova, ali i sa napadima na sela u kojima je živelo hrvatsko stanovništvo. Napade je JNA sprovodila zajedno sa TO SAO Krajine (kasnije RSK), MUP-om SAO Krajine (kasnije RSK), dobrovoljačkim jedinicama iz Srbije, policijskim jedinicama pod kontrolom Resora državne bezbednosti (RDB) Srbije i jedinicama sastavljenim od lokalnog stanovništva.

III. Granatiranje gradova od strane JNA

i. Dubrovnik

20

JNA je krajem septembra 1991. godine izdala Direktivu Op. br. 2 u kojoj je naredila blokadu Dubrovnika, uključujući granatiranje grada i zauzimanje brda Srđ.⁹⁵ U Direktivi su navedena tri cilja: prvi cilj je bio da se zauzme brdo Srđ sa kojeg bi JNA kontrolisala sve uzvisine oko grada, drugi je bio da se osvoji dubrovački aerodrom Čilipi, a treći da se osvoji poluostrvo Prevlaka.⁹⁶

⁹² Direktiva o upotrebi oružanih snaga u narednom periodu za pripremu i izvođenje borbenih dejstava od 10. decembra 1991. godine, dok. pred. br. D00048, *Stanišić i Simatović*, str. 3.

⁹³ Srbija i SFRJ su u letu 1991. godine donele uputstva i uredbe o upisu i prijemu dobrovoljaca u TO Republike Srbije i u JNA. U decembru 1991. godine Predsedništvo SFRJ je donelo uredbu, a kasnije i naredbu o angažovanju dobrovoljaca u OS SFRJ koja se ticala pojedinaca koji se prijavljuju u JNA. Dobrovoljačkim sastavima je dat rok od 10 dana da usklade svoj položaj u oružanim snagama SFRJ sa odredbama ove naredbe. Ovom naredbom Predsedništvo SFRJ je priznalo i potvrdilo postojanje oružanih formacija van OS SFRJ; takođe, iz ovoga je jasno da je Predsedništvo znalo za angažovanje tih formacija od strane oružanih snaga radi izvršenja određenih vojnih zadataka. Izveštaj Reynauda Theunensa – „Vojni aspekti uloge Jovice Stanišića i Franka Simatovića u sukobima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (BiH) (1991-1995)“, dok. pred. br. P01575, *Stanišić i Simatović*, str. 114.

⁹⁴ Video-prilog, Šešelj: „Ja bi streljaо svakog ko traži Srpsku armiju!“, dostupno na https://www.youtube.com/watch?v=UN3SL_HIVug, pristupljeno 3. januara 2018. godine; „Politika kao izazov svesti Vojislav Šešelj“, dok. pred. br. P01163, *Stanišić i Simatović*, str. 4-8; Ekspertski izveštaj Reynauda Theunensa, dok. pred. br. 00578, *Mrkšić i dr.*, str. 135.

⁹⁵ Direktiva za Napad Op. br. 2 od 29. septembra 1991. godine, dok. pred. br. D44, *Strugar*, str. 1-3.

⁹⁶ *Ibid.*

Od kraja septembra 1991. godine pa do maja 1992. godine JNA je držala Dubrovnik u blokadi, tokom koje su grad i njegova okolina u više navrata granatirani.⁹⁷ To je rezultiralo uništavanjem kulturnog nasledja i razaranjem stambenih kuća u samom gradu, ali i ubistvom oko 50 civila, prevashodno u okolini Dubrovnika.⁹⁸

Opis događaja

Komandant 2. OG JNA, general-potpukovnik Jevrem Cokić je 30. septembra 1991. godine, po odobrenju načelnika Generalštaba JNA Blagoja Adžića, izdao Direktivu Op. br. 2 za otpočinjanje blokade Dubrovnika.⁹⁹ Odmah nakon izdavanja Direktive, snage JNA stacionirane u Crnoj Gori krenule su ka Dubrovniku.¹⁰⁰

Već 1. oktobra, sa ratnih brodova i iz aviona, JNA je granatirala i bombardovala dubrovačka naselja Zlatni Potok, Lokrum, Bosanku i Slano, ali i sam grad Dubrovnik.¹⁰¹

Napad je nastavljen 5. oktobra 1991. godine. Tog dana, od artiljerijske granate u gradu je poginula jedna osoba.¹⁰² Artiljerijski napad sa mora je nastavljen do 7. oktobra 1991. godine, kada je granatiran hotel Excelsior u južnom delu Starog grada.¹⁰³

Između dva navedena napada na Dubrovnik, JNA je u mestu Morinj u opštini Kotor 3. oktobra 1991. godine formirala logor u koji su odvođeni dubrovački civili i pripadnici hrvatskih oružanih snaga [videti str. 58].

97 Svedočenje Miodraga Jokića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 19. aprila 2004. godine, str. 4995.

98 Final report of the United nations commission of experts established pursuant to Security council resolution 780 (1992), Annex XI.A "The battle of Dubrovnik and the law of armed conflict", 28. decembar 1994. godine, str. 14, dostupno na https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjSvryfwuDVAhVEuhQKHV8GCHAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fintersentia.com%2Fen%2Ffileuploadader%2Fdownload%2Finde%2Ffile%2F33f3be61dfebb34251b546ce5af7ef86d5b646fa22575a40e%2Fproduct%2F33615%2F&usg=AFQjCNGQ2bvY5_cx7WwvKMEIPhi21D3TBQ pristupljeno 20. decembra 2017. godine.

99 Svedočenje Miodraga Jokića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 24. marta 2004. godine, str. 3823.

100 Final report of the United nations commission of experts established pursuant to Security council resolution 780 (1992), Annex XI.A "The battle of Dubrovnik and the law of armed conflict", 28. decembar 1994. godine, str. 14, dostupno na [https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjSvryfwuDVAhVEuhQKHV8GCHAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fintersentia.com%2Fen%2Ffileuploadader%2Fdownload%2Finde%2Ffile%2F33f3be61dfebb34251b546ce5af7ef86d5b646fa22575a40e%2Fproduct%2F33615%2F&usg=AFQjCNGQ2bvY5_cx7WwvKMEIPhi21D3TBQ">https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjSvryfwuDVAhVEuhQKHV8GCHAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fintersentia.com%2Fen%2Ffileuploadader%2Fdownload%2Finde%2Ffile%2F33f3be61dfebb34251b546ce5af7ef86d5b646fa22575a40e%2Fproduct%2F33615%2F&usg=AFQjCNGQ2bvY5_cx7WwvKMEIPhi21D3TBQ">https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjSvryfwuDVAhVEuhQKHV8GCHAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fintersentia.com%2Fen%2Ffileuploadader%2Fdownload%2Finde%2Ffile%2F33f3be61dfebb34251b546ce5af7ef86d5b646fa22575a40e%2Fproduct%2F33615%2F&usg=AFQjCNGQ2bvY5_cx7WwvKMEIPhi21D3TBQ](https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjSvryfwuDVAhVEuhQKHV8GCHAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fintersentia.com%2Fen%2Ffileuploadader%2Fdownload%2Finde%2Ffile%2F33f3be61dfebb34251b546ce5af7ef86d5b646fa22575a40e%2Fproduct%2F33615%2F&usg=AFQjCNGQ2bvY5_cx7WwvKMEIPhi21D3TBQ) pristupljeno 20. decembra 2017. godine.

101 Svedočenje Nikole Jovića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 20. februara 2004. godine, str. 2920-1; Svedočenje Lucijane Peko pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 4. februara 2004. godine, str. 1842.

102 Stradao je pesnik Milan Milišić; Svedočenje Lucijane Peko pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 4. februara 2004. godine, str. 1843;

103 Svedočenje Colma Mangana pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 27. februara 2003. godine, str. 16987-8.

JNA je 5. ili 6. oktobra 1991. godine uspela da osvoji dubrovački aerodrom Čilipi.¹⁰⁴

JNA je ponovo granatirala Dubrovnik 23. oktobra 1991. godine. Tada je napadnuto uže gradsko jezgro, to jest Stari grad, kao i gradska naselja Lapad, Ploče i Gruž.¹⁰⁵

Sutradan 24. oktobra 1991. godine JNA je zauzela brdo Žarkovica, koje je strateški bilo važno jer se sa njega pružao pogled na Dubrovnik, čime je olakšana opsada samog grada.¹⁰⁶ Istog dana je sa mora nastavljen napad na grad i na ostrvo Lokrum.¹⁰⁷

Za vreme trajanja napada na Dubrovnik 23. i 24. oktobra 1991. godine Posmatračka misija Evropske zajednice (PMEZ) je posređovala u pregovorima između JNA i hrvatskih snaga. Pregovori su rezultirali sporazumom koji je predviđao privremen prekid vatre do 8. novembra 1991. godine.¹⁰⁸

Iako je prihvatile sporazum o privremenom prekidu vatre, JNA je nastavila da napreduje ka Dubrovniku i u tom trenutku se nalazila na 10 kilometara udaljenosti od samog grada. Pored toga, u prvoj polovini novembra 1991. godine JNA je napadala Dubrovnik sa mora, iz vazduha i sa kopna.¹⁰⁹ Prekid vatre je ponovo dogovoren 13. novembra 1991. godine. Njega su kršile obe strane, što je dovelo do toga da su se posmatrači EZ iz razloga bezbednosti povukli iz Dubrovnika.¹¹⁰ Posredovanje u pregovorima preuzeo je francuski političar Bernar Kušner i rezultat tih pregovora je bio sporazum potpisani 19.

104 „Plaća Zračne luke Dubrovnik u listopadu '91 - Čilipi su 'raspremljeni' naredbom iz Beograda!“, dostupno na <http://dubrovniknet.hr/novost.php?id=48883#.Wjt64iPibcs>, pristupljeno 21. decembar 2017. godine.

105 Final report of the United nations commission of experts established pursuant to Security council resolution 780 (1992), Annex XI.A “The battle of Dubrovnik and the law of armed conflict”, 28. decembar 1994., str. 16 i 17, dostupno na https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjSvryfwuDVAhVEuhQKHV8GCHAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fintersentia.com%2Fen%2Ffileuploader%2Fdownload%2Findex%2Ffile%2F33f3be61dfebb34251b546ce5af7ef86d5b646fa22575a40e9%2Fproduct%2F33615%2F&usg=AFQjCNGQ2bvY5_cx7WwvKMEIPhi21D3TBQ pristupljeno 20. decembar 2017. godine.

106 Svedočenje Miodraga Jokića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 2. aprila 2004. godine, str. 4452-4455; Final report of the United nations commission of experts established pursuant to Security council resolution 780 (1992), Annex XI.A “The battle of Dubrovnik and the law of armed conflict”, 28. decembar 1994., str. 14, dostupno na https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjSvryfwuDVAhVEuhQKHV8GCHAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fintersentia.com%2Fen%2Ffileuploader%2Fdownloader%2Findex%2Ffile%2F33f3be61dfebb34251b546ce5af7ef86d5b646fa22575a40e9%2Fproduct%2F33615%2F&usg=AFQjCNGQ2bvY5_cx7WwvKMEIPhi21D3TBQ pristupljeno 20. decembar 2017. godine.

107 Final report of the United nations commission of experts established pursuant to Security council resolution 780 (1992), Annex XI.A “The battle of Dubrovnik and the law of armed conflict”, 28. decembar 1994., str. 16 i 17, dostupno na https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjSvryfwuDVAhVEuhQKHV8GCHAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fintersentia.com%2Fen%2Ffileuploader%2Fdownload%2Findex%2Ffile%2F33f3be61dfebb34251b546ce5af7ef86d5b646fa22575a40e9%2Fproduct%2F33615%2F&usg=AFQjCNGQ2bvY5_cx7WwvKMEIPhi21D3TBQ pristupljeno dana 20. decembar 2017. godine.

108 Predlog za normalizaciju života u Dubrovniku, dok. pred. br. P123. *Strugar*.

109 Final report of the United nations commission of experts established pursuant to Security council resolution 780 (1992), Annex XI.A “The battle of Dubrovnik and the law of armed conflict”, 28. decembar 1994., str. 18, dostupno na https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjSvryfwuDVAhVEuhQKHV8GCHAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fintersentia.com%2Fen%2Ffileuploader%2Fdownload%2Findex%2Ffile%2F33f3be61dfebb34251b546ce5af7ef86d5b646fa22575a40e9%2Fproduct%2F33615%2F&usg=AFQjCNGQ2bvY5_cx7WwvKMEIPhi21D3TBQ pristupljeno dana 20. decembar 2017. godine.

110 Svedočenje Paula Davisa pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 13. januara 2004. godine, str. 607.

novembra 1991. godine, koji je podrazumevao povlačenje obe sukobljene strane iz Dubrovnika i predaju naoružanja.¹¹¹ Nakon toga usledio je i Ženevski sporazum od 23. novembra 1991. godine, kojim je predviđeno bezuslovno povlačenje JNA iz Dubrovnika.¹¹² Dva dana nakon Ženevskog sporazuma, 25. novembra 1991. godine predstavnici JNA – admirал Miodrag Jokić i general Radomir Damjanović – potpisali su Memorandum o razumevanju sa hrvatskom stranom koju je predstavljao gradonačelnik Dubrovnika Petar Poljanić. Sastanku je prisustvovao i Bernar Kušner. Jedna od tačaka Memoranduma je predvidala i povratak PMEZ u Dubrovnik.¹¹³

Predstavnik hrvatske Vlade je 28. novembra 1991. godine imenovao ministra Davorina Rudolfa za predstavnika hrvatske strane tokom pregovora sa JNA. Cilj pregovora je bio prestanak neprijateljstava i povlačenje JNA. Ministar Rudolf je doputovao u Dubrovnik 4. decembra 1991. godine, gde se sastao sa gradonačelnikom Dubrovnika Poljanićem. Sutradan, 5. decembra su trebali da počnu pregovori sa JNA.¹¹⁴

Pregovori od 5. decembra 1991. godine

U ime komandanta 2. OG JNA, generala Pavla Strugara, pregovore sa hrvatskom stranom o prestanku blokade Dubrovnika vodio je komandant 9. vojnopolomorskog sektora (VPS) JNA Miodrag Jokić.¹¹⁵ Dana 5. decembra 1991. godine Jokić se sastao sa predstavnicima hrvatske strane kako bi postigli sporazum. Tog dana ostalo je otvoreno samo još jedno sporno pitanje, te je odlučeno da se pregovori nastave sutradan ujutru.¹¹⁶ Po završetku sastanka, Jokić je otišao u Trebinje gde je obavestio Pavla Strugara o ishodu pregovora. Kako je bilo očekivano da će sporno pitanje biti rešeno sutradan ujutru, trebalo je da se dogovori prekid vatre za 6. decembar 1991. godine u 12 časova.¹¹⁷

23

Kasno popodne 5. decembra 1991. godine na isturenom komandnom mestu 9. VPS u Kuparima, nedaleko od brda Žarkovica, održan je sastanak kojem su prisustvovali viši oficir iz 9. VPS kao i komandanti jedinica koje su bile podredene 9. VPS.¹¹⁸ Kapetan Vladimir Kovačević, komandant 3. bataljona 472. mtbr JNA, na sastanku je predložio da sutradan rano ujutru, 6. decembra 1991. godine, njegova jedinica napadne brdo Srđ kako bi se Srđ zauzeo do 12 časova kada je trebalo da nastupi prekid vatre.¹¹⁹ Na Srđ je trebalo dejstvovati haubicama iz pravca Čilipa i minobacačima iz pravca

111 Svedočenje Per Hvalkofa pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 10. februara 2004. godine, str. 2178.

112 UN dok. S/23239 Ženevski sporazum od 23. novembra 1991. godine.

113 Svedočenje Per Hvalkofa pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 10. februara 2004. godine, str. 2182.

114 Svedočenje Davorina Rudolfa pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 28. aprila 2004. godine, str. 5485-5486.

115 Svedočenje Miodraga Jokića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 26. marta 2004. godine, str. 4030-4031.

116 Sporno pitanje se odnosilo na to da li će se pretres brodova vršiti na moru ili po prispeću broda u luku. Svedočenje Miodraga Jokića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 26. marta 2004. godine, str. 4038-9.

117 Svedočenje Miodraga Jokića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 26. marta 2004. godine, str. 4039-40.

118 Sastanku su prisustvovali kapetan bojnog broda Zec, koji je bio načelnik štaba 9. VPS, oficir za operativna pitanja 9.VPS kapetan Kozarić, pomoćnik komandanta zadužen za moral 9. VPS potpukovnik Žarković, komandant 107. OAG potpukovnik Stamenov, privremeni komandant 3/5. mtbr JNA potpukovnik Jovanović, kao i komandant 3/472. mtbr JNA kapetan Kovačević, koji je obezbedio jurišne jedinice za napad na Srđ sledećeg jutra. Svedočenje Miroslava Jovanovića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 16. jula 2004. godine, str. 8079-8080, 8132.

119 Svedočenje Miroslava Jovanovića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 16. jula 2004. godine, str. 8079-81.

Uškoplja i Osojnika.¹²⁰ Kasno uveče 5. decembra 1991. godine kapetan Kovačević je u komandi u Ivanici obavestio prisutne da će jedinice u sastavu jedinice kojom on komanduje rano ujutru krenuti u napad na brdo Srd i da je taj napad odobrila nadređena komanda 9. VPS.¹²¹

Napad na brdo Srd

Napad na brdo Srd započet je rano ujutru 6. decembra 1991. godine artiljerijskim napadom sa brda Žarkovica. Istovremeno sa artiljerijskim napadom pešadija 3. bataljona 472. mtbr JNA je krenula ka Srđu.¹²² Međutim, već oko 8 časova bestrzajni topovi, kao i rakete *maljutke*, sa zidina brda Žarkovica usmerene su na drugu stranu i JNA je tada započela granatiranje Starog grada.¹²³ U tom trenutku se na Žarkovici nalazio Vladimir Kovačević, koji je znao da se otvara vatra na Stari grad. Kako je tvrdio jedan od prisutnih vojnika na Žarkovici, prvobitni cilj artiljerijskog napada jeste bilo brdo Srđ, ali je nedugo potom napad preusmeren na Dubrovnik.¹²⁴ Isti svedok je tvrdio da je čuo Kovačevića kako oko 10 časova govori da „treba sve sravniti sa zemljom“¹²⁵, kao i da se ni jedan od prisutnih oficira nije suprotstavio odluci da se na Stari grad deluje raketama *maljutkama*.¹²⁶

Svedočeći pred MKSJ, Miodrag Jokić je tvrdio da Vladimir Kovačević nije naprečac odlučio da granatira Stari grad, već da je za to imao tri motiva: prvi je bila odmazda za poginule i ranjene vojнике njegove jedinice, drugi je bio osveta bivšem nadređenom pukovniku Nojku Marinoviću koji je napustio JNA i priključio se hrvatskoj strani za odbranu Dubrovnika, a treći je bila želja da „nanese štetu Starom gradu“.¹²⁷

24

Miodrag Jokić je bio upoznat sa tim da se artiljerijom dejstvuje na Stari grad.¹²⁸ Naime, Jokić je izdao naređenje načelniku Štaba 9. VPS JNA, kapetanu bojnog broda Milanu Zecu da se odmah prestane sa napadom na Dubrovnik. Zec je to naređenje preneo operativcu zaduženom za planiranje u 9. VPS, kapetanu Jovanu Drljanu, koji se u tom trenutku nalazio u Kuparima, da ode u Žarkovicu i naređenje prenese Vladimиру Kovačeviću.¹²⁹ Drljan je na Žarkovicu stigao tek nakon sat vremena i, po svojoj tvrdnji, naređenje preneo Vladimиру Kovačeviću.¹³⁰ Međutim, dok je boravio na Žarkovici, Drljan je video da je jedna granata ispaljena na Stari grad, ali se tome nije usprotivio niti je o tome izvestio

---

120 *Ibid.*

121 Svedočenje Slavoljuba Stojanovića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 13. jula 2004. godine, str. 7822; Svedočenje Zorana Lemala pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 6. jula 2004. godine, str. 7367.

122 Svedočenje Zorana Lemala pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 6. jula 2004. godine, str. 7371-2, 7413.

123 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Strugar* od 31. januara 2005. godine, par. 130.

124 Svedočenje zaštićenog svedoka B pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 20. aprila 2004. godine, str. 5037.

125 Svedočenje zaštićenog svedoka B pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 20. aprila 2004. godine, str. 5052.

126 Kako je svedok tvrdio, preko 100 raket *maljutki* je ispaljeno na Stari grad. Svedočenje zaštićenog svedoka B pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 20. aprila 2004. godine, str. 5049, 5053.

127 Svedočenje Miodraga Jokića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 29. marta 2004. godine, str. 4126.

128 Svedočenje Jovana Drljana pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 9. jula 2004. godine, str. 7698-7701.

129 *Ibid.*

130 Svedočenje Jovana Drljana pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 12. jula 2004. godine, str. 7701-7702.

Miodraga Jokića, kao ni Milana Zeca.¹³¹ Takođe, o tome nije podneo ni pismeni izveštaj, smatrajući da to nije bio njegov posao.¹³²

JNA nije imala plan da sprovede delotvornu istragu o napadu na Stari grad [videti str. 59].¹³³

Kako je utvrđeno u presudi MKSJ u predmetu protiv Pavla Strugara, JNA je otvarala vatru na hrvatske vojne položaje. Međutim, jedinice JNA takođe „su žestoko i bez disciplinovanog navođenja i korekcije vatre dejstvoval[e] po Dubrovniku, uključujući Stari grad“.¹³⁴

Posledice granatiranja Dubrovnika od strane JNA

Tokom opsade Dubrovnika od strane 2. OG JNA, od početka oktobra 1991. do maja 1992. godine na području Dubrovnika ubijena su najmanje 82 hrvatska civila. Njih 50 stradalo je u napadima JNA od 1. oktobra do 6. decembra 1991. godine, koji su opisani u ovom Dosjeu. Dan sa najviše civilnih žrtava bio je 6. decembar 1991. godine, kada je usled granatiranja grada od strane JNA ubijeno 13 stanovnika Dubrovnika.¹³⁵

U periodu opsade, posebno od početka oktobra do 6. decembra 1991. godine, Dubrovnik je pretrpeo razaranja velikih razmara od strane snaga JNA. Artiljerijski napad JNA na Stari grad 6. decembra 1991. godine bio je usmeren na uništenje i oštećenje kulturnih dobara bez ikakve vojne nužde, budući da u blizini nije bilo vojnih ciljeva.¹³⁶

UNESCO je dubrovački Stari grad stavio na spisak svetske kulturne baštine još 1979. godine, jer „po svojoj arhitekturi, jedinstvu ili uklopljenosti u pejzaž, predstavlja izuzetnu univerzalnu vrednost sa istorijskog, umetničkog ili naučnog gledišta“.¹³⁷ S tim u vezi su sve građevine koje se nalaze unutar Starog grada predstavljale kulturno dobro.¹³⁸

131 *Ibid.*, str. 7727-7729.

132 *Ibid.*, str. 7740.

133 Svedočenje Miodraga Jokića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 29. marta 2004. godine, str. 4129.

134 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Strugar* od 31. januara 2005. godine, par. 139.

135 Final report of the United nations commission of experts established pursuant to Security council resolution 780 (1992), Annex XI.A “The battle of Dubrovnik and the law of armed conflict”, 28. decembar 1994. godine, str. 21, dostupno na https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjSvryfwuDVAhVEuhQKHV8GCHAQFggkMAA&url=http%3A%2F%2Fintersentia.com%2Fen%2Ffileupload%2Fdownload%2Findex%2Ffile%2F33f3be61dfebb34251b546ce5af7ef86d5b646fa22575a40e9%2Fproduct%2F33615%2F&usg=AFQjCNGQ2bvY5_cx7WwvKMEIPhi21D3TBQ, pristupljeno 20. decembra 2017. godine.

136 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Strugar* od 31. januara 2005. godine, par. 328-9.

137 Konvencija o zaštiti svetske kulturne i prirodne baštine, usvojena na 17. zasedanju Generalne konferencije, Pariz, 16. novembar 1972, dok. pred. br. P63.2, *Strugar*, član 1.

138 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Strugar* od 31. januara 2005. godine, par. 327.

Tokom granatiranja 6. decembra 1991. godine najmanje 52 zgrade u Starom gradu su oštećene, dok je šest zgrada potpuno izgorelo. Među oštećenim objektima bili su franjevački samostan, pravoslavna crkva, katolička crkva sv. Vlaha, džamija, sinagoga, Onofrijeva česma i gradska katedrala.¹³⁹ Oštećene su i mnoge privatne kuće, zgrade i prodavnice.¹⁴⁰

Po stavljanju delova dubrovačkog zaleda pod kontrolu JNA, zauzete teritorije, uključujući aerodrom Čilipi sa kojeg je odneta vredna tehnika, organizovano su pljačkane.¹⁴¹

Jedinice JNA odgovorne za granatiranje Dubrovnika

JNA je u jesen 1991. godine formirala 2. operativnu grupu (2. OG) koja je delovala u Dubrovniku. Pod komandom 2. OG je bilo više desetina jedinica koje su delovale na širem području Dubrovnika.¹⁴² Ova operativna grupa je direktno odgovarala saveznom sekretaru za narodnu odbranu, generalu Veljku Kadijeviću.¹⁴³

Kada je 2. OG osnovana, na njenom čelu se nalazio Jevrem Cokić, a od 12. oktobra 1991. godine Pavle Strugar.¹⁴⁴

Pavle Strugar je pred MKSJ 2008. godine osuden na kaznu zatvora od sedam i po godina zbog nedozvoljenog napada na civile, uništavanja ili hotimičnog nanošenja štete ustanovama namenjenim religiji, dobrotvornim svrhama i obrazovanju, umetnosti i nauci, istorijskim spomenicima i umetničkim i naučnim delima.¹⁴⁵

26

Pred MKSJ je zbog granatiranja Starog grada 2005. godine na kaznu zatvora od sedam godina osuđen i Miodrag Jokić, komandant 9. VPS JNA – jedinice koja je bila u sastavu 2. OG, nakon što je priznao odgovornost za napad.¹⁴⁶

---

139 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Strugar* od 31. januara 2005. godine, videti prilog broj 1.

140 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Strugar* od 31. januara 2005. godine, par. 320.

141 „Operacija Dubrovnik - sve je bilo meta”, Veseljko Koprivica, Kapitol Zagreb, 2004. godina; Uz godišnjicu najžećih napada na Dubrovnik: „Crnogorci bi, da ih je tko zvao, isli obnavljati Konavle”, Slobodna Dalmacija, <http://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/79221/uz-godisnjicu-najzescih-napada-na-dubrovnik-crnogorci-bi-da-ih-je-tko-zvao-isli-obnavljati-konavle> pristupljeno 9. januara 2018. godine; „Sabirni centar” JNA za ukradeni plijen s dubrovačkog područja“, Feral.

142 Vojni aspekti uloge Jovice Stanišića i Franka Simatovića u sukobima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (BIH) (1991-1995), dok. pred. br. P01575, *Stanišić i Simatović*, str. 71-72; Svedočenje Miodraga Jokića pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 24. mart 2004. godine, str. 3822.

143 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Strugar* od 31. januara 2005. godine, par. 23.

144 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Strugar* od 31. januara 2005. godine, par. 380. Krajem septembra ili početkom oktobra 1991. godine, Cokića je na tom mestu zamenio general Mile Ružinovski, da bi 12. oktobra 1991. godine na čelo 2. OG došao general Pavle Strugar, koji je na tom položaju ostao i delom 1992. godine.

145 MKSJ, podaci o predmetu *Strugar*, http://www.icty.org/x/cases/strugar/cis/bcs/cis_strugar_bcs_1.pdf pristupljeno dana 26. novembra 2017. godine.

146 MKSJ, podaci o predmetu *Jokić*, http://www.icty.org/x/cases/miodrag_jokic/cis/bcs/cis_miodrag_jokic_bcs.pdf, pristupljeno dana 26. novembra 2017. godine.

Komandant 3. bataljona 472. mtbr JNA – jedinice koja je bila u sastavu 2. OG, Vladimir Kovačević je takođe bio optužen pred MKSJ. Zbog bolesti, Kovačević nije mogao da se izjasni o krivici, te je predmet 2007. godine ustupljen Tužilaštvu za ratne zločine Srbije (TRZ). Zbog nesposobnosti da prati suđenje, Kovačević nije procesuiran ni pred domaćim sudom u Beogradu.¹⁴⁷

Pred MKSJ je za granatiranje dubrovačkog Starog grada bio optužen i načelnik štaba 9. VPS JNA Milan Zec. Optužnica protiv Zeca povučena je 26. jula 2002. godine zbog nepostojanja dovoljnih dokaza koji bi podržali optužnicu.¹⁴⁸

Operativac zadužen za planiranje u 9. VPS JNA Jovan Drljan, koji je bio prisutan na sastanku u Kuparima 5. decembra 1991. godine na kojem je isplaniran napad na Srđ, nije optužen pred MKSJ iako je, kako je sâm posvedočio pred MKSJ, bio prisutan na Žarkovici za vreme granatiranja Starog grada. On je trebalo da prenese Vladimиру Kovačeviću naređenje Miodraga Jokića da se prestane sa napadom.¹⁴⁹ Drljan je, međutim, u iskazu pred MKSJ naveo da se nije suprotstavio Vladimиру Kovačeviću koji je nastavio sa granatiranjem, niti je o tome obavestio Milana Zeca ili Miodraga Jokića, jer „to nije bio njegov posao pošto nije bio dežurni oficir“, kao i da je on svoju obavezu navodno ispunio kada je Kovačeviću preneo naređenje.¹⁵⁰

Iako je u napadu na Dubrovnik učestvovalo više jedinica koje su se nalazile pod komandom 2. OG JNA, ni jedan komandant ili pripadnik tih jedinica nije procesuiran pred domaćim sudom.

ii. Vukovar

27

Kao što je navedeno [videti str. 19], vođstvo JNA Vukovar je smatralo većinski srpskim gradom, što je značilo da ga je trebalo osvojiti i staviti pod kontrolu JNA. Grad je osvajan tokom tromesečne opsade, od avgusta do novembra 1991. godine, uz upotrebu teškog naoružanja i učešće oko 15.000 pripadnika JNA i srpskih dobrovoljaca potčinjenih Operativnim grupama JNA Jug i Sever.¹⁵¹ Njima je bilo suprotstavljeno najviše 1.800 pripadnika hrvatskih snaga.¹⁵²

---

147 Vladimir Kovačević boluje od teškog psihičkog poremećaja, što ga je činilo nesposobnim za suđenje; MKSJ, podaci o predmetu *Kovačević*, http://www.icty.org/x/cases/kovacevic_vladimir/cis/bcs/cis_kovacevic_vladimir_BCS.pdf, pristupljeno 9. januara 2018. godine.

148 MKSJ, Povučena optužnica protiv Milana Zeca, <http://www.icty.org/bcs/sid/8079> pristupljeno 11. januara 2018. godine.

149 Svedočenje Jovana Drljana pred MKSJ u predmetu *Strugar* od 12. jula 2004. godine, str. 7701-2.

150 *Ibid*, str. 7740, 7728-9.

151 Svedočenje Imre Agotića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 22. novembar 2005. godine, str. 2130; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 39.

152 Svedočenje Marka Wheelera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* dok. pred. br. 00391, str. 207-8.

Opis događaja

Granatiranje Vukovara od strane JNA počelo je već krajem juna 1991. godine.¹⁵³ Od kraja avgusta 1991. godine Vukovar je bio pod opsadom JNA i drugih srpskih snaga.¹⁵⁴ Tada se granatiranje intenziviralo, a svakodnevni artiljerijski napadi JNA trajali su do 18. novembra 1991. godine, kada je JNA osvojila grad.¹⁵⁵ Za to vreme, grad je pretrpeo ogromnu materijalnu štetu, a ubijen je i veliki broj civila.¹⁵⁶

Vukovar je JNA napadala artiljerijom s kopnenih položaja oko grada, sa brodova na Dunavu, kao i iz vazduha avionima.¹⁵⁷

Za vreme tromesečnog granatiranja grada, ali i okolnih mesta, JNA je koristila minobacače, topove i haubice, ali i bacače raketa iz kojih je ispaljeno više hiljada projektila.¹⁵⁸

Početkom oktobra 1991. godine JNA je opkolila i u potpunosti blokirala Vukovar. Prekinut je saobraćaj ka Osijeku i Vinkovcima, kao i od Borovog Naselja i Mitnice prema Iloku. Duž leve obale Dunava JNA je postavila tenkove tako da je i ta strana prema gradu bila blokirana.¹⁵⁹ Za vreme opsade prekinuto je snabdevanje Vukovara strujom i vodom.¹⁶⁰ Vode za piće je bilo u bunarima u dvorištima kuća, ali su ta imanja među prvima stradala usled artiljerijskih napada JNA.¹⁶¹

153 Svedočenje Šarlote Foro pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 28. novembra 2005. godine, str. 2397; Svedočenje Binazije Kolesar pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 31. oktobra 2005. godine, str. 915-6; Svedočenje P021 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 9. novembra 2005. godine, str. 1347.

154 Svedočenje Marka Wheelera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 19. maja 2006. godine, str. 9326; Svedočenje Imre Agotića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 21. novembra 2005. godine, str. 2019; Svedočenje Marka Wheelera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* dok. pred. br. 00391, str. 209-11.

155 Svedočenje Šarlote Foro pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 28. novembra 2005. godine, str. 2397.

156 Svedočenje Binazije Kolesar pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 31. oktobra 2005. godine, str. 917-20; Svedočenje P006 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 3. novembra 2005. godine, str. 1108-9.

157 Ratni dnevnik Gardijske motorizovane brigade JNA, dok. pr. br. 00401, *Mrkšić i dr.*, str. 2-16, 19-22, 24-28, 30, 32-38; Zapovest za blokadu i napad od 1. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. 00405, *Mrkšić i dr.*; Odluka za produženje napadne operacije „Vukovar“ Komande OG Jug od 15. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00408, *Mrkšić i dr.*; Redovni borbeni izveštaj Komande OG Jug od 14. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00427, *Mrkšić i dr.*; Odluka Komande OG Jug od 14. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00430, *Mrkšić i dr.*; Odluka Komande OG Jug od 16. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00431, *Mrkšić i dr.*; Redovni borbeni izveštaj Komande OG Jug od 15. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00730, *Mrkšić i dr.*; Redovni borbeni izveštaj Komande OG Jug od 17. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00731, *Mrkšić i dr.*; Odluka Komande OG Jug od 16. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00733, *Mrkšić i dr.*; Redovni borbeni izveštaj Komande OG Jug od 17. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. 00749, *Mrkšić i dr.*; Redovni borbeni izveštaj Komande OG Jug od 20. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. 00750, *Mrkšić i dr.*; Redovni borbeni izveštaj Komande OG Jug od 21. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. 00751, *Mrkšić i dr.*; Svedočenje Mare Bučko pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 2. decembra 2005. godine, str. 2713; Svedočenje Vesne Bosanac pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 25. oktobra 2005. godine, str. 551; Svedočenje Imre Agotića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 22. novembra 2005. godine, str. 2132.

158 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 41; Optužnica Županijskog državnog odvjetništva u Vukovaru protiv Veljka Kadjevića i dr. od 24. decembra 2002. godine, str. 4.

159 Svedočenje Vesne Bosanac pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 25. oktobar 2005. godine, str. 570.

160 Videoklip, „Vukovar posle rata“, dok. pr. br. 00317, *Mrkšić i dr.*; Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 2. marta 2006. godine, str. 5318-20.

161 Svedočenje Šarlote Foro pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 28. novembra 2005. godine, str. 2400.

Svakodnevno granatiranje, potpuna nestašica struje i pijaće vode i konstantni strah sa kojim su stanovnici Vukovara živeli doveli su do humanitarne katastrofe u samom gradu.¹⁶² Zbog straha od granata meštani Vukovara su se skrivali po podrumima zgrada i kuća, gde su mnogi od njih ostali tokom celog trajanja granatiranja.¹⁶³

Tokom opsade Vukovara, na meti JNA je bila svaka zgrada, uključujući škole, obdaništa, javne i poslovne objekte, ali i sistemi snabdevanja strujom i vodom i putevi.¹⁶⁴

JNA je svakodnevno granatirala i vukovarsku bolnicu koja je u tom periodu imala jasno istaknut znak Crvenog krsta, i u kojoj se u tom trenutku nalazilo više stotina ranjenika i bolesnika. Pored granatiranja, JNA je na bolnicu otvarala i snajpersku vatru.¹⁶⁵ Na bolnicu je u toku svakog dana padaо veliki broj granata, što je dovelo do toga da su u septembru 1991. godine bolesnici premešteni u podrum bolnice i njeno atomsko sklonište. Kao operaciona sala korišćena je soba za rendgen koja se nalazila u podrumu.¹⁶⁶

Posledice granatiranja Vukovara od strane JNA

Do ulaska JNA u Vukovar 18. novembra 1991. godine, grad je bio skoro potpuno uništen.¹⁶⁷ U Vukovaru gotovo da nije bilo nijedne stambene zgrade ili kuće koja nije oštećena u granatiranju.¹⁶⁸

Pojedini stambeni delovi, poput Mitnice ili naselja južno od reke Vuke, bili su skoro srušeni sa zemljom.¹⁶⁹

Tokom granatiranja oštećeno je ili potpuno uništeno više značajnih objekata kao što su dvorac Eltz, Radnički dom, rodna kuća nobelovca Lavoslava Ružićke, Gradski magistrat, Dom boraca i umirovljenika, zgrada Županije srijemske, više katoličkih i pravoslavnih crkava, zgrada suda i već pomenuta vukovarska bolnica.¹⁷⁰

29

162 Svedočenje P007 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 9. februara 2006. godine, str. 4002-4003; Svedočenje P021 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 11. novembra 2005. godine, str. 1500.

163 Svedočenje Herberta Okuna pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 17. novembra 2005. godine, str. 1873.

164 Svedočenje P011 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 8. marta 2006. godine, str. 5712; Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 2. marta 2006. godine, str. 5317-8.

165 „Grad je bio meta: bolnica, Dom umirovljenika“, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2008. godina, str. 88, 100.

166 Svedočenje Jana Allan Schou pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 30. marta 2006. godine, str. 6847; Svedočenje Juraja Njavro pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 11. novembra 2005. godine, str. 1515; Svedočenje P006 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 3. novembra 2005. godine, str. 1104-7.

167 Videoklip, „Vukovar posle rata“, dok. pr. br. 00317, *Mrkšić i dr.* Kako je naveo ambasador Herbert Okun, koji je posetio Vukovar 19. novembra 1991. godine, grad je bio „potpuno demoliran“. Uporedio ga je sa Staljingradom. Svedočenje Herberta Okuna pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 17. novembra 2005. godine, str. 1864; Prvostepena presuda MKJS u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 465.

168 Svedočenje Ivana Grujića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 12. juna 2006. godine, str. 10331; Videoklip, „Vukovar snimljen nakon pada u ruke JNA iz zraka“, <https://www.youtube.com/watch?v=DQ7PNY0FOyY> pristupljeno 11. decembra 2018. godine; Video klip, „Dan pada grada - 87 dana pakla u Vukovaru“, <https://www.youtube.com/watch?v=NnMA7kHxX1U>, pristupljeno 11. decembra 2018. godine.

169 Svedočenje Šarlote Foro pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 28. novembra 2005. godine, str. 2397-8; Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 2. marta 2006. godine, T. 5318-20.

170 Optužnica Županijskog državnog odvjetništva u Vukovaru protiv *Veljka Kadjevića i dr.* od 24. decembra 2002. godine, str. 4.

Precizan broj stradalih civila usled granatiranja Vukovara do danas još uvek nije utvrđen, što navodi i Pretresno veće MKSJ u predmetu *Mrkšić i drugi*.¹⁷¹ Ipak, na osnovu određenog broja dokaza, moguće je zaključiti da su tokom opsade van borbe usled granatiranja život izgubile stotine stanovnika Vukovara.¹⁷²

Od početka 1991. godine do ulaska JNA u grad 18. novembra iz Vukovara je raseljeno i prognano oko 14.000 osoba.¹⁷³

Na osnovu nalaza o obimu i prirodi granatiranja Vukovara od strane JNA i posledica koje je ono imalo po civilno stanovništvo grada, Pretresno veće MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* zaključilo je da se radilo o „rasprostranjenom i sistematskom napadu JNA i drugih srpskih snaga usmerenom protiv hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva“, kao i da je Vukovar granatiran „neselektivno, u suprotnosti sa međunarodnim pravom“.¹⁷⁴

Jedinice odgovorne za granatiranje Vukovara

Operativne grupe su privremene formacije koje su osnivane za potrebe izvodenja konkretnih operacija u određenom vremenskom intervalu. Ove grupe su se sastojale od jedinica JNA i TO, odnosno svih jedinica koje su angažovane u određenoj operaciji.¹⁷⁵ Na širem području Vukovara delovale su dve operativne grupe – OG Sever i OG Jug, koje su obe bile u okviru 1. VO JNA, na čijem se čelu nalazio Života Panić.¹⁷⁶

30

Zona odgovornosti OG Sever obuhvatala je severni deo Vukovara (severno od reke Vuke), uključujući Borovo Selo, Borovo Naselje, Erdut i Bobotu. Na čelu OG Sever se nalazio general-major Andrija Biorčević.¹⁷⁷

---

171 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 649.

172 Svedočenje Irineja Bučka pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 6. decembra 2005. godine, str. 2892; Svedočenje Šarlote Foro pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 28. novembra 2005. godine, str. 2398-9; „Grad je bio meta: bolnica, Dom umirovljenika“, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2008. godina, str. 102; Faks Vesne Bosanac Evropskoj Misiji od 25. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. 00010, *Mrkšić i dr.*; Optužnica Županijskog državnog odvjetništva u Vukovaru protiv *Veljka Kadijevića i dr.* od 24. decembra 2002. godine, str. 3-8.

173 Svedočenje Ivana Grujića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 12. juna 2006. godine, str. 10330.

174 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 472.

175 Ekspertski izveštaj Reynaud Theunens (eng), dok. pred. br. 00578, *Mrkšić i dr.*, str. 15, par. 10.

176 Ekspertski izveštaj Reynaud Theunens, dok. pred. br. 00578, *Mrkšić i dr.*, str. 173.

177 OG Sever je obuhvatala severne delove grada i opštine Vukovar, Borovo Selo i Borovo Naselje, prema Erdutu. Do 4. novembra 1991. godine na čelu OG Sever bio je general-major Mladen Bratić, a nakon njegove pogibije, Biorčević je preuzeo komandu nad OG Sever. Videti u: Ekspertski izveštaj Reynaud Theunens, dok. pred. br. 00578, *Mrkšić i dr.*, str. 184, 185.

U zoni odgovornosti OG Jug nalazili su se Vukovar, Jakovac, Ovčara, Negoslavci i Berak na jugu, i Nuštar, Petrovci i Mirkovci na zapadu.¹⁷⁸ Komandant OG Jug je bio pukovnik Mile Mrkšić, dok je major Veselin Šljivančanin bio načelnik organa bezbednosti OG Jug.¹⁷⁹

Za neselektivni i rasprostranjeni napad na Vukovar ni pred MKSJ, ni pred sudovima u Srbiji nijedna osoba nije osuđena.

iii. Druga granatiranja gradova od strane JNA

JNA je u jesen 1991. godine granatirala i druge gradove u Hrvatskoj.

Šibenik

U periodu od 16. do 23. septembra 1991. godine granatiran je Šibenik, sa položaja pod kontrolom 9. korpusa JNA. Šibenik su granatirale jedinice 9. korpusa zajedno sa 46. partid JNA i u sadejstvu sa jedinicama 8. VPS JNA, Flote JNA, RV i PVO JNA i pridruženim dobrovoljačkim jedinicama.¹⁸⁰

Tokom napada na Šibenik, u svom stanu je ubijena jedna žena.¹⁸¹

U napadu je oštećen veliki broj kulturno-istorijskih, verskih i industrijskih objekata. Oštećena je katedrala Sv. Jakova, crkva i samostan Sv. Frane, Biskupska palača, Nova crkva, tvrđava Sv. Mihovila, Knežev dvor, crkva Sv. Ane, Palača Šižgorić-Galbijani, kuća Chiabov, zgrada teatra, kuća Iljadica, Mala Loggia, veliki broj grobova, nadgrobnih ploča i spomenika na starom gradskom groblju, zatim gradska Vijećnica, crkva Sv. Ivana, crkva Sv. Vida, objekti i oprema TLM „Boris Kidrič“, „Vinoplod-Vinarije“, objekti TEF-a, tvornice plastičnih prerađevina „Poliplast“, „Izgradnje“, RO „Luka“, hoteli „Jadran“ i „Krka“, kao i objekti, oprema i 120 vozila „Autotransporta“.¹⁸²

31

Pred sudom u Šibeniku 1992. godine su za granatiranje tog grada na po 20 godina zatvora u odsustvu osuđeni Ratko Mladić, tadašnji pukovnik JNA, kapetan bojnog broda Marko Sunarić, Momčilo

178 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 72.

179 Izveštaj vojnog eksperta Božidara Force, „Mesto, uloga i zadaci kapetana Miroslava Radića u borbenim dejstvima i neposredno nakon njih u Vukovaru 1991. godine“, dok. pred. br. 00798, *Mrkšić i dr.*, str. 71; Svedočenje Radoja Trifunovića pred MKSJ u predmetu Mrkšić i dr. od 2. maja 2006. godine, str. 8034.

180 „Dokumenti, Knjiga 1: Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija u OS SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1991-1992)“, str 326-328.

181 U svom stanu na Njegoševom trgu G2 ubijena je Marija Krainz. Presuda Županijskog suda u Šibeniku u predmetu K br. 10/92 protiv *Slavka Lisice i dr.* od 10. juna 1998. godine.

182 Presuda Okružnog suda u Šibeniku K-6/92-36 u predmetu protiv *Ratka Mladića i dr.* od 8. jula 1992. godine; Presuda Županijskog suda u Šibeniku K br. 10/92 predmetu protiv *Slavka Lisice i dr.* od 10. juna 1998. godine; Presuda Okružnog suda u Šibeniku K-6/92-36 u predmetu protiv *Ratka Mladića i dr.* od 8. jula 1992. godine.

Milosav, potpukovnik Đuro Karajlović, kapetan Božo Iglendža i zastavnik Milan Pavlović.¹⁸³ Pred istim sudom je 1998. godine za napad na Šibenik na 15 godina zatvora osuđen i pukovnik Slavko Lisica¹⁸⁴, komandir oklopnih i topničkih jedinica u sastavu 9. korpusa JNA.¹⁸⁵ Po tim presudama, naređenje za napad na Šibenik izdao je Ratko Mladić, tadašnji komandant 9. korpusa JNA. Mladić je izdao naređenje VPO-u Split za vazdušni napad na Šibenik, dok je artiljerijski napad sa kopna izvršila oklopna jedinica 9. korpusa JNA, stacionirana na šibeničkom mostu i mestima Gaćezezi i Dragišći u blizini Šibenika, na čijem se čelu nalazio Slavko Lisica.¹⁸⁶

U septembru 2017. godine hrvatsko tužilaštvo je podiglo optužnicu zbog granatiranja Šibenika protiv kapetana bojnog broda Čedomira Borojevića, komandanta 20. graničnog mornaričkog diviziona u sastavu 8. VPS JNA i kapetana fregate Slobodana Rajčevića. Borojević je, na osnovu raspisane poternice hrvatskih vlasti, u martu 2017. godine uhapšen na graničnom prelazu između Hrvatske i Crne Gore i od tada se nalazi u pritvoru. Slobodanu Rajčeviću hrvatske vlasti sude u odsustvu. Ovaj postupak je i dalje u toku.¹⁸⁷

Zadar

Tokom septembra i oktobra 1991. godine JNA je topovima, minobacačima i haubicama granatirala Zadar i njegovu okolinu iz nekoliko pravaca: iz pravca aerodroma u Zemuniku, sa Debelog brda kod mesta Gornje Biljane i iz pravca kasarne „Ante Banina“ na području Zadra.¹⁸⁸ Zadar je u to vreme bio u zoni odgovornosti 9. korpusa JNA. U napadima na šire područje Zadra učestvovale su jedinice 9. korpusa - 221. mtbr, 180. mtbr - kao i 46. partd i 405. PB, uz sadejstvo jedinica VPO i TO.¹⁸⁹

32

Napad na Zadar je naredio pukovnik Momčilo Perišić, tadašnji komandant Artiljerijsko-školskog centra JNA u Zadru, uz saglasnost pukovnika Milića Potpare, Perišićevog zamenika i potpukovnika

183 U vreme napada na Šibenik, Ratko Mladić je bio komandant 9. korpusa JNA, Marko Sunarić komandant 8. VPS Šibenik, Momčilo Milosav načelnik kontraobaveštajne službe u 8. VPS Šibenik, Đuro Karajlović komandir kasarne „Rade Končar“, Božo Iglendža komandir baterije minobacača kalibra 120 mm, a Milan Pavlović komandir baterije i topova. Presuda Okružnog suda u Šibeniku K-6/92-36 u predmetu protiv *Ratka Mladića i dr.* od 8. jula 1992. godine; Biči oficir JNA, Milan Pavlović, osuđen je u maju 2018. godine pred Okružnim sudom u Splitu na 4,5 godine zatvora, nakon što se izjasnio krivim za učestvovanje u granatiranju Šibenika u septembru 1991. godine u kojem su uništeni mnogi verski, kulturni, komercijalni i stambeni objekti i jedna žena je ubijena <http://www.srna.rs/novosti/592919/srpski-oficir-osudjen-za-pogibiju-zene--koju-je-ubio-hrvatski-snajper.htm>

184 Slavko Lisica je preminuo 29. juna 2013. godine: <http://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/Preminuo-general-Slavko-Lisica/198430>

185 Presuda Županijskog suda u Šibeniku K br. 10/92 u predmetu protiv *Slavka Lisice i dr.* od 10. juna 1998. godine.

186 Presuda Županijskog suda u Šibeniku K br. 10/92 u predmetu protiv *Slavka Lisice i dr.* od 10. juna 1998. godine, str. 5.

187 Županijsko državno odvjetništvo u Splitu, Doneseno rješenje o provođenju istrage protiv 54-godišnjaka, <http://www.dorh.hr/spl17032017> pristupljeno 26. januara 2018. godine; Večernji, „Borojević: Znam da je pucanje po gradu ratni zločin, no moja je savjest čista“, <https://www.večernji.hr/vijesti/borojevic-znam-da-je-pucanje-po-gradu-ratni-zlocin-no-moja-je-savjest-cista-1208670>, pristupljeno 26. januara 2018. godine.

188 Presuda Županijskog suda u Zadru K br. 74/96 protiv *Momčila Perišića i dr.* od 22. aprila 1997. godine.

189 Dokumenti, Knjiga 1: Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija u OS SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1991-1992), str. 302-304, 308-310, 326-328, 352-357, 361-363, 366-371.

Ilije Brankovića, načelnika katedre za pravila gađanja.¹⁹⁰ Naredbu da se granatira Zadar, Perišić je zatim dostavio majoru Nikoli Germancu, komandantu topovske jedinice koja se nalazila na aerodromu u Zemuniku, a koji je naredbu zatim preneo potpukovniku Stojanu Vučkoviću, komandantu Škole rezervnih oficira JNA sa komandom u Gornjim Biljanima.¹⁹¹

Tako je 22. septembra 1991. godine iz pravca kasarne „Ante Banina“ minobacačem 120 mm pogodena zgrada Ferijalnog saveza, fabrika TIZ, ali i stambena zgrada u naselju Vruljica u kojoj su stradale dve osobe.¹⁹² Pored toga, tokom septembra 1991. godine topovskom i artiljerijskom paljbom iz pravca Debelog brda i aerodroma u Zemuniku oštećene su crkve sv. Donata, sv. Stošije, sv. Ivana, sv. Šime i sv. Krševana,¹⁹³ kao i fabrike „SAS“, „Tankerkomerc“, „ŽTP“, „Bagat“ i „Danilo štamparija“.¹⁹⁴ Tokom septembra i oktobra 1991. godine topovima iz pravca Debelog brda kod Biljana Gornjih i haubicama iz pravca aerodroma u Zemuniku gađan je i Maslenički most u Zadru, kao i stambene zgrade i kuće u zadarskim naseljima Murvici, Briševu i Islam Latinski.¹⁹⁵

Posledica napada JNA na Zadar je ubistvo najmanje 30 civila i oštećenje stambenih, kulturno-istorijskih i verskih objekata.¹⁹⁶

Pred Županijskim sudom u Zadru 1997. godine u odsustvu su za napad na Zadar na po 20 godina zatvora osuđeni Momčilo Perišić, komandant Artiljerijsko-školskog centra JNA u Zadru, pukovnik Milić Potpara, zamenik Momčila Perišića, potpukovnik Ilija Branković, potpukovnik Stojan Vučković, major Nikola Germanac i potpukovnik Spasoje Čojić, zamenik Stojana Vučkovića. Poručnik Duško Gojković i kapetan Miroslav Bobić osuđeni su na po 15, dok su na kaznu zatvora od po 14 godina osuđeni poručnik Mile Rudić i kapetan I klase Senaid Grba. Na po 13 godina zatvora osuđeni su poručnici Predrag Tasić, Željko Batinić i Saša Đurović, dok su poručnici Mirko Marčeta i Nebojša Filipović osuđeni na po 12 godina zatvora. Mlađi vodnik Jovan Milivojević osuđen je na 10 godina zatvora.¹⁹⁷ Pred Županijskim sudom u Splitu 2014. godine osuđen je i kapetan Aleksandar Lazarević, kome je izrečena kazna zatvora od sedam godina. On je 2013. godine na osnovu hrvatske poternice uhapšen na graničnom prelazu Rača, između Srbije i BiH.¹⁹⁸

¹⁹⁰ Presuda Županijskog suda u Zadru K br. 74/96 protiv *Momčila Perišića i dr.* od 22. aprila 1997. godine, str. 12.

¹⁹¹ *Ibid.*, str. 13.

¹⁹² Stradali su Boris Mikin i Dragan Turuk. Presuda Županijskog suda u Zadru K br. 74/96 protiv *Momčila Perišića i dr.* od 22. aprila 1997. godine.

¹⁹³ *Ibid.*, str. 7.

¹⁹⁴ *Ibid.*, str. 4, 7.

¹⁹⁵ *Ibid.*, str. 4

¹⁹⁶ Oštećeno je ukupno šest spomenika kulture, 57 stambenih objekata, 48 privatnih kuća, 23 fabrike, tri sportska objekta, devet poslovnih prostorija i 24 vozila. Presuda Županijskog suda u Zadru K br. 74/96 protiv *Momčila Perišića i dr.* od 22. aprila 1997. godine.

¹⁹⁷ *Ibid.*

¹⁹⁸ Index, „Kapetan JNA Aco Lazarević osuđen zbog granatiranja Zadra“, <http://www.index.hr/black/clanak/kapetan-jna-aco-lazarevic-osudjen-zbog-granatiranja-zadra/752330.aspx>, pristupljeno 30. januara 2018. godine.

Pred MKSJ ni Ratko Mladić ni Momčilo Perišić nisu optuženi za zločine koji su počinjeni na teritoriji Hrvatske tokom 1991. godine. Ratka Mladića je MKSJ u prvom stepenu osudio na doživotnu kaznu zatvora za zločine počinjene u Bosni i Hercegovini¹⁹⁹, dok je Momčila Perišića 28. februara 2013. godine oslobođio krivice za pomaganje i podržavanje zločina u BiH i Hrvatskoj.²⁰⁰

TRZ Srbije nije podiglo ni jednu optužnicu za zločine počinjene tokom granatiranja Šibenika i Zadra.

IV. Ubistva na Ovcari

Nakon skoro tromesečne opsade Vukovara [videti str. 27], hrvatska odbrana grada je 18. novembra 1991. godine kapitulirala i JNA je, zajedno sa srpskim dobrovolačkim jedinicama koje je kontrolisala, ušla u grad.²⁰¹

Deo hrvatskih branitelja predao se pripadnicima JNA. Na primer, u vukovarskom naselju Mitnica predalo se oko 180 pripadnika hrvatskih snaga. Njih su dan kasnije pripadnici JNA vojnim kamionima odveli u Kazneno-popravni zavod u Sremskoj Mitrovici u Srbiji u kojem su, zajedno sa drugim zarobljenicima iz Hrvatske, ostali do sredine 1992. godine [videti str. 57].²⁰²

Na dan pada Vukovara, 18. novembra 1991. godine, predstavnici JNA i vlasti Republike Hrvatske u Zagrebu su potpisali Sporazum o evakuaciji bolesnika i ranjenika iz vukovarske bolnice na teritoriju pod kontrolom hrvatske strane.²⁰³ Evakuaciju je, po Sporazumu, trebalo da nadgleda PMEZ, a bolnica je trebalo da bude pod zaštitom Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (MKCK).²⁰⁴ Zbog toga se jedan broj hrvatskih branitelja sklonio u bolnicu, u nadi da će zajedno sa bolesnicima i ranjenicima biti evakuisani.²⁰⁵ Tako se u trenutku pada Vukovara u bolnici nalazilo oko 750 ljudi, među kojima su bili ranjenici, bolesnici, branitelji grada i civili koji su se tu sklonili.²⁰⁶

34

JNA je zauzela vukovarsku bolnicu 19. novembra 1991. godine u prepodnevnim satima. Odmah nakon zauzimanja bolnice vojna policija je preuzeila obezbedenje bolnice, postavljajući patrole i straže. U toku popodneva, načelnik organa bezbednosti OG Jug Veselin Šljivančanin je, zajedno sa

199 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine.

200 Pred MKSJ Momčilo Perišić je optužen po individualnoj krivičnoj odgovornosti za planiranje i pripremu zločina čije je izvršenje pomagao i podržavao, kao i po komandnoj odgovornosti za ubistva, nehumana dela i napade na civile u Sarajevu (1992-1995.) i Zagrebu (1995.), a uz to i za progon, ubistva, istrebljenje i nehumana dela u Srebrenici. MKSJ, podaci o predmetu *Perišić*, http://www.icty.org/x/cases/perisic/cis/bcs/cis_perisic_bcs.pdf, pristupljeno 26. januara 2018. godine.

201 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 44.

202 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 149; Svedočenje Miodraga Panića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 9. novembra 2006. godine, par. 14391.

203 Sporazum o evakuaciji bolnice od 18. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00040, *Mrkšić i dr.*

204 Sporazum o evakuaciji bolnice od 18. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00040, *Mrkšić i dr.*, par. 7.

205 *Ibid.*, par. 6.

206 Svedočenje Vesne Bosanac pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 25. oktobra 2005. godine, str. 547.

predstavnikom MKCK, bio u bolnici, dok posmatračima PMEZ-a JNA nije dozvolila pristup.²⁰⁷ Na taj način je prekršila sporazum koji je postignut u Zagrebu.

Već tokom 19. novembra JNA je iz vukovarske bolnice izvela određeni broj Hrvata koji su u njoj potražili spas nakon pada grada. Kamionima su ih prevezli do objekta preduzeća „Velepromet“ koji se nalazio nedaleko od vukovarske kasarne. Odmah po dolasku u „Velepromet“, pripadnici JNA su odvojili muškarce od žena, dece i staraca, a muškarce su zatim počeli fizički da zlostavljuju, prebijaju i vezuju žicom.²⁰⁸

Tokom 19. novembra sa zatočenicima na „Veleprometu“ su razgovarali pripadnici Kontraobaveštajne službe JNA (KOS), o čemu su referisali Veselinu Šljivančaninu.²⁰⁹ Oficiri KOS-a su zabeležili da su zatočenici izloženi torturi od strane JNA, kao i da su za obezbeđenje logora, pored JNA, zaduženi i pripadnici TO i dobrovoljci.²¹⁰

U večernjim časovima 19. novembra jedan broj zatočenika iz Vukovara, njih oko 700, odveden je u logore na teritoriji Srbije [videti str. 57].²¹¹

Odvodenje bolesnika i drugih građana Vukovara iz vukovarske bolnice 20. novembra 1991. godine

Rano ujutru 20. novembra pripadnici JNA su ponovo ušli u vukovarsku bolnicu.²¹² Onima koji su mogli da hodaju naredili su da se upute ka izlazu iz bolnice, gde su podeljeni u dve grupe.²¹³ U jednoj grupi su bili žene i deca i oni su upućeni ka Ulici Ive Lole Ribara, gde su ih čekali autobusi koji su ih prebacili u logore na teritoriji Srbije, dok su neke odveli do teritorije koju je kontrolisala hrvatska strana.²¹⁴ Drugu grupu, oko 250 muškaraca, odveli su do Gundulićeve ulice, gde su ih ukrcali u pet autobusa i odvezli u vukovarsku kasarnu.²¹⁵ Na čelu konvoja se nalazio zamenik načelnika bezbednosti OG Jug Veselina Šljivančanina – major Ljubiša Vukašinović.²¹⁶

207 Svedočenje Petr Kypr pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 24. marta 2006. godine, str. 6566; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 136.

208 Svedočenje P007 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.*, str. 4028-4039; Svedočenje Josipa Čovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.*, str. 3442-3451; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 168.

209 Svedočenje Bogdana Vujića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 16. februara 2006. godine, str. 4497.

210 *Ibid.*, str. 4502.

211 Logori za Hrvate su na prostoru Srbije postojali od oktobra 1991. do avgusta 1992. godine. Ukupan broj zatočenika koji su boravili u ovim logorima je oko 7 hiljada. FHP, „Udruga Vukovar 1991 i FHP o logorima u Srbiji“, pristupljeno dana 16. novembra 2017. godine, <http://www.hlc-rdc.org/?p=13756>.

212 Svedočenje Binazije Kolesar pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 1. novembra 2005. godine, str. 942.

213 Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 1. marta 2006. godine, str. 5277-9; Svedočenje P011 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 8. marta 2006. godine, str. 5720.

214 Svedočenje Rudolfa Vilhelma pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 23. februara 2006. godine, str. 4866; Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 1. marta 2006. godine, str. 5277; Svedočenje Ljubice Došen pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 6. februara 2006. godine, str. 3786-7.

215 Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 1. marta 2006. godine, str. 5278-80.

216 Svedočenje Ljubiše Vukašinovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 21. novembra 2006. godine, str. 15023.

Za vreme odvođenja bolesnika i drugih građana Vukovara iz bolnice, Veselin Šljivančanin i oficir za vezu SSNO pri OG Jug pukovnik Nebojša Pavković, koji su se nalazili na mostu na reci Vuki nadomak bolnice, nisu dozvolili predstavnicima MKCK i PMEZ da uđu u bolnicu, pod izgovorom da se oko bolnice nalaze mine koje još uvek nisu deaktivirane.²¹⁷

Pet autobusa sa zarobljenicima iz vukovarske bolnice stiglo je u krug kasarne, gde su se nalazili pripadnici srpske TO, paravojnih formacija i dobrovolačkih grupa. Između 12 i 15 zarobljenika su pripadnici TO i paravojnih formacija izveli iz tih autobusa i odveli u jedan prazan autobus, koji je u međuvremenu stigao u krug kasarne.²¹⁸ Dok su ih vodili do autobusa, kao i dok su se nalazili u njemu, pripadnici TO i paravojnih formacija su zarobljenike tukli kundacima pušaka, rukama i nogama.²¹⁹ Tokom premlaćivanja zarobljenika bili su prisutni i pripadnici vojne policije i oficiri JNA, koji ni na koji način nisu sprečili torturu.²²⁰

Posle nekog vremena, autobus u kojem se nalazila ova grupa muškaraca je po uputstvu majora JNA Ljubiše Vukašinovića napustio kasarnu i vratio se u vukovarsku bolnicu.²²¹ Te muškarce je u bolnici ispitivao Veselin Šljivančanin, jer je htio da utvrdi da li su pripadnici hrvatskih snaga.²²² Za petoricu ili šestoricu zarobljenika je Šljivančanin mislio da su pripadnici hrvatskih snaga, te su oni vraćeni u kasarnu JNA²²³, dok su preostali muškarci odvedeni u krug bolnice, odakle su zajedno sa drugim civilima odvedeni u Sremsku Mitrovicu.²²⁴

36

Nekolicina zarobljenika izvedena je iz pet autobusa dok su bili parkirani u kasarni JNA i od tada im se gubi svaki trag.²²⁵ Zarobljenike su iz autobusa izveli pripadnici paravojnih formacija, dok pripadnici vojne policije JNA koji su se nalazili u svakom od autobusa nisu učinili ništa da spreče premlaćivanje i odvođenje zarobljenika.²²⁶

217 Svedočenje Veselina Šljivančanina pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. oktobra 2006. godine, str. 13641; Evakuacija vukovarske bolnice 20. i 21. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00333, *Mrkšić i dr.*

218 Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 1. marta 2006. godine, str. 5282-5286; Svedočenje Irineja Bučko pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 5. decembra 2005. godine, str. 2823, 2825; Svedočenje Vilima Karlovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 20. marta 2006. godine, str. 6335-6337.

219 *Ibid.*

220 Svedočenje Jovana Šušića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 17. novembra 2006. godine, str. 14888-14897; Svedočenje P009 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 16. marta 2006. godine, str. 6147-6149; Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 1. marta 2006. godine, str. 5282-5286; Svedočenje Irineja Bučko pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 5. decembra 2005. godine, str. 2823-2825, 2940.

221 Svedočenje Irineja Bučko pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 5. decembra 2005. godine, str. 2826.

222 *Ibid.*, 2826-2829.

223 Svedočenje Rudolfa Vilhelma pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 23. februara 2006. godine, str. 4880.

224 Svedočenje Irineja Bučko pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 5. decembra 2005. godine, str. 2830; Svedočenje Rudolfa Vilhelma pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 23. februara 2006. godine, str. 4880.

225 Tri brata iz porodice Došen bili su pripadnici hrvatskih snaga. Dvojica su se nalazila u jednom od autobusa, dok je treći, koji je od ranije bio ranjen, bio u vojnom kamionu nedaleko od autobusa. Dvojica pripadnika paravojnih formacija su ušla u autobus, izvela dvojicu braće i teško ih pretukla. Nakon toga iz kamiona su izveli i trećeg brata koji je bio ranjen. Svu trojicu su kombijem poveli ka Negoslavcima i od tada im se gubi svaki trag. Svedočenje P009 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 16. marta 2006. godine, str. 6148-9, 6277.

226 *Ibid.*, str. 6147-8, 6151, 6277.

Dok su autobusi sa zarobljenicima bili u kasarni, u „Veleprometu“ je održana sednica vlade takozvane SAO Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema. Sednici su, osim predstavnika vlade poput Gorana Hadžića i Slavka Dokmanovića²²⁷, prisustvovali i oficiri JNA – pukovnik Bogdan Vujić iz Uprave bezbednosti JNA i potpukovnik Miodrag Panić, načelnik štaba OG Jug i Gardijske motorizovane brigade (gmtbr) JNA. Tada su članovi vlade izneli stav da zarobljenike koji su čekali u pet autobusa u kasarni ne treba, zajedno s drugim civilima i zarobljenicima, transportovati u Sremsku Mitrovicu u Srbiji, već ih ostaviti na teritoriji Vukovara. Na sednici je, u prisustvu oficira JNA, rečeno da vlada planira da osnuje „preki sud“.²²⁸

Tada je prisutnima prenet stav komandanta OG Jug Mileta Mrkšića da će se JNA povinovati svakoj odluci vlade u vezi sa ratnim zarobljenicima.²²⁹

U ranim popodnevним časovima autobusi sa zarobljenicima iz kasarne JNA upućeni su ka poljoprivrednom dobru Ovčara nadomak grada Vukovara. U svakom od autobusa nalazili su se pripadnici vojne policije JNA.²³⁰

Po dolasku na Ovčaru, između 13:30 i 14:30 časova 20. novembra 1991. godine, zarobljenici i civili su bili prisiljeni da napuste autobuse i uđu u hangar poljoprivrednog dobra Ovčara. Dok su izlazili, prolazili su kroz špalir oformljen od pripadnika srpske TO,²³¹ paravojnih formacija i dobrevoljačke jedinice *Leva supoderica*, koji su ih tukli drvenim štapovima, kundacima pušaka, palicama i lancima.²³² Oduzeli su im vredne stvari, a lične dokumente su pocepali i bacili. Za vreme nasilja nad hrvatskim zarobljenicima i civilima, pripadnici vojne policije JNA su ostali u autobusima i nisu preduzeli ništa kako bi sprečili torturu.²³³

Nakon prolaska kroz špalir, oko 250 ratnih zarobljenika i civila iz vukovarske bolnice je smešteno u hangar poljoprivrednog dobra. Oko 40 vojnika – pripadnika TO, paravojnih formacija, jedinice *Leva supoderica* i vojne policije 80. mtbr JNA – obezbeđivalo je hangar. Tortura nad zarobljenicima, usled koje su po svemu sudeći neki zarobljenici podlegli povredama, nastavljena je i u samom hangaru.²³⁴

²²⁷ Slavko Dokmanović je pred MKSJ bio optužen za ubistva i premlaćivanja zarobljenika na poljoprivrednom dobru Ovčara. Dokmanović je u pritvorskoj jedinici MKSJ izvršio samoubistvo 29. juna 1998. godine. Goran Hadžić je pred MKSJ bio optužen za istrebljenja, ubistva, zatvaranja, mučenja, nehumana dela i okrutno postupanje u „Veleprometu“. Hadžić je preminuo 12. jula 2016. godine.

²²⁸ Svedočenje Bogdana Vujića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 17. februara 2006. godine, str. 4558-4563.

²²⁹ Svedočenje P001 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 6. juna 2006. godine, str. 10088; Svedočenje Branka Korice pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 17. novembra 2006. godine, str. 14833-4.

²³⁰ Svedočenje Vilima Karlovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 20. marta 2006. godine, str. 6338-6341; Svedočenje P009 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 16. marta 2006. godine, str. 6162.

²³¹ Svedočenje Hajdara Dodaja pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 3. marta 2006. godine, str. 5440-1; Svedočenje Zlatka Zlogleda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 7. juna 2006. godine, str. 10190-1.

²³² Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 1. marta 2006. godine, str. 5291-5292; Svedočenje Emila Čakalića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 13. marta 2006. godine, str. 5909.

²³³ Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 1. marta 2006. godine, str. 5287-5293; Svedočenje Vilima Karlovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 20. marta 2006. godine, str. 6338-6341.

²³⁴ Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 237-238.

Oko 14 časova 20. novembra 1991. godine vojnik u uniformi JNA sa oficirskim opasačem je naredio radniku farme svinja *Vupik*, koja se nalazila pored hangara na Ovčari, da bagerom iskopa jamu dužine 10 metara, širine 3 metra i dubine oko 2.5 metra. Rupu je iskopao na kraju šume u pravcu sela Grabovo, na udaljenosti manjoj od kilometra od hangara na Ovčari.²³⁵

Između 20:00h i 21:00h komandant OG Jug Mile Mrkšić je naredio vojnoj policiji JNA da se povuče sa Ovčare. Nešto pre 21:00h vojna policija se povukla sa Ovčare,²³⁶ nakon čega su ratni zarobljenici ostali u rukama pripadnika jedinice *Leva supoderica* i TO kojom je komandovao Miroljub Vujović.²³⁷

Oko 21:00h pripadnici TO i jedinice *Leva supoderica* su kamionima počeli da odvoze zarobljenike iz hangara ka jami koja je u toku popodneva iskopana. Sve do ponoći, u grupama od oko 20, zarobljenici su ubijani a zatim ubacivani u jamu. Na taj način je ubijeno više od 200 ljudi.²³⁸

Posledice ubistava na Ovčari

Predstavnici Specijalnog izvestioca UN za ljudska prava su 18. oktobra 1992. godine između sela Grabovo i farme *Vupik* otkrili masovnu grobnicu koju su odmah stavili pod nadzor UNPROFOR-a. Međutim, ekshumacija masovne grobnice je izvršena tek 31. avgusta 1996. godine, po nalogu MKSJ. Tom prilikom ekshumirani su posmrtni ostaci 200 osoba starosti od 16 do 72 godine, među kojima su bile i dve žene.²³⁹ Od ekshumiranih posmrtnih podataka identifikovana su 192 lica.²⁴⁰ Obdukcijom je utvrđeno da je 188 ljudi umrlo od strelnih rana. Od tog broja, 86 ljudi je pre smrti zadobilo telesne povrede.²⁴¹ Utvrđeno je da su svi ubijeni tokom noći 20. na 21. novembar 1991. godine.²⁴²

38

Iako je kod sela Grabovo streljano najmanje 200 osoba, još nekoliko desetina Hrvata koji su iz vukovarske bolnice dovedeni na poljoprivredno dobro Ovčara se i dalje vode kao nestale osobe.²⁴³

Jedinice odgovorne za zločine na Ovčari i drugim lokacijama u Vukovaru

Predvodeni Miroslavom Radićem, u kasnim jutarnjim satima 19. novembra 1991. godine u vukovarsku bolnicu ušli su pripadnici 1. bataljona gmtbr JNA i 1. JOD, jedinice u sastavu OG Jug JNA.²⁴⁴ Poslepodne istog dana, u bolnicu je, po naređenju Panića, načelnika štaba OG Jug, sa dve čete

235 Svedočenje P017 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 22. maja 2006. godine, str. 9341-2.

236 Svedočenje Dragog Vukosavljevića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 12. maja 2006. godine, str. 8744; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 286.

237 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 294.

238 Svedočenje P011 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 8. marta 2006. godine, str. 5737-5739; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 252.

239 Svedočenje Davora Strinovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 23. maja 2006. godine, str. 9458.

240 *Ibid*, str. 9467.

241 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 495.

242 Beleške F. Artman, dok. pred. br. 00521, *Mrkšić i dr.*; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 495.

243 Svedočenje Ivana Grujića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 1. juna 2006. godine, str. 9961-2.

244 Svedočenje Zorana Zirojevića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 17. oktobra 2006. godine, str. 13119; Svedočenje Miroslava Radića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 9. oktobra 2006. godine, str. 12647.

došao komandant 2. bataljona VP gmtbr JNA kapetan Radoje Paunović, koji je preuzeo obezbeđenje bolnice postavljajući stražu.²⁴⁵

Ujutru 20. novembra 1991. godine zamenik načelnika bezbednosti OG Jug major Ljubiša Vukašinović je sa komandnog mesta OG Jug u Negoslavcima krenuo sa pet autobusa ka vukovarskoj bolnici. U svakom autobusu nalazila su se po dva vojna policajca 2. bataljona VP JNA.²⁴⁶

Po dolasku u bolnicu, pripadnici 2. bataljona VP su vršili selekciju ljudi koji će napustiti bolnicu, dok su oni koji nisu bili pokretni morali da sačekaju evakuaciju.²⁴⁷

Oko 10 sati kolona autobusa, na čijem čelu se nalazio major Ljubiša Vukašinović, krenula je ka kasarni JNA. U svakom od autobusa su se nalazila po dva vojna policajca 2. bataljona VP.²⁴⁸

U kasarni JNA su se većinom nalazili pripadnici vojne policije pod komandom kapetana Mladena Predojevića, koji je bio komandir oklopne čete 1. bataljona VP JNA. On je tamo bio sa komandantom kasarne i komandantom 2. JOD JNA majorom Branislavom Lekićem i komandantom 1. bataljona VP JNA kapetanom Jovanom Šušićem.²⁴⁹

Pripadnici JNA, koji su se u tom trenutku nalazili u dvorištu kasarne, nisu učinili ništa da spreče pretnje i zastrašivanja koje su pripadnici TO i paravojnih formacija upućivali zarobljenicima koji su se nalazili u autobusima.²⁵⁰ Isto tako, pripadnici vojne policije nisu pokušali da zaustave premlaćivanje grupe muškaraca koji su izvedeni iz autobusa [videti str. 36].²⁵¹

39

Nešto pre 14 časova autobusi su krenuli ka hangaru na Ovčari. U autobusima su bila prisutna po dva pripadnika 2. bataljona VP JNA pod komandom kapetana Radoja Paunovića.²⁵²

Od 14:00h pa do 21:00h u obezbeđenju hangara na Ovčari su se nalazili pripadnici vojne policije 80. mtbr JNA, čiji je komandant bio kapetan Dragan Vezmarović.²⁵³ Oko 21:00h Dragan Vezmarović je, zajedno sa kapetanima Dacićem i Svetolikom Vukićem iz Komande 80. mtbr, napustio Ovčaru, prepustajući obezbeđenje hangara pripadnicima srpske TO.²⁵⁴

---

245 Svedočenje Radoja Paunovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 6. novembra 2006. godine, str. 14151-2, 14180-1.

246 Svedočenje Ljubiše Vukašinovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 21. novembra 2006. godine, str. 15007-8, 15013-15016.

247 Svedočenje Bogdana Vujića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 17. februara 2006. godine, str. 4533-4534.

248 Svedočenje Ljubiše Vukašinovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 21. novembra 2006. godine, str. 15023.

249 Svedočenje P009 pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 16. marta 2006. godine, str. 6139; Svedočenje Jovana Šušića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 17. novembra 2006. godine, str. 14878-9, 14888.

250 Svedočenje Irineja Bučko pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 5. decembra 2005. godine, str. 2822-4.

251 Svedočenje Dragutina Berghofera pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 1. marta 2006. godine, str. 5282-6; Svedočenje Irineja Bučko pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 5. decembra 2005. godine, str. 2823-5, 2940.

252 Svedočenje Radoja Paunovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 6. novembra 2006. godine, str. 14131.

253 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 276.

254 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 286.

Komandant OG Jug Mile Mrkšić izdao je naređenje da se vojna policija 80. mtbr povuče sa Ovčare. Mile Mrkšić je ovo naređenje preneo kapetanu Borčetu Karanfilovu iz organa bezbednosti OG Jug. Karanfilov je nakon toga ovo naređenje preneo i Dragunu Vezmaroviću.²⁵⁵

O tome da se 80. mtbr povlači iz obezbeđenja hangara na Ovčari bio je obavešten i komandant 80. mtbr potpukovnik Milorad Vojnović, koji se u večernjim časovima sastao sa Miletom Mrkšićem na redovnom referesanju u komandi OG Jug u Negoslavcima. Nakon sastanka sa Mrkšićem, Vojnović je na Ovčaru poslao kapetana Dragana Vukosavljevića, kako bi preneo naređenje Dragunu Vezmaroviću o povlačenju 80. mtbr. Međutim, kada je Vukosavljević stigao na Ovčaru, video je da je Vezmarović već bio upoznat sa naređenjem o povlačenju jer ga je o tome obavestio kapetan Karanfilov.²⁵⁶

Ubistva hrvatskih ratnih zarobljenika i civila počinili su pripadnici srpske TO i dobrovolskačke jedinice *Leva supoderica*.²⁵⁷

TO i dobrovolskačka jedinica *Leva supoderica* bile su tokom napada na Vukovar pod komandom JNA.²⁵⁸ Pred MKSJ su za zločine počinjene na poljoprivrednom dobru Ovčara osuđeni komandant OG Jug Mile Mrkšić na 20 godina zatvora i načelnik bezbednosti OG Jug Veselin Šljivančanin na 10 godina zatvora.²⁵⁹ Ni pred MKSJ, ni pred sudom u Srbiji nisu optuženi Milorad Vojnović, komandant 80. mtbr JNA, niti kapetan Borče Karanfilov iz organa bezbednosti OG Jug, iako su obojica preneli naređenje Mileta Mrkšića o povlačenju sa Ovčare.

40

Pred pravosuđem Srbije pravnosnažno je osuđeno 11 pripadnika TO i jedinice *Leva supoderica* za zločin počinjen na Ovčari.²⁶⁰

V. Napadi JNA na sela u Hrvatskoj

U jesen 1991. godine JNA je, zajedno sa srpskom TO, Milicijom SAO Krajine (Martićeva milicija) i srpskim dobrovolskačkim jedinicama koje su joj bile podređene, napadala sela u kojima je pretežno živelo hrvatsko stanovništvo. JNA je prilikom napada na većinski hrvatska sela na području SAO

255 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 293.

256 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 293.

257 Presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž1 Po2 br. 2/2014 u predmetu *Miroslav Vujović i dr.*, str. 3.

258 TO Petrova gora i jedinica *Leva supoderica* su od kraja oktobra 1991. godine bili u sastavu 1. jurišnog odreda JNA koji je bio pod komandom OG Jug. Odluka za produženje napadne operacije „Vukovar“ od 29. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. 00410, *Mrkšić i dr.*; Svedočenje Zorana Zirojevića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 17. oktobra 2006. godine, str. 13161-13162; Presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž1 Po2 br. 2/2014 u predmetu *Miroslav Vujović i dr.*, str. 3.

259 ICTY, Podaci o predmetu *Mrkšić i dr.*, http://www.icty.org/x/cases/mrksic/cis/bcs/cis_mrksic_al_bcs.pdf pristupljeno 5. februara 2018. godine.

260 Presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž1 Po2 2/2017 od 24. novembra 2017. godine; Presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž1 Po2 2/2010. od 24. juna 2010. godine; Presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž1 Po2 8/13. od 3. novembra 2014. godine.

Krajine koristila sledeću taktiku: napadi su započinjani granatiranjem od strane JNA, nakon čega bi u sela ulazila pešadija zajedno sa TO, Milicijom SAO Krajine i dobrovoljačkim jedinicama. Najčešće su pripadnici TO, Milicije SAO Krajine i dobrovoljačkih jedinica meštane prisilno premeštali na teritoriju pod kontrolom hrvatskih snaga, a zatim su deo civila koji nije uspeo da pobegne ubijali, a njihove kuće i lokalne crkve pljačkali i palili. JNA je preostalo stanovništvo autobusima odvodila u mesta zatočenja na području Krajine [videti str. 55].²⁶¹

S tim u vezi, u periodu od avgusta 1991. godine do početka 1992. godine JNA je, zajedno sa pripadnicima TO, Milicijom SAO Krajine i dobrovoljačkim jedinicama, sprovodila sistemski i široko rasprostranjen napad na pretežno hrvatska sela na Baniji, u Lici i severnoj Dalmaciji. Napadnuta su, između ostalih, sledeća mesta: Kostajnica²⁶², Cerovljani, Dubica²⁶³, Baćin, Poljanak, Lipovača, Škabrnja i Nadin. Napadi JNA na ova hrvatska sela vršeni su sa namerom diskriminacije zbog toga što su žrtve bile hrvatske nacionalnosti.²⁶⁴

Navodi ovog Dosjea ukazuju na to da je JNA istu taktiku, u saradnji sa lokalnim srpskim jedinicama, koristila i u drugim delovima Hrvatske – u Istočnoj Slavoniji i Baranji, odnosno u onim delovima Hrvatske za koje su srpske vlasti smatralе da treba da postanu deo teritorije pod srpskom kontrolom.

i. Napadi JNA na sela u Lici i Baniji

U periodu od septembra do novembra 1991. godine pripadnici JNA su, zajedno sa srpskom TO, Milicijom SAO Krajine i srpskim dobrovoljačkim jedinicama, između ostalog napali tri sela na području Like i Banije – Dubicu, Cerovljane i Saborsko.

41

Dubica

Dubica je mesto na Baniji. Za vreme rata nalazila se u opštini Kostajnica.

Sredinom septembra 1991. godine pripadnici JNA su zauzeli Dubicu i susedni Baćin. Odmah po zauzimanju mesta, pripadnici JNA, zajedno sa TO i Milicijom SAO Krajine, opljačkali su većinu kuća, uzimajući vredne stvari, automobile, mehanizaciju i stoku.²⁶⁵ Nakon pljačke, neke od kuća su zapalili, dok su se u preostale kuće doselili Srbi iz okoline Pakraca i Lipika.²⁶⁶

261 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 427.

262 Nakon 1995. godine nosi naziv Hrvatska Kostajnica.

263 Nakon 1995. godine nosi naziv Hrvatska Dubica.

264 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 358, 363, 367, 370, 377, 383.

265 Svedočenje MM-022 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 20. marta 2006. godine, str. 2293-2295, 2336; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 357.

266 Svedočenje MM-022 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 20. marta 2006. godine, str. 2296.

Ujutru 20. oktobra 1991. godine pripadnici Milicije SAO Krajine su uhapsili oko 40 civila prevashodno hrvatske nacionalnosti²⁶⁷ i zatvorili ih u lokalni Vatrogasni dom.²⁶⁸ Civile su u Vatrogasnem domu čuvali pripadnici Milicije SAO Krajine, među kojima i Katarina Pekić zvana Kaća, Stevo Rađunović²⁶⁹ i jedan čovek koji se prezivao Kovačević, ne dozvoljavajući im da odu kućama sve do sutradan ujutru kada su desetak civila pustili, dok su ostale odvezli do mesta zvanog Krečane kod sela Baćin, gde su ih ubili.²⁷⁰

Iz masovne grobnice Krečane kod Baćina 1997. godine ekshumirano je 56 posmrtnih ostataka, od kojih su 32 pripadala civilima zarobljenim u Vatrogasnem domu u Dubici.²⁷¹ Za posmrtnim ostacima devet civila koji su bili zatočeni u Vatrogasnem domu i koji su ubijeni u Krečanama kod Baćina se i dalje traga.²⁷²

Nakon 13. septembra 1991. godine, većina meštana Dubice napustila je svoje domove, dok je u samom mestu ostalo samo oko 60 meštana, uglavnom žena i starih ljudi.²⁷³

Dubica se nalazila u zoni odgovornosti 10. korpusa JNA, na čujem se čelu nalazio general-potpukovnik Dušan Uzelac²⁷⁴, dok je načelnik bezbednosti bio Dušan Smiljanić.²⁷⁵ Jedinicom Milicije Krajine na prostoru Dubice komandovali su Veljko Rađunović, njegov sin Stevo Rađunović i Momčilo Kovačević.²⁷⁶

Cerovljani

42

Selo Cerovljani se nalazi na Baniji. Za vreme rata selo se nalazilo u opštini Kostajnica.

Sredinom septembra 1991. godine pripadnici JNA, zajedno sa Milicijom SAO Krajine, zauzeli su i selo Cerovljane. Nakon ulaska u selo, u kojem su ostali samo stariji meštani, zapalili su gotovo sve kuće u selu, opljačkali imovinu Hrvata i oštetili katoličku crkvu.²⁷⁷

267 Među uhapšenima je bilo i nekoliko Srba i Bošnjaka.

268 Svedočenje MM-022 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 20. marta 2006. godine, str. 2301-2302.

269 Stevo Rađunović bio je pripadnik milicije Krajine.

270 Na slobodu su pustili Srbe, Bošnjake i nekoliko Hrvata; Svedočenje MM-022 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 20. marta 2006. godine, str. 2304-2306, 2360; Svedočenje Ane Kesić pred MKSJ u predmetu *Martić* od 21. marta 2006. godine, str. 2390, 2393-2394; Presuda Medunarodnog suda pravde u tužbi Hrvatske protiv Srbije za genocid od 3. februara 2015. godine, par. 261; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 358.

271 Svedočenje Davora Strinovića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 12. aprila 2006. godine, str. 3669.

272 Prema tvrdnjama svedoka Mije Ciprića, verovatno je da je tela ovih devet lica odnела voda, jer se mesto Krečane nalaze na obali reke Une. Izjava svedoka Mije Ciprića data MKSJ, dok. pred. br. 00274, str. 4, *Martić*; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 183.

273 Svedočenje MM-022 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 20. marta 2006. godine, str. 2292-3; Svedočenje Ane Kesić pred MKSJ u predmetu *Martić* od 21. marta 2006. godine, T. 2385-6.

274 Dnevno, „Popis generala JNA iz Hrvatske: Samo sedam ih se pridružilo HV-u!“, <http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/popis-general-a-jna-iz-hrvatske-samo-sedam-ih-se-pridruzilo-hv-u-79367/>, pristupljeno 7. februara 2018. godine.

275 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 174.

276 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 178.

277 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 360-2.

Sredinom oktobra 1991. godine pripadnici JNA, zajedno sa naoružanim Srbima iz okolnih srpskih sela i Milicijom SAO Krajine, odveli su desetak starijih meštana Cerovljana u prostorije lokalne mesne zajednice. Nakon nekog vremena, pripadnici Milicije SAO Krajine su ih odveli do mesta zvanog Krečane nedaleko od Baćina, gde su ih ubili.²⁷⁸ Po otkrivanju masovne grobnice kod Krečana u Baćinu 1997. godine, među posmrtnim ostacima 56 osoba pronađeni su i posmrtni ostaci sedam osoba ubijenih u Cerovljanima, dok se tri osobe i dalje vode kao nestale.²⁷⁹

Saborsko

Saborsko je selo u Lici koje je 1991. godine administrativno pripadalo tadašnjoj opštini Ogulin.

Dana 12. novembra 1991. godine pripadnici JNA su započeli prvo vazdušni, a onda i artiljerijski napad na Saborsko iz pravca kasarne u Ličkoj Jesenici.²⁸⁰ Nakon granatiranja, JNA je zajedno sa srpskom TO i Milicijom SAO Krajine ušla u selo, nakon čega su opljačkali kuće, prodavnice, automobile i traktore. Neke od kuća su zapalili, a u napadu su oštećene i dve katoličke crkve.²⁸¹

Kada su vojnici stigli do kuće Petra Bićanića, u podrumu se skrivalo oko 20 civila. Zbog straha da će vojska zapaliti kuću, civili su izašli iz podruma i predali se. Nakon toga su vojnici u tamnosivim uniformama odvojili sedmoricu muškaraca koje su odveli iza kuće, a zatim ih streljali.²⁸² Preostalim civilima su rekli da imaju sat vremena da odu iz sela, inače će ih ubiti. Kada su civili počeli da beže, vojnici su počeli da pučaju u njihovom pravcu, usmrtivši jednu ženu.²⁸³

---

278 Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević* par. 496; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 359. Na istom lokalitetu ubijeni su i Hrvati koji su bili zatvoreni u Vatrogasnom domu u Dubici.

279 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 186-8, 359-60, 363; Presuda Međunarodnog suda pravde u tužbi *Hrvatske protiv Srbije* za genocid od 3. februara 2015. godine, par. 259.

280 Svedočenje Marice Vuković pred MKSJ u predmetu *Martić* od 22. marta 2006. godine, str. 2441-2; Svedočenje Marka Vukovića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 24. marta 2006. godine, str. 2574-6, 2608.

281 Svedočenje MM-037 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 28. marta 2006. godine, str. 2753; Izjava Jure Vukovića data MKSJ, dok. pred. br. 00277, *Martić*, str. 2; Svedočenje Nikole Medakovića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 9. oktobra 2006. godine, str. 9015-6.

282 Svedočenje Marka Vukovića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 24. marta 2006. godine, str. 2588-9.

283 Tada je ubijena Jeka Vuković. Svedočenje Marka Vukovića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 24. marta 2006. godine, str. 2588.

U tim i drugim incidentima u Saborskem je 12. novembra 1991. godine ubijeno 20 civila. U oktobru 1995. godine na različitim mestima u Saborskem su pronađeni posmrtni ostaci 19 osoba, dok se jedna osoba i dalje vodi kao nestala.²⁸⁴ Nakon napada na Saborsko, pripadnici SAO Krajine su iz domaćinstava opljačkali pokućstvo, stoku i traktore, a zatim su zapalili kuće.²⁸⁵ U napadu su od tenkovskih granata oštećene i dve crkve – sv. Ivana i sv. Marije.²⁸⁶

Nakon napada, većina meštana Saborskog je pobegla u Karlovac, Zagreb i Ogulin,²⁸⁷ dok je u samom selu ostalo oko 60 starijih meštana koje su pripadnici TO Plaški uhapsili i zatvorili u kasarnu JNA u Ličkoj Jesenici, da bi ih sutradan autobusima odvezli i proterali ka Ogulinu, koji je bio pod kontrolom hrvatskih snaga.²⁸⁸

Napad združenih srpskih snaga na Saborsko od 12. novembra 1991. naredio je pukovnik Čedomir Bulat, koji je komandovao Taktičkom grupom 2 (TG 2), a u napadu je učestvovala i 5. partizanska brigada, obe u sastavu 13. korpusa JNA. Komandant 13. korpusa JNA je bio Marijan Čad.²⁸⁹

U napadu na Saborsko je učestvovala i brigada TO Plaški, na čijem je čelu bio Bogdan Grba, a koja je bila potčinjena TG 2.²⁹⁰ Takođe, u napadu je učestvovala i SDB iz Plaškog, kao i jedinica Milicije SAO Krajine.²⁹¹

ii. Napad JNA na sela u Severnoj Dalmaciji

44

JNA je u novembru 1991. godine napala sela Škabrnju i Nadin, sela koja su se nalazila u Ravnim Kotarima, delu Severne Dalmacije.

Škabrnja i Nadin

Škabrnja i Nadin su sela koja se nalaze na udaljenosti od oko 30 km od Zadra. Na početku rata pripadali su zadarskoj opštini.

²⁸⁴ U Popovom Šancu je pronađena masovna grobnica sa 14 tela, u Boriku sa tri tela, dok su još tri tela pronađena u pojedinačnim grobovima u Saborskem. Jure Štrk se i dalje vodi kao nestao. Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 234.

²⁸⁵ Zapisnik o uzimanju izjave od svedoka Marinka Mudrinića, dok. pred. br. 00507, *Martić*, str. 4, 5.

²⁸⁶ Svedočenje MM-037 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 28. marta 2006. godine, str. 2753; Izjava Jure Vukovića data MKSJ, dok. pred. br. 00277, *Martić*, str. 2; Svedočenje Nikole Medakovića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 9. oktobra 2006. godine, str. 9015-6.

²⁸⁷ Svedočenje Vlada Vukovića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 28. marta 2006. godine, str. 2727; Transkript svedočenja Imre Agotića, dok. pred. br. 00398, *Martić*, str. 23315-6.

²⁸⁸ Svedočenje MM-037 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 28. marta 2006. godine, str. 2801-3; Svedočenje Nikole Medakovića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 9. oktobra 2006. godine, str. 9019-20.

²⁸⁹ Naređenje i plan za napad na Saborskog 12. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00051, *Martić*; Novosti, „Čovjek čiji je neposluh spasio Rijeku“, <http://arhiva.portalnovosti.com/2010/05/covjek-ciji-je-neposluh-spasio-rijeku/>, pristupljeno 7. februara 2018. godine.

²⁹⁰ Svedočenje MM-037 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 28. marta 2006. godine, str. 2751, 2789-90.

²⁹¹ Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 225.

Rano ujutru 18. novembra 1991. godine JNA je, zajedno sa TO Benkovac i Milicijom SAO Krajine, započela napad na Škabrnju granatiranjem iz pravca obližnjih srpskih sela.²⁹² Napad na ova dva hrvatska sela je bio deo šire operacije JNA, u kojoj je cilj bio zauzimanje luke Zadar i skraćivanje linije fronta.²⁹³ Povod za napad na Škabrnju je bio formiranje jedinice hrvatske vojske od 750 vojnika početkom oktobra 1991. godine u sedam sela u području Ravnih Kotara, među kojima je bila i Škabrnja. U samoj Škabrnji je bilo oko 250 vojnika, uglavnom stanovnika sela.²⁹⁴

Sa prestankom granatiranja, JNA je ušla u selo tenkovima i transporterima iz pravca Smilčića, Benkovca i Zemunika Gornjeg.²⁹⁵ Prvi sukob JNA i branilaca sela se dogodio na ulazu u Škabrnju, u zaseoku Ambar, na raskrsnici Zemunik Gornji i Zadar, kada su ubijena dva pripadnika JNA.²⁹⁶ Nakon toga, JNA je ušla u centar sela, gde je tenkom prvo pokušala da uđe u crkvu Blažene djevice Marije, a zatim je na nju otvorila vatru i srušila je. Potom su pripadnici JNA tenkovskom vatrom srušili i osnovnu školu u selu, kao i jedan broj privatnih kuća.²⁹⁷

Zbog straha od srpskih snaga, neki od meštana uspeli su da pobegnu u kamenolom u obližnjoj šumi, dok su se neki uputili ka Zadru. Preostali meštani su ostali u svojim kućama, sakriveni u podrumima.²⁹⁸ Po dolasku u selo, pripadnici JNA, zajedno sa pripadnicima TO Benkovac, kao i dobrovoljačkim jedinicama, počeli su da ulaze u kuće i izvode ljude iz podruma kuća u kojima su bili sakriveni. Nakon toga, pripadnici TO Benkovac, zajedno sa srpskim dobrovoljačkim jedinicama, ubijali su civile.²⁹⁹ Najveći broj civila, njih oko 14, ubijen je u kućama Slavka Šegarića i Petra Pavićića.³⁰⁰ Na različitim mestima u selu ubijeno je još oko 25 meštana Škabrnje.³⁰¹

292 Izjava Marka Miljanića, dok. pred. br. P00097, *Stanišić i Simatović*, str 3.

293 Svedočenje Milana Babića pred MKSJ od 20. februara 2006, str. 1604-1605; Zapovest za napad na Zadar komadanta 9. korpusa od 3. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. D00674, *Stanišić i Simatović*.

294 Na čelu ove jedinice se nalazio zastavnik I klase Marko Miljanić, koji je nekoliko meseci ranije napustio JNA i stupio u hrvatsku vojsku; Izjava Marka Miljanića, dok. pred. br. P00097, *Stanišić i Simatović* str. 2; Svedočenje Marka Miljanića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 29. marta 2006. godine str. 2865-2885.

295 Izjava Marka Miljanića, dok. pred. br. P00097, *Stanišić i Simatović*, str. 3; Mapa operacije „Alan“, napad na Škabrnju, dok. pred. br. 00285, *Martić*.

296 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12 juna 2007. godine, par. 239-240; Večernje Novosti, „Savo Štrbac: Frenki, Jovica i inspiratori“, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html>; Savo-Štrbac-Frenki-Jovica-i-inspiratori, pristupljeno 18. maja 2017. godine.

297 Fotografije uništene crkve u Škabrnji, dok. pred. br. 00271, *Martić*; Svedočenje Luke Brkića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 5. aprila 2006. godine, str. 3242; Pismo Helsinki Watch Odbora za ljudska prava upućeno Slobodanu Miloševiću i Blagoju Adžiću od 21. januara 1992. godine, dok. pred. br. 00922, *Martić*.

298 Svedočenje Marka Miljanića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 29. marta 2006. godine, str. 2880; Svedočenje Zorana Lakića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 30. oktobra 2006. godine, str. 10311.

299 Izjava Marka Miljanića, dok. pred. br. P00097, *Stanišić i Simatović*, str. 5; Izjava Tomislava Šegarića, dok. pred. br. 00826, *Martić*, str. 3; Svedočenje Luke Brkića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 5. aprila 2006. godine, str. 3234.

300 U kući Slavka Šegarića su ubijeni: Lucija Šegarić, Josip Miljanić, Stana Vicković i Krsta Šegarić. U kući Petra Pavićića su ubijeni: Jozo Brkić, Jozo Miljanić, Slavka Miljanić, Petar Pavićić, Ilija Ražov, Kata Rogić zvana Soka, Ivica Šegarić, Rade Šegarić, Vice Šegarić, kao i pripadnici hrvatskih odbrambenih snaga Mile Pavićić i Ivica Šegarić.

301 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 257; Službena beleška od 8. marta 1992. godine, dok. pred. br. 00116, *Martić*; Izveštaj o obdukciji za Antu Ražova, dok. pred. br. 00364, *Martić*; Izjava svedoka Nevena Šegarića data MKSJ, dok. pred. br. 00251, *Martić*, str. 4; Izveštaj Zadarske županije, dok. pred. br. 00377, *Martić*, str. 11.

Deo civila i ratnih zarobljenika iz Škabrnje ubijeno je ili su umrli van samog sela, nakon napada JNA i drugih srpskih jedinica. Tako su, na primer, pripadnici hrvatskih odbrambenih snaga Šime i Bude Šegarić, nakon pada Škabrnje odvedeni iz sela i ubijeni u Kninu³⁰², a Petar Rogić i Miljenko Šegarić ubijeni su u Benkovcu.³⁰³ Jedna žena, Milka Žilić, preminula je u Zadru, nakon što je ranjena granatom u Škabrnji tokom napada od strane JNA.³⁰⁴

Dan nakon napada na Škabrnju, 19. novembra 1991. godine vojnici u uniformama JNA su ušli u selo Nadin, koje se nalazi na oko 3 kilometra udaljenosti od Škabrnje. Kada su stigli do kuće Pere Sopića, u njoj su zatekli sedam civila. Jednog od njih, Novicu Atelja, izveli su iz kuće i ispred nje ga ubili, a preostale su likvidirali u kući.³⁰⁵

Prilikom napada JNA na Škabrnju i Nadin ubijeno je najmanje 46 civila ova dva sela, porušene su gotovo sve kuće, kao i crkva Blažene djevice Marije u Škabrnji. Iz Škabrnje je, nakon ulaska JNA, srpske TO i dobromoljačkih jedinica, proteran veliki broj stanovnika hrvatske nacionalnosti – oko 1.500 meštana je pobeglo ka Zadru,³⁰⁶ a oko 150 meštana Škabrnje su JNA i TO autobusima prevezli do Benkovca, a potom do sela Pristeg, kako bi odatle bili odvedeni na teritoriju pod kontrolom hrvatskih snaga.³⁰⁷

U periodu od kraja novembra do početka decembra 1991. godine, JNA je u tri navrata hrvatskoj strani predavala tela ubijenih u Škabrnji i Nadinu u šumi Musapstan nedaleko od Zadra.³⁰⁸ Tom prilikom JNA je predala ukupno 48 tela ubijenih u Škabrnji i Nadinu, među kojima su bili civili i branioci sela.³⁰⁹

46

Između 5. i 6. juna 1996. godine Županijski sud u Zadru je, uz asistenciju Policijske uprave Zadar, izvršio ekshumaciju masovne grobnice koja se nalazila zapadno od osnovne škole u Škabrnji. Tom prilikom su ekshumirani posmrtni ostaci još 26 osoba.³¹⁰

U mesecima nakon napada na Škabrnju i Nadin pa sve do kraja sukoba u Hrvatskoj, pljačka i devastiranje privatnih kuća u tim selima je nastavljeno, a u Nadinu je, kao i u Škabrnji, srušena crkva.³¹¹

302 Spisak ubijenih, izjava svedoka Ivana Jelića data MKSJ, dok. pred. br. 00825, *Martić*.

303 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12 juna 2007. godine, par. 258.

304 Spisak ubijenih, izjava svedoka Ivana Jelića data MKSJ, dok. pred. br. 00825, *Martić*, str. 36.

305 Ubijeni su Stojan Brkić, Danka Brzoju, Ika Čirjak, Maša Čirjak, Jakov Šestan i Marija Šestan. Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12 juna 2007. godine, par. 252.

306 Svedočenje Marka Miljanovića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 29. marta 2006. godine, str. 2880.

307 Svedočenje Luke Brkića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 5. aprila 2006. godine, str. 3251-3252; Svedočenje Nade Popovac pred MKSJ u predmetu *Martić* od 31. oktobra 2006. godine, str. 10364, 10370.

308 Izjava svedoka Ivana Jelića data MKSJ, dok. pred. br. 00825, *Martić*.

309 23. novembra 1991. godine predato je 35 tela, 26. novembra 1991. godine deset tela, dok je 5. decembra 1991. godine predato još tri tela.

310 Svedočenje Ivana Grujića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 10. aprila 2006. godine, str. 3477-3479.

311 Izjava Boška Brkića na osnovu pravila 92 bis, dok. pred. br. 00275, *Martić*, str. 3; Radna beležnica potpukovnika Bogunovića, dok. pred. br. 00107, *Martić*, str. 4; Izveštaj o izjavama vezanim za kršenja drugog dopunskog protokola Ženevske konvencije u Drnišu i selima u opštini Drniš, dok. pred. br. 00984, *Martić*, prilog 9, str. 31-39; Svedočenje MM-083 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 16. juna 2006. godine, str. 5747.

U napadu na Škabrnju i Nadin učestvovala je 180. mtbr JNA, zajedno sa TO Benkovac i MUP SAO Krajine. Tokom napada sve jedinice su bile potčinjene JNA.³¹² 180. mtbr JNA je bila jedinica 9. korpusa JNA, čiji je komandant bio general-potpukovnik Vladimir Vuković, dok je general-major Ratko Mladić bio načelnik štaba 9. korpusa.³¹³

Komandant 180. mtbr je bio pukovnik Tripko Čečović, dok je sâm napad predvodio načelnik Štaba 180. mtbr Momčilo Bogunović.³¹⁴ Komandant TO Benkovac bio je Zoran Lakić, a načelnik SJB Milicije SAO Krajine u Benkovcu bio je Boško Dražić.³¹⁵

Napad na sela na području Ravnih Kotara, među kojima su bili Škabrnja i Nadin, komanda 9. korpusa JNA isplanirala je još početkom oktobra 1991. godine u zapovesti u kojoj je navedeno da jedinice pod komandom 9. korpusa „izvode napadnu operaciju na prostoru Ravnih Kotara uz angažovanje pomoćnih snaga na obezbeđenju dostignutih linija i kontrolu teritorije“.³¹⁶

Da je napad na dva hrvatska sela bio unapred isplaniran od strane JNA potvrđuje i zapis u dnevniku Ratka Mladića za 17. novembar 1991. godine: „U borbi odraditi, kvalitetno očistiti rejon Nadin, Škabrnja ako treba dva dana neka se radi“, a zatim navodi da je potrebno da se „to zbriše“.³¹⁷

iii. Napadi JNA u Istočnoj Slavoniji

U periodu od avgusta pa do novembra 1991. godine JNA je, zajedno sa srpskom TO, vršila napade u Istočnoj Slavoniji, u selima tadašnje opštine Vukovar – Tovarnik, Sotin, Bapska, Lovas, Šarengrad, Ilok i Bogdanovci – koja su bila naseljena pretežno hrvatskim stanovništvom. Granatiranjem sela od strane JNA započinjani su napadi, da bi nedugo potom u selo ulazila pešadija JNA zajedno sa srpskom TO, da bi potom proterivali stanovništvo, ubijali meštane, pljačkali i palili kuće. Nakon zauzimanja sela, JNA je u narednim mesecima formirala komande mesta, kao i civilnu i vojnu vlast.³¹⁸

Tovarnik

Tovarnik je selo koje se nalazi se na udaljenosti od 25 km od Vukovara. Za vreme rata pripadao je opštini Vukovar.

312 Svedočenje Zorana Lakića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 26. oktobra 2006. godine, str. 10154-1057.

313 General Vladimir Vuković je stradao u udesu vojnog helikoptera 1992. godine.

314 Svedočenje Zorana Lakića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 26. oktobra 2006. godine, str. 10125-10128.

315 Svedočenje Zorana Lakića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 26. oktobra 2006. godine, str. 10128-10130; Svedočenje MM-080 pred MKSJ u predmetu *Martić* od 8. juna 2006. godine, str. 5246.

316 Zapovest za napad na Zadar komadanta 9. korpusa od 3. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. D00674, *Stanišić i Simatović*.

317 Dnevnik Ratka Mladića od 17. novembra 1991. godine, dok. pred. br. P02928, *Stanišić i Simatović*.

318 Naredenje 1. VO oblasti od 20. novembra 1991. godine, dok. pred. br. D00019, *Hadžić*, str. 1; Analiza rada civilnih i vojnih vlasti, izveštaj komande 3. mbr od 25. februara 1992. godine, dok. pred. br. P03302, *Hadžić*, str. 1; Analiza rada vojnih vlasti komande 813. inžp od 23. februara 1992. godine, dok. pred. br. P03180, *Hadžić*, str. 1-2; Analiza Komande grada Iloka po naredenju 1. mk od 26. februara 1992. godine, dok. pred. br. P00379, *Hadžić*, str. 1-4.

JNA je prvi put granatirala Tovarnik 12. septembra 1991. godine. Vojska je potom meštanima uputila ultimatum za predaju sela, pod pretnjom da će u suprotnom vojska ući u Tovarnik. Iako je narednih nekoliko dana JNA pregovarala sa meštanima, vojska je ipak 20. septembra 1991. godine počela napad na Tovarnik. Napad je počeo granatiranjem.³¹⁹

Dana 21. septembra 1991. godine JNA je tenkovima ušla u selo i zauzela ga.³²⁰ Nakon zauzimanja sela, JNA je nastavila sa oružanim dejstvima, te je zbog straha jedan broj meštana pobegao u Lovas, dok su se drugi uputili ka Iloku.

Tokom i nakon napada, u Tovarniku je stradalo između 60 i 80 meštana i veliki broj kuća je bio uništen, delom u napadu JNA, a delom kasnije od strane lokalne TO. U napadu je uništena katolička crkva.³²¹

Nakon zauzimanja sela, JNA je uspostavila svoju komandu mesta Tovarnik i Ilača, i obrazovan je štab TO Tovarnik sastavljen od lokalnih Srba.³²² Usledio je progon nesrpskog stanovništva iz Tovarnika – mnogi su bili odvedeni na prisilni rad, a neki su odvedeni u logore na teritoriji Srbije [videti str. 57].³²³ Nakon što su Hrvati proterani iz sela, tokom 1992. godine u selo su se doselili Srbi izbegli iz drugih delova Slavonije.³²⁴

Tovarnik se nalazio u zoni odgovornosti 1. proleterske gardijske mehanizovane divizije (1. pgmd) koja je bila deo 1. VO JNA. 1. pgmd se sastojala iz tri proleterske gardijske mehanizovane brigade (1. pgmbr, matični garnizon u Beogradu, 2. pgmbr iz Valjeva i 3. pgmbr iz Požarevca). Komandant 1. pgmd bio je general-major Dragoljub Aranđelović. Komandno mesto 1. pgmd bilo je u Šidu. U jesen 1991. godine u sastavu 1. pgmd su bile angažovane i jedinice TO iz Srbije.³²⁵ U napadu na Tovarnik učestvovali su delovi 3. pgmbr JNA iz Požarevca³²⁶ i 252. oklopna brigada JNA iz Kraljeva.³²⁷ U napadu je učestvovala i TO SBZS, kao i paravojne formacije.³²⁸ 2. pgmbr JNA je u oktobru 1991. godine bila zadužena za

48

319 Svedočenje Stipana Kraljevića pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 4. juna 2013. godine, str. 5234-5325.

320 Nalog u vezi sa hronologijom događaja u delu optužnice vezanom za Hrvatsku, *Milošević*, dostupno na http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/tord/bcs/mil-ord030408b.htm, pristupljeno 9. februara 2017. godine, par. 50 i 51.

321 Svedočenje Stipana Kraljevića pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 4. juna 2013. godine, str. 5324.

322 Analiza rada civilnih i vojnih vlasti, izveštaj komande 3. mbr od 25. februara 1992. godine, dok. pred. br. P03302, *Hadžić*, str. 1.

323 Optužnica Županijskog državnog odvjetništva u Vukovaru protiv *Miloša Stanimirovića i dr.* od 1. februara 2001. godine, str. 10-29.

324 Analiza rada civilnih i vojnih vlasti, izveštaj komande 3. mbr od 25. februara 1992. godine, dok. pred. br. P03302, *Hadžić*, str. 1.

325 Pregled sastava snaga 1. VO od 16. novembra 1991. godine, dok. pred. br. P931, *Milošević*, str. 4; Naređenje br. 851-18 komande 1. pgmd od 4. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P01168, *Stanišić i Simatović*, str. 1-3; Izveštaj o formiranju civilnih organa vlasti u zoni odgovornosti 3. pgmbr od 9. decembra 1991. godine, dok. pred. br. D00021, *Hadžić*, str. 1-2.

326 „Beskraina vera u komandanta“, *Narodna armija* od 4. oktobra 1991. godine, str. 24.

327 Bojan B. Dimitrijević, „Neuspela intervencija. Upotreba oklopnih jedinica JNA u ratu u Hrvatskoj 1991. godine“, u: Istorija 20. veka, 2/2011, str. 10, dostupno na http://istorija20veka.rs/wp-content/uploads/2017/11/2011_2_05_Dimitrijevic.pdf, pristupljeno 28. februara 2018. godine.

328 Svedočenja Gorana Stoparića pred MKSJ u predmetu *Šešelj*, od 15. januara 2008. godine, str. 2315; Svedočenje Stipana Kraljevića pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 4. juna 2013. godine, str. 5324.

obezbedivanje Tovarnika, a u decembru 1991. godine Tovarnik je bio deo zone odgovornosti 3. pgmbr JNA.³²⁹

Sotin

Sotin je selo koje se nalazi na udaljenosti od oko 10 km od Vukovara. Za vreme rata bio je deo vukovarske opštine.

Prvi artiljerijski napad JNA na Sotin odigrao se 28. avgusta 1991. godine³³⁰ i nastavljen je sutradan, kada je oko 1.000 stanovnika Sotina pobeglo u Lovas.³³¹

Mesec i po dana kasnije, 14. oktobra 1991. godine, JNA je zajedno sa srpskim dobrovoljcima zauzela Sotin, kada je u selo ušla tenkovima. Odmah nakon toga, srpske snage su zapalile jedan broj hrvatskih kuća.³³²

Nakon zauzimanja Sotina od strane JNA, lokalni Srbi su formirali štab TO koji je preuzeo vlast u selu. Nova vlast je iselila lokalne Hrvate i primorala ih da potpišu da odlaze dobrovoljno.³³³ Meštane je lokalni TO odvodio na prinudni rad. Od oktobra do decembra 1991. godine, u selu je ubijeno više desetina ljudi.³³⁴

Artiljerijski napad na Sotin od 28. avgusta predvodio je 1. oklopni bataljon JNA pod komandom majora Cvetana Dimitrova, uz pomoć 453. mehanizovane brigade JNA iz Sremske Mitrovice. Za napad na Sotin i ulazak u selo tenkovima 14. oktobra 1991. godine odgovorne su 252. oklopna brigada JNA (252. okbr) iz Kraljeva, pod komandom pukovnika Jovana Vučkovića, kao i 46. partd JNA.³³⁵ Sve navedene jedinice bile su pod komandom 1. pgmd JNA. Komandant 1. pgmd bio je general-major Dragoljub Aranđelović. U jesen 1991. godine u sastavu 1. pgmd su bile angažovane i jedinice TO iz Srbije.³³⁶

Pred Odeljenjem za ratne zločine Višeg suda u Beogradu zbog zločina u Sotinu od oktobra do kraja 1991. godine, uključujući ubistvo 13 hrvatskih civila počinjeno 27. decembra 1991. godine, osuđeni su pripadnici TO Sotin Dragan Mitrović i Žarko Milošević. U vreme tog ubistva, komandant mesta

329 Naredenje br. 851-18 komande 1. pgmd od 4. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P01168, *Stanišić i Simatović*, str. 1-3; Izveštaj o formiranju civilnih organa vlasti u zoni odgovornosti 3. pgmbr od 9. decembra 1991. godine, dok. pred. br. D00021, *Hadžić*, str. 1-2.

330 Nalog u vezi sa hronologijom dogadaja u delu optužnice vezanom za Hrvatsku, *Milošević*, dostupno na http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/tord/bcs/mil-ord030408b.htm, pristupljeno 9. februara 2017. godine, par. 49.

331 Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 555.

332 Podnesak Republike Hrvatske u predmetu *Hrvatska vs. Srbija*, MSP, od 1. marta 2001. godine, par. 4.108, str. 211.

333 Prvostepena presuda Županijskog suda u Vukovaru u predmetu *Živko Opačić i dr.* od 19. jula 2007. godine, str. 6.

334 Analiza rada vojnih vlasti komande 813. inžp od 23. februara 1992. godine, dok. pred. br. P03180, *Hadžić*, str. 2; Podnesak Republike Hrvatske u predmetu *Hrvatska vs. Srbija*, MSP, od 1. marta 2001. godine, par. 4.114, str. 214.

335 Podnesak Republike Hrvatske u predmetu *Hrvatska vs. Srbija*, MSP od 1. marta 2001. godine, par. 4.108, str. 211; Redovni borbeni izveštaj 1. pgmd upućen komandi 1.VO JNA 20. oktobra 1991. godine.

336 Pregled sastava snaga 1. VO od 16. novembra 1991. godine, dok. pred. br. P931, *Milošević*, str. 4; Naredenje br. 851-18 komande 1. pgmd od 4. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P01168, *Stanišić i Simatović*, str. 1-3.

Sotin bio je kapetan I klase Miroslav Milinković iz 80. mtbr JNA, koji je u istom predmetu oslobođen optužbi za pomaganje.³³⁷

Bapska

Bapska je selo koje se nalazi na udaljenosti od oko 30 km od Vukovara. U vreme rata Bapska je bila deo vukovarske opštine.

JNA je 28. septembra 1991. godine stanovnicima Bapske uputila ultimatum u kojem je navedeno da, ukoliko meštani ne predaju oružje, „sela više neće biti na geografskoj mapi“.³³⁸ Ultimatum je upućen meštanima iako, prema navodima JNA, stanovništvo nije predstavljalo pretnju JNA, niti je bilo incidenata između vojske i meštana.³³⁹ Stanovnici Bapske su tražili od JNA da ih zaštiti, međutim major Slobodan Barjaktarević iz 1. pgmd JNA ih je izvestio da ne postoji takva mogućnost.³⁴⁰ Nakon ultimatuma, žene i deca su evakuisani u Ilok. Kako je u narednim danima bilo mirno, većina meštana se vratila kući.³⁴¹

U podne 4. oktobra 1991. godine JNA je započela artiljerijski napad na Bapsku i Šarengrad [videti str. 52], koji je trajao do predveče istog dana. Sutradan, 5. oktobra 1991. godine JNA je tenkovima ušla u Bapsku iz pravca Šida i iz pravca Pajzoša. Prilikom prolaska kroz selo, JNA je pucala u pravcu kuća, a iz tenkova je gađan zvonik crkve. Meštani su pobegli u šumu Kordoš, a nakon toga u Ilok. Kolona vozila JNA je prošla kroz selo, a zatim se vratila prema Šidu, i dalje pucajući ka kućama. U narednim danima, sve do 14. oktobra 1991. godine, JNA je povremeno granatirala Bapsku.³⁴²

50

U napadu JNA na Bapsku ubijeno je 10 osoba i porušeno oko 80 kuća.³⁴³

Zauzimanje sela Bapska bio je zadatak 2. pgmbr JNA [videti str. 53].

Lovas

Lovas je selo koje se nalazi na 20 kilometara od Vukovara. Lovas se za vreme rata nalazio u opštini Vukovar.

---

337 Presuda Višeg suda u Beogradu u predmetu *Dragan Mitrović i dr.* od 26. juna 2015. godine, str. 139-143.

338 Ultimatum JNA upućen stanovnicima Bapske od 28. septembra 1991. godine, dok. pred. br. 6, *Dokmanović*, str. 1.

339 Ultimatum JNA upućen stanovnicima Bapske od 28. septembra 1991. godine, dok. pred. br. 6, *Dokmanović*, str. 1.

340 Svedočenje Tomislava Rukavine pred MKSJ u predmetu *Hadžić*, od 4. decembra 2012. godine, str. 2116; Saslušanje po pravilu 98 bis, podnesak Tužilaštva MKSJ u predmetu *Hadžić* od 18. decembra 2013. godine, str. 9054.

341 Izjava Tomislava Rukavine od 2. februara 1996. godine, dok. pred. br. P00324.B, *Hadžić*, str. 3-4.

342 Izjava Tomislava Rukavine od 2. februara 1996. godine, dok. pred. br. P00324.B, *Hadžić*, str. 4-5; Izjava Stipana Kraljevića, dok. pred. br. 00383, *Mrkšić i dr.* str. 19.

343 Izjava Tomislava Rukavine od 2. februara 1996. godine, dok. pred. br. P00324.B, *Hadžić*, str. 5.

Dana 10. oktobra 1991. godine pripadnici JNA su započeli artiljerijski napad na Lovas, kada je ubijen jedan meštanin, dok je jedna meštanka ranjena.³⁴⁴ Nakon artiljerijskog napada JNA, u selu su iz tri pravca ušli pripadnici TO Lovas, srpske milicije Tovarnik i jedinice „Dušan Silni“ sastavljene od dobrovoljaca iz Srbije, nakon čega su počeli da pucaju po kućama, bacaju bombe u dvorišta, a neke od kuća su i zapalili. Prilikom ovog „čišćenja“ sela ubili su 23 meštana Lovasa.³⁴⁵ U zauzimanju Lovasa učestvovala je 46. partd JNA.³⁴⁶ U selu je uspostavljena srpska lokalna vlast, sastavljena od oficira JNA i lokalnih pripadnika TO i milicije³⁴⁷, koja je uvela diskriminatorne mere prema meštanima hrvatske nacionalnosti – naređeno im je da oko ruke nose bele trake i da svoje kuće obeleže belim čaršavima.³⁴⁸

U periodu od 10. do 18. oktobra 1991. godine pripadnici srpske TO, milicije i jedinice „Dušan Silni“ su zastrašivali meštane Lovasa, odvodili ih u improvizovane zatvore, a oko 25 ljudi su ubili na različitim mestima u selu.³⁴⁹ Ujutro 17. oktobra 1991. godine novouspostavljena srpska vlast u Lovasu preko seoskog dobošara uputila je poziv da se svi muškarci starosti od 18 do 65 godina okupe u centru sela. Pozivu se odazvalo oko 70 muškaraca, koji su odvedeni u Zemljoradničku zadrugu. Njih su svu noć u Zadruzi čuvali pripadnici TO i jedinice „Dušan Silni“.³⁵⁰

Sutradan, 18. oktobra 1991. godine oko 50 zarobljenih muškaraca, TO i pripadnici jedinice „Dušan Silni“ odveli su do minskog polja nadomak sela. Namera im je bila da zarobljene meštane koriste kao živi štit u čišćenju mina koje je prethodno postavila JNA. Dok su se kretali, jedan muškarac je ubijen u koloni.³⁵¹ Kada su stigli do minskog polja, pripadnici TO zajedno sa pripadnicima dobrovoljačke jedinice „Dušan Silni“ su naredili zarobljenicima da uđu u polje i nogama ga očiste ga od mina. Jedna mina je eksplodirala, a nakon toga su vojnici zapucali u zarobljenike, usmrtivši 20 na licu mesta a ostale ranivši.³⁵²

³⁴⁴ Svedočenje Petr Kypr pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. marta 2006. godine, str. 6546-9. U napadu je ubijen Milan Latas, dok je Marija Vidić ranjena.

³⁴⁵ Ubijeno je 22 Hrvata i jedan Srbin. Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 47.

³⁴⁶ Redovni borbeni izveštaj 1. pgmd upućen komandi 1.VO JNA 20. oktobra 1991. godine.

³⁴⁷ Selo su obezbedivale jedinice iz rezervnog sastava JNA iz Srbije, i to pripadnici TO Valjevo: po jedna četa TO Ljig i TO Lajkovac, kao i tenkovska četa Prvog oklopног bataljona 2. proleterske gardijske mehanizovane brigade JNA, koje su došle odmah po zauzimanju sela. Tako je novoformirana vlast, pored dobrovoljaca i ljudi iz milicije i TO, bila ojačana i pripadnicima JNA.

³⁴⁸ Prvostepena presuda Višeg suda u Beogradu K Po2 22/2010 u predmetu protiv *Ljubana Devetaka i dr.* od 26. juna 2012. godine, str. 81-83.

³⁴⁹ Optužnica Tužilaštva za ratne zločine od 28. novembra 2007. godine, dostupna na <http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2012/02/Lovas-Optuznica-Ljuban-Devetak-i-dr.pdf>, pristupljeno 28. decembra 2017. godine.

³⁵⁰ Optužnica Tužilaštva za ratne zločine od 28. novembra 2007. godine, dostupna na <http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2012/02/Lovas-Optuznica-Ljuban-Devetak-i-dr.pdf>, pristupljeno 28. decembra 2017. godine.

³⁵¹ Presuda Međunarodnog suda pravde u tužbi *Hrvatske protiv Srbije* za genocid od 3. februara 2015. godine, par. 233.

³⁵² U novembru 2007. godine Tužilaštvo za ratne zločine podiglo je optužnicu protiv 14 pripadnika TO Valjevo koja je bila u sastavu JNA i pripadnika dobrovoljačke jedinice „Dušan Silni“, zbog ubistva oko 68 civila iz sela Lovas. Ponovljeni prvostepeni postupak pred Višim sudom u Beogradu još uvek traje.

U periodu od 10. oktobra do 11. novembra 1991. godine u selu Lovas ubijeno je oko 70 osoba, prevashodno hrvatske nacionalnosti. Većina kuća u vlasništvu Hrvata je opljačkana i zapaljena.³⁵³ Posmrtni ostaci ubijenih u Lovasu ekshumirani su sredinom 1997. godine na seoskom katoličkom groblju.³⁵⁴

Naređenje za napad na Lovas 9. oktobra 1991. godine izdao je Dušan Lončar, komandant 2. pgmbr JNA.³⁵⁵ Lončar je u naređenju naveo da je cilj napada da se selo očisti od ZNG, MUP-a i „stanovništva koje je neprijateljski nastrojeno“, kakvim je smatrano hrvatsko stanovništvo sela.³⁵⁶ Komandant TO Lovas je bio Milan Devčić, dok je na čelu jedinice „Dušan Silni“ bio Ljuban Devetak. Pred Višim sudom u Beogradu trenutno se vodi postupak protiv pripadnika TO i jedinice „Dušan Silni“ zbog zločina koji je izvršen u Lovasu.³⁵⁷ Potpukovnik Dušan Lončar kao penzionisani oficir živi u Srbiji i protiv njega TRZ do objavlјivanja ovog Dosjea nije podiglo optužnicu.³⁵⁸

Šarengrad

Šarengrad je selo koje se nalazi na oko 25 kilometara od Vukovara.³⁵⁹ Za vreme rata pripadalo je vukovarskoj opštini.

U septembru 1991. godine JNA je već izvršila napad na sela oko Šarengrada, te je on u potpunosti bio odsečen od Vukovara.³⁶⁰

JNA je započela granatiranje Šarengrada 4. oktobra 1991. godine. U granatiranju je najmanje jedna osoba izgubila život, a oštećeno je više zgrada, među njima i pravoslavna crkva. Granatiranje je sporadično nastavljeno narednih dana.³⁶¹

U toku noći 5. na 6. oktobar 1991. godine, meštani su u strahu od granatiranja organizovali evakuaciju žena i dece u Ilok [videti str. 50].³⁶² Dana 7. oktobra 1991. godine oklopne jedinice JNA su zajedno

353 Optužnica Tužilaštva za ratne zločine od 28. novembra 2007. godine, dostupna na <http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2012/02/Lovas-Optuznica-Ljuban-Devetak-i-dr.pdf>, pristupljeno 28. decembra 2017. godine.

354 Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 534.

355 Naređenja za napad Op. br. 9 Komande 2. pgmbr JNA od 9. oktobra 1991. godine; Naređenje Komande 1. pgmd JNA od 9. oktobra 1991. godine. Protiv Dušana Lončara 2. novembra 2016. godine FHP je Tužilaštvo za ratne zločine podneo krivičnu prijavu zbog naredivanja napada bez izbora cilja na Lovas.

356 Naređenja za napad Op. br. 9 Komande 2. pgmbr JNA od 9. oktobra 1991. godine.

357 Predmet *Lovas*, <http://www.hlc-rdc.org/Transkripti/lovash.html>

358 FHP, Krivična prijava zbog zločina u Lovasu 1991. godine, <http://www.hlc-rdc.org/?p=32894> pristupljeno 7. februara 2018. godine.

359 Svedočenje Stipana Kraljevića pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 4. juna 2013. godine, str. 5313.

360 Svedočenje Pere Čorića pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 25. juna 2013. godine, str. 6215-6216.

361 Nalog u vezi sa hronologijom događaja u delu optužnice vezanom za Hrvatsku, *Milošević*, dostupno na http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/tord/bcs/mil-ord030408b.htm, pristupljeno 20.10.2017. godine, par. 60; Svedočenje Stipana Kraljevića pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 4. juna 2013. godine, str. 5327; Svedočenje Pere Čorića pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 25. juna 2013. godine, str. 6217-6218; Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 559; Izjava Pere Čorića od 15. decembra 1995. godine, dok. pred. br. P02275.B, *Hadžić*, par. 8, str. 3.

362 Izjava Pere Čorića od 15. decembra 1995. godine, dok. pred. br. P02275.B, *Hadžić*, par. 11, str. 4.

sa jedinicama TO ušle u Šarengrad i zauzele ga.³⁶³ Meštani koji su ostali u Šarengradu bili su izloženi maltretiranju od strane JNA i TO, a početkom naredne godine novouspostavljena lokalna srpska uprava proterala ih je na teritoriju pod kontrolom hrvatskih vlasti.³⁶⁴

Zauzimanje sela Bapska i Šarengrad u jesen 1991. godine bio je zadatak 2. pgmbr JNA, na čijem čelu je bio potpukovnik Dušan Lončar.³⁶⁵ Zauzimanje sela je izvršeno zajedno sa 252. okbr JNA, 46. partd JNA i jedinicama TO.³⁶⁶ 2. pgmbr JNA je bila jedinica u sastavu 1. pgmd JNA, na čijem se čelu nalazio general-major Dragoljub Arandelović.³⁶⁷

Ilok

Ilok je selo koje se nalazi na udaljenosti od oko 35 kilometara od Vukovara. Za vreme rata Ilok je bio deo vukovarske opštine.

Od avgusta 1991. godine Ilok je bio okružen jednicama JNA, a početkom oktobra je potpuno blokiran i obustavljen je snabdevanje sela strujom i vodom. JNA je u to vreme Ilok okružila tenkovima i minobacačima, dok su u samom selu bile prisutne malobrojne snage ZNG koje su posedovale dva minobacača.³⁶⁸

Kada je JNA početkom oktobra 1991. godine napala okolna sela [videti str. 50], u Ilok je došao veliki broj izbeglica. Iz tog razloga predstavnici meštana Iloka, Bapske, Tovarnika i Šarengarda formirali su komisiju u cilju otpočinjanja pregovora sa JNA o njihovom statusu.³⁶⁹ Sastanci su održavani u Šidu, a ispred JNA je pregovore vodio general-major Dragoljub Arandelović, komandant 1. pgmd. JNA je 11. oktobra 1991. godine postavila ultimatum da meštani i branitelji Iloka predaju oružje, a da onda bude dozvoljeno JNA da uđe u selo, pretrese kuće i uspostavi kontrolu nad mestom.³⁷⁰ Predstavnici komisije su tražili da oružje predaju policiji i da JNA ne ulazi u grad, međutim oficiri JNA su to odbili uz napomenu da će jedinice vojske sravniti Ilok sa zemljom ukoliko zahtevi ne budu ispunjeni.³⁷¹

363 Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 559; Pretpretresni podnesak tužilaštva u predmetu *Hadžić* od 3. jula 2012. godine, str. 7245; Naredenje br. 851-18 komande 1. pgmd od 4. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P01168, *Stanišić i Simatović*, str. 2

364 Podnesak Republike Hrvatske u predmetu *Hrvatska vs. Srbija*, od 1. marta 2001. godine, par. 4.61, str. 192; Izjava Pere Čorića od 15. decembra 1995. godine, dok. pred. br. P02275.B, *Hadžić*, par. 18 i 19, str. 5; Pretpretresni podnesak tužilaštva u predmetu *Hadžić* od 3. jula 2012. godine, str. 7246.

365 Naredenje br. 851-18 komande 1. pgmd od 4. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P01168, *Stanišić i Simatović*, str. 2; Naredenje za napad Op. br. 9 od 9. oktobra 1991. godine.

366 Podnesak Republike Hrvatske u predmetu *Hrvatska vs. Srbija*, od 1. marta 2001. godine, par. 4.57, str. 190 i par. 4.84 i str. 199; Redovni borbeni izveštaj 1. pgmd upućen komandi 1.VO JNA 20. oktobra 1991. godine.

367 Pregled sastava snaga 1. VO od 16. novembra 1991. godine, dok. pred. br. P931, *Milošević*, str. 4; Naredenje br. 851-18 komande 1. pgmd od 4. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P01168, *Stanišić i Simatović*, str. 1-3.

368 Izjava Petr Kypr, dok. pred. br. 81, *Dokmanović*, str. 4.

369 Svedočenje Petr Kypr pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.*, str. 6496, 6504; Izjava Stipana Kraljevića, dok. pred. br. 00383, *Mrkšić i dr.*, str. 19.

370 Sporazum/ultimatum JNA od 11. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P516.5, *Milošević*.

371 Svedočenje Stipana Kraljevića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 27. avgusta 2003. godine, str. 25413.

Nakon ultimatuma JNA, u Iloku je održan referendum na kojem su meštani Iloka trebali da odluče da li pristaju na odredbe ultimatuma ili su spremni da napuste Ilok.³⁷² Na referendumu je 73% građana (glasale su i izbeglice iz okolnih mesta) bilo za odlazak iz Iloka, odnosno protiv prihvatanja uslova JNA. Dana 14. oktobra 1991. godine održan je novi sastanak predstavnika meštana sa JNA, na kojem su prisustvovali i posmatrači EZ. Tada je potpisana sporazum kojim je regulisana predaja oružja i iseljavanje stanovništva iz Iloka na teritoriju pod kontrolom Hrvatske.³⁷³

Dana 17. oktobra 1991. godine formiran je konvoj od oko 8.000 ljudi koji su napustili Ilok. JNA je nadgledala konvoj, kontrolisala dokumenta svih ljudi u konvoju i vršila pretres. Tokom pretresa uhapšeno je 17 ljudi koji su zatim odvedeni u Srbiju i zatvoreni u logor u Begejcima.³⁷⁴ Ljudi koji su pokušali da napuste Ilok van konvoja takođe su hapšeni i zatvarani u Begejce.³⁷⁵ U Iloku je formirana lokalna srpska vlast, koja je zatim Hrvate iz Iloka koji do tada nisu evakuisani proterala na teritoriju pod kontrolom hrvatske vlasti.³⁷⁶

Prema nekim svedočenjima, JNA je kontrolu nad područjem Iloka i okolnih sela pod zapovedništvom Petra Grahovca, pukovnika iz 12. korpusa JNA (Novosadski korpus)³⁷⁷, držala sve do 31. januara 1992. godine kada je vlast predata SAO SBZS.³⁷⁸ Međutim, i u mesecima nakon toga, JNA je kontrolisala rad civilnih i vojnih vlasti na tom području preko komandi mesta koje je prethodno uspostavila.³⁷⁹

Bogdanovci

54

Bogdanovci su hrvatsko selo koje se nalazi na 8 kilometara udaljenosti od Vukovara. Za vreme rata Bogdanovci su pripadali vukovarskoj opštini.

---

372 Izjava Stipana Kraljevića, dok. pred. br. 00383, *Mrkšić i dr*, str. 21.

373 Sporazum između predstavnika Bapske, Šarengrada i Iloka i JNA, dok. pred. br. P01419, *Hadžić*, str. 1-3; Svedočenje Stipana Kraljevića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 27. avgusta 2003. godine, str. 25413.

374 Svedočenje Stipana Kraljevića pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 4. juna 2013. godine, str. 5365-5367; Popis osoba koje su izdvojene iz konvoja, dok. pred. br. 02025, *Hadžić*.

375 Izjava Stipana Kraljevića, dok. pred. br. 00383, *Mrkšić i dr*, str. 22; Izjava Tomislava Rukavine od 2. februara 1996. godine, dok. pred. br. P00324, *Hadžić*, str. 5; Svedočenje Stipana Kraljevića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 27. avgusta 2003. godine, str. 25453.

376 Svedočenje Stipana Kraljevića pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 4. juna 2013. godine, str. 5367-5368.

377 Komandant Novosadskog korpusa u to vreme bio je Andrija Biorčević.

378 Izjava Stipana Kraljevića, dok. pred. br. 00383, *Mrkšić i dr*, str. 18-22.

379 Analiza rada civilnih i vojnih vlasti, izveštaj komande 3. mbr od 25. februara 1992. godine, dok. pred. br. P03302, *Hadžić*, str. 1; Analiza rada vojnih vlasti komande 813. inžp od 23. februara 1992. godine, dok. pred. br. P03180, *Hadžić*, str. 1-2; Analiza Komande grada Iloka po naređenju 1. mK od 26. februara 1992. godine, dok. pred. br. P00379, *Hadžić*, str. 1-4.

U periodu od 2. oktobra do 10. novembra 1991. godine pripadnici JNA su, zajedno sa dobrovoljačkim grupama iz Srbije, ubili oko 87 hrvatskih civila u Bogdanovcima. Civili su ubijani na različitim mestima u selu, najčešće od bombi koje su ubacivane u podrume gde su se skrivali, ali su ginuli i od posledica granatiranja od strane JNA.³⁸⁰

Napad na Bogdanovce izvršila je jedna četa bataljona 1. pgmbr JNA zajedno sa delovima 2. pgmbr JNA. Komandant bataljona 1. pgmbr, iz čijeg je sastava četa koja je učestvovala u napadu, bio je kapetan Cane Simonovski. Komandant 1. pgmbr JNA bio je pukovnik Milorad Vučić, a 2. pmgbr potpukovnik Dušan Lončar.³⁸¹

VI. Mesta zatočenja

Na više različitih mesta na prostoru SAO Krajine JNA je osnivala mesta zatočenja u koja su odvodili meštane oslobođenih sela. Po pravilu, ova mesta zatočenja su bila pod kontrolom JNA, a neka od njih obilazili su oficiri JNA, uključujući načelnika Štaba, kasnije komandanta 9. korpusa JNA Ratka Mladića.

Benkovac

Nakon napada na Škabrnju 18. novembra 1991. godine [videti str. 44], pripadnici JNA su oko 85 meštana odveli u kasarnu JNA u Benkovcu, gde su ih stražari ispitivali o njihovojo ulozi tokom napada, ali i zlostavliali i mučili. Sutradan 19. novembra, većina zatvorenika je odvedena u selo Pristeg, dok su preostali zatočenici odvedeni u kasarnu JNA u Kninu [videti str. 46].³⁸²

55

Oko 25 ljudi, među kojima je bilo najviše žena i dece, pripadnici JNA su nakon napada na Škabrnju 18. novembra odveli u dečiji vrtić u Benkovcu, koji se nalazio preko puta kasarne JNA.³⁸³ Tu su ih u toku noći ispitivali i vredali ih govoreći im da su „ustaše” i optužujući ih za zločine nad srpskom decom. Sutradan 19. novembra, većinu zatvorenika su odveli do sela Pristeg gde su pušteni da pređu na teritoriju pod kontrolom hrvatskih snaga, dok su trojicu maloletnika poveli do jedne prodavnice u selu Biljane koje se nalazi severozapadno od Benkovca, gde su ih vojnici koji su sebe nazivali

380 Presuda Međunarodnog suda pravde u tužbi Hrvatske protiv Srbije za genocid od 3. februara 2015. godine, par. 225-230. Centar za suočavanje sa prošlošću *Documenta* je 10. novembra 2017. godine Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske podneo krivičnu prijavu protiv NN lica za ubistva 22 lica u Bogdanovcima - https://www.documenta.hr/hr/kaznena-prijava-za-zlo%C4%8Dine-u-bogdanovcima.html?searched=bogdanovci&advsearch=oneword&highlight=ajaxSearch_highlight%20ajaxSearch_highlight1, pristupljeno 7. decembra 2017. godine.

381 „Ti divni ljudi, hrabri mladi ratnici“, *Narodna armija* od 22. decembra 1991. godine, str. 21.

382 Izveštaj Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija S/1994/674 Add. 2 (vol. IV) od 27. maja 1994. godine, par. 2927, str. 351.

383 Izveštaj Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija S/1994/674 Add. 2 (vol. IV) od 27. maja 1994. godine, par. 2925, str. 351; Izjava Tomislava Šegarića, dok, pred. br. 00826, *Martić*, str. 6-7; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 278.

„četnicima” vredali i pretili im.³⁸⁴ Predveče istog dana, trojica maloletnika su ponovo vraćeni u dečiji vrtić u Benkovcu, odakle su sutradan pušteni.³⁸⁵

Knin

U periodu od sredine 1991. do sredine 1992. godine pripadnici JNA dovodili su zarobljene Hrvate u dva mesta zatočenja u Kninu.

Prvo takvo mesto je kasarna 9. korpusa JNA, u kojoj je tokom navedenog perioda bilo zatočeno do 200 Hrvata. U nekoliko objekata u samoj kasarni zatočenici su premlaćivani od strane pripadnika JNA, uskraćivana im je hrana i voda, a higijenski uslovi su bili ispod ljudskog dostojanstva. Kasarnu je u zimu 1991. godine u dva navrata posetio i Ratko Mladić, tadašnji načelnik Štaba 9. korpusa JNA, koji je zatočenicima pretio da će, ukoliko ne budu izvršavali njegova naređenja, „proći kao oni u Škabrnji“.³⁸⁶

Drugo mesto zatočenja koje je u Kninu kontrolisala JNA je objekat Stare bolnice, poznatiji kao „Martićev zatvor“ i „Okružni zatvor“. Kao mesto zatočenja, Stara bolnica je korišćena od početka 1991. godine i u njoj se nalazilo do 300 hrvatskih zatočenika – uglavnom civila, ali je među njima bilo i pripadnika hrvatskih oružanih snaga. Jedan deo ovog mesta zatočenja bio je pod kontrolom Milicije SAO Krajine, a drugim je upravljaо 9. korpus JNA i povremeno ga je obilazio Ratko Mladić.³⁸⁷

Prema zatočenicima su stražari surovo postupali – tukli su ih kundacima pušaka, glavu su im gurali u WC šolju, a terali su ih i da rukama čiste toalet. Zatočenicima po nekoliko dana nisu dozvoljavali da odu u toalet i terali su ih da piju sopstveni urin.³⁸⁸ Zabeleženi su i slučajevi seksualnog nasilja.³⁸⁹ Hrana je bila oskudna i lošeg kvaliteta.³⁹⁰

56

Dalj i Borovo Selo

U mestu Dalj, nedaleko od Erduta, postojalo je nekoliko mesta zatočenja u kojima su bili zatvarani hrvatski civili. Za vreme rata Dalj je pripadao opštini Osijek. Nakon zauzimanja Erduta 10. avgusta 1991. godine, pripadnici Novosadskog korpusa JNA su počeli da zarobljavaju hrvatske civile i da ih odvode u Dalj.³⁹¹ Isto tako, 25. avgusta 1991. godine pripadnici Novosadskog korpusa JNA su u Erdutu zarobili nekoliko desetina hrvatskih civila koje su, nakon ispitivanja i psihičke torture, odveli u Borovo

384 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 278.

385 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 278. Kako je MKSJ u predmetu Martić zaključio: „Iako smatra da su ove osobe bile zatočene mimo propisanog zakonskog postupka, Pretresno veće konstatiše da je ovo zatočenje primerenije opisati kao deo krivičnog dela deportacije, koje je nad njima kasnije izvršeno. Pretresno veće, stoga, konstatiše da elementi krivičnog dela zatvaranja (tačka 5) nisu dokazani.“

386 Svedočenje Luke Brkića pred MKSJ u predmetu *Martić* od 5. aprila 2006. godine, str. 3275.

387 Transkript svedočenja Stanka Erstića, dok. pred. br. 00392, *Martić*, str. 24980.

388 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 288.

389 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 288.

390 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Martić* od 12. juna 2007. godine, par. 288.

391 Izveštaj Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija S/1994/674 Add. 2 (vol. IV) od 27. maja 1994. godine, par. 3127, str. 377.

Selo gde su ih držali sedam dana, da bi ih posle ponovo vratili u Dalj i zatvorili u prostorije preduzeća „Kooperacija“. ³⁹²

Za zarobljavanje i zatvaranje hrvatskih civila u Erdutu koji su kasnije odvedeni u Dalj gde su bili zatočeni, na osnovu izveštaja Saveta bezbednosti UN, odgovoran je bio Novosadski korpus JNA čiji je komandant bio Andrija Biorčević.³⁹³ U Dalju su postojala i druga mesta zatočenja, poput policijske stanice i Doma kulture koji je ujedno bio i štab TO.³⁹⁴

i. Mesta zatočenja na teritoriji Srbije i Crne Gore

Od septembra 1991. godine do avgusta 1992. godine na teritoriji Srbije nalazilo se šest logora za Hrvate: u Stajićevu kod Zrenjanina, u Begejcima kod Žitišta, u Kazneno-popravnom zavodu u Sremskoj Mitrovici, u Kazneno-popravnom zavodu i Vojnom zatvoru u Nišu, Aleksincu, kao i u Vojno-istražnom zatvoru u Beogradu i u podzemnim objektima Instituta za bezbednost na Banjici (Beograd).³⁹⁵ U ove logore su dovodeni hrvatski civili, ali i pripadnici oružanih snaga sa prostora Vukovara, Osijeka i Vinkovaca. Ukupan broj zarobljenika u ovim logorima bio je oko 7.000. Među njima se nalazio i veliki broj žena, dece i starih.³⁹⁶

Uslovi boravka u svim tim logorima bili su identični: zarobljenici su bili izloženi svakodnevnoj torturi, ponižavajućem postupanju i izgladnjivanju. Zbog nedovoljnog prostora, zarobljenici su morali da spavaju na boku, i to na betonu. Hrana je bila loša i nedovoljna. Prilikom svakog odlaska u toilet stražari su zarobljenike tukli palicama, kundacima pušaka, rukama i nogama.³⁹⁷

57

Svedočeći pred MKSJ, načelnik Uprave za bezbednost Aleksandar Vasiljević potvrdio je da su ovi logori pripadali 1. VO JNA.³⁹⁸ Takođe, Vasiljević je potvrdio da je u više navrata obilazio te logore, da je vodio evidenciju o broju zarobljenih lica, kao i da je bio upoznat sa katastrofalnim uslovima boravka u tim mestima.³⁹⁹ Isto tako, Vasiljević je 10. decembra 1991. godine učestvovao u razmeni 50 zarobljenika iz navedenih logora, za pripadnike JNA koji su se nalazili zarobljeni u Gospiću.⁴⁰⁰

392 Izveštaj Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija S/1994/674 Add. 2 (vol. IV) od 27. maja 1994. godine, par. 3127-9, str. 377.

393 Izveštaj Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija S/1994/674 Add. 2 (vol. IV) od 27. maja 1994. godine, par. 3127, 3129, str. 377.

394 Pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ u predmetu *Hadžić* od 3. jula 2012. godine, str. 7270 i 7258.

395 http://yuhistorija.com/serbian/ratovi_91_99_txt01c2.html pristupljeno 28. decembra 2017. godine.

396 U logoru u Sremskoj Mitrovici bilo je zatočeno između 3.500 i 4.000 hrvatskih zarobljenika, u Nišu oko 500, u Aleksincu između 200 i 300, u Vojno-istražnom zatvoru u Beogradu oko 100, u Stajićevu više od 1.300, u Begejcima oko 600.

397 http://yuhistorija.com/serbian/ratovi_91_99_txt01c2.html, pristupljeno 28. decembra 2017. godine.

398 Svedočenje Aleksandra Vasiljevića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 18. februara 2003. godine, str. 16387.

399 *Ibid*, str. 16387-16388.

400 *Ibid*, str. 16387-16389.

Udruženje „Vukovar 1991“ je TRZ-u Republike Srbije 2008. godine podnelo krivičnu prijavu protiv 54 zapovednika i stražara logora u Srbiji, ali TRZ do danas nije podiglo optužnicu.⁴⁰¹

Morinj

Početkom oktobra 1991. godine, odlukom Komande 9. VPO Boka JNA, formiran je tzv. Centar za prihvat zarobljenika u Morinju, malom mestu na području opštine Kotor u Crnoj Gori, koji je postojao do 18. avgusta 1992. godine.⁴⁰²

JNA je u taj logor dovodila pripadnike hrvatskih snaga, ali i civile koji su zarobljeni na širem području Dubrovnika tokom napada JNA. JNA je zarobljenike prvo odvela u zatvor u Bileći u BiH, da bi ih tokom proleća i leta 1992. godine autobusom prevezla do Morinja.⁴⁰³ U logoru Morinj je postojao islednički tim koji su činili pripadnici rezervnog sastava JNA, u čijoj je nadležnosti bilo ispitivanje zarobljenika o njihovoj pripadnosti oružanim snagama Hrvatske. Tokom ispitivanja zarobljenici su omalovažavani, tučeni rukama, nogama i kundacima pušaka. Trojica zarobljenika su umrla u logoru, po svemu sudeći od posledica torture.⁴⁰⁴ Zarobljenici su bili smešteni u tri objekta koja su obezbedivali stražari – pripadnici vojne policije JNA.⁴⁰⁵ Stražari su prisiljavali zarobljenike da pevaju srpske nacionalističke pesme i da prilikom obraćanja stražaru gledaju u pod.⁴⁰⁶ Uslovi boravka u tim objektima su bili nehumanji – zarobljenici su morali da spavaju na drvenom podu, dok su nuždu obavljali u kanti koja se nalazila u prostoriji.⁴⁰⁷

VII. Istrage koje je sprovodila JNA

U nekim slučajevima komanda JNA je sprovodila istrage za vreme i nakon akcija koje je predvodila. U većini slučajeva te istrage je JNA vršila na osnovu zahteva PMEZ. Iako formalno JNA jeste vršila istrage, ipak je u izveštajima odgovornost za zločine uvek pripisivala TO i/ili pripadnicima dobrovoljačkih jedinica.

401 Udruga Vukovar 1991 i FHP o logorima u Srbiji, dostupno na <http://www.hlc-rdc.org/?p=13756>, pristupljeno 28. decembra 2017. godine.

402 Optužnica Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore protiv *Mladena Govedarice i dr.* od 15. avgusta 2008. godine, u: Centar za građansko obrazovanje, „Proces suočavanja sa prošlošću u Crnoj Gori - Slučaj 'Morinj'”, Podgorica, 2014, str. 19, dostupno na <http://media.cgo-cce.org/2014/12/cgo-cce-proces-suocavanja-sa-prosloscu-u-cg-slucaj-morinj.pdf>, pristupljeno dana 28. avgusta.2017. godine.

403 Svedočenje Marka Knežića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 17. septembra 2003. godine, str. 26857- 26858.

404 Svedočenje Marka Knežića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 17. septembra 2003. godine, str. 26857- 26858.

405 Optužnica Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore protiv *Mladena Govedarice i dr.* od 15. avgusta 2008. godine, u: Centar za građansko obrazovanje, „Proces suočavanja sa prošlošću u Crnoj Gori - Slučaj 'Morinj'”, Podgorica, 2014, str. 19, dostupno na <http://media.cgo-cce.org/2014/12/cgo-cce-proces-suocavanja-sa-prosloscu-u-cg-slucaj-morinj.pdf> pristupljeno dana 28.08.2017; Svedočenje Roberta Hausvičke pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 10. januara 2003. godine, str. 14705-14706.

406 Svedočenje Roberta Hausvičke pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 10. januara 2003. godine, str. 14706.

407 Svedočenje Roberta Hausvičke pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 10. januara 2003. godine, str. 14705.

Sve i da su pripadnici TO i dobrovoljačkih jedinica bili odgovorni za zločine koji su bili predmet istrage, obaveza JNA, kao komande nadređene TO i dobrovoljačkim jedinicama, bila je da nakon sprovedene istrage označene osobe preda krivičnim organima radi daljeg procesuiranja. Međutim, nema podataka da je JNA to učinila ni u jednom slučaju.⁴⁰⁸

Tako na primer, nakon zločina u Škabrnji i Nadinu jedinica odgovorna za napad – 180. mtbr JNA [videti str. 44] – sprovela je istragu o tim zločinima. Istragu su sprovela tri oficira te jedinice i u svakom od ukupno četiri izveštaja se kao počinioци navode pripadnici TO i dobrovoljačkih jedinica. Međutim, u izveštaju se ne navodi da li su, nakon otkrivanja počinilaca, organi JNA dostavili vojnom tužilaštvu dokaze o vezi otkrivenih počinilaca i zločina. Isto tako, ni u jednom izveštaju se ne navodi da je bilo koji organ JNA disciplinski kaznio neko od navedenih lica.⁴⁰⁹

Slično postupanje JNA je imala i prilikom sproveđenja istrage za napad na Dubrovnik [videti str. 20]. Odmah nakon napada 6. decembra 1991. godine, Veljko Kadijević je naredio Miodragu Jokiću i Pavlu Strugaru da hitno dođu u Beograd na konsultacije. Na tom sastanku Kadijević je naredio da se sproveđe istraga o odgovornosti JNA za napad na Dubrovnik i o tome kako je do napada došlo.⁴¹⁰ Miodrag Jokić je odredio da istragu sproveđe 9. VPS JNA.

Delotvorna istraga, međutim, nije sprovedena, već su oficiri 9. VPS samo vodili razgovore sa pripadnicima jedinice koja je u napadu imala poginule i ranjene.⁴¹¹ Isto tako, niko od oficira koji su učestvovali u napadu nije disciplinski kažnjen, a osam dana nakon napada kapetan Vladimir Kovačević, komandant jedinice koja je započela napad na brdo Srđ, a zatim ga preusmerila ka Starom gradu [videti str. 24], unapreden je.⁴¹² Jedini oficir JNA koji je dan nakon napada smenjen je potpukovnik Miroslav Jovanović, koji je privremeno obavljao dužnost komadanta 3. bataljona 5. mtbr, ali je vrlo brzo vraćen na istu dužnost.⁴¹³

Tek 8. decembra 1991. godine tročlana komisija 9. VPS Boka obišla je Stari grad. Sutradan su zameniku saveznog sekretara za narodnu odbranu admiralu Stanetu Brovetu podneli izveštaj o pričinjenoj šteti kao posledici napada. U izveštaju, komisija je nastojala da minimizira nastalu štetu i da umanji odgovornost JNA za nju.⁴¹⁴ Tako je navedeno da su oštećenja lakša, da ih je moguće brzo sanirati i

408 Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u Oružanim snagama SFRJ, SSNO 1988. godine, dok. pred. br. P01038, *Stanišić i Simatović*, par. 36, str. 21.

409 Zabeleška o primeni metoda rada od 23. novembra 1991. godine, dok. pred. br. 00118, *Martić*; Zabeleška o primeni metoda rada od 27. novembra 1991. godine, dok. pred. br. P1208, *Stanišić i Simatović*; Zabeleška o primeni metode rada, dok. pred. br. 00615, *Martić*; Službena zabeleška od 8. marta 1992. godine, dok. pred. br. 00116, *Martić*.

410 Poruka za Krizni štab Dubrovnika i ministra Davorina Rudolfa od 6. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P136, *Strugar*.

411 Oficiri 9. VPS obavili su razgovore sa vojnicima 3. bataljona 472. mtbr kako bi podigli moral jedinici koja je imala 5 poginulih i 14 ranjenih u napadu.

412 Dosje personalnih podataka za Kovačević Vladimira, kapetana I klase, dok. pred. br. P133, *Strugar*.

413 Izveštaj o akciji 3. bataljona 472. mtbr na Srđ 6. decembra 1991. godine, dok. pred. br. D65, *Strugar*; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Strugar* od 31. januara 2005. godine, par. 174.

414 Izveštaj komisije o oštećenjima u starom delu Dubrovnika, dok. pred. br. P61.39, *Strugar*.

da potiču od granata manjeg kalibra.⁴¹⁵ Kao zaključak komislija je navela mišljenje da „oštećenja na kulturno-istorijskim spomenicima nisu većih razmara“. Navodi se takođe i da se „ne može [...] sa sigurnošću navesti poreklo svih oštećenja kao ni imenovati počinioce, jer je očigledno da mnoga ne potiču od napada izvan starog gradskog jezgra“.⁴¹⁶

Istragu o događajima na poljoprivrednom dobru Ovčara vojni istražni organi Srbije su sprovedeli tek 1998. godine, potaknuti pritiskom MKSJ za izručenje osoba koje su pred tim sudom bile optužene.⁴¹⁷ Iako su istražni organi Srbije razgovarali sa oficirima JNA koji su bili prisutni na poljoprivrednom dobru Ovčara, rezultat istrage je bio da ne postoji dovoljno dokaza za pokretanje krivičnog postupka protiv Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića.⁴¹⁸

Na osnovu svega navedenog može se zaključiti da su istrage sprovedene od strane JNA bile fiktivne, kako bi se formalno ispunili zahtevi bilo PMEZ bilo MKSJ, ali ne i da bi se prikupili validni dokazi o odgovornima za počinjene zločine koji bi predstavljali osnovu za podizanje optužnica.

VIII. Transformacija JNA u SVK

JNA se iz Hrvatske zvanično povukla u maju 1992. godine.⁴¹⁹ Međutim, i pre zvaničnog povlačenja JNA iz Hrvatske, SSNO je tokom februara i marta 1992. godine izdavao naređenja da se JNA reorganizuje u TO RSK⁴²⁰, koja je po Ustavu RSK od 2. januara 1992. godine predstavljala oružane snage RSK.⁴²¹ Pripadnici JNA nastavili su da služe u TO RSK, a nakon povlačenja iz Hrvatske, JNA je svu ratnu opremu i materijale ostavila TO i miliciji RSK.⁴²²

60

Budući da je Vensov plan⁴²³ predviđao razoružavanje i demobilizaciju TO RSK kao i drugih naoružanih vojnih grupa, SSNO je preuzeo mere da se odredbe sporazuma izigraju. SSNO je, naime, 28. aprila

415 *Ibid.*

416 *Ibid.*

417 Tužilaštvo MKSJ je prvu optužnicu protiv Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića podiglo 1995. godine. Svedočenje Milorada Vojnovića pred MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 17. maja 2006. godine, str. 9097, 9144-5.

418 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić* od 27. septembra 2007. godine, par. 320.

419 Nalog u vezi sa hronologijom događaja u delu optužnice vezanom za Hrvatsku, *Milošević*, dostupno na http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/tord/bcs/mil-ord030408b.htm, pristupljeno 6. marta 2017. godine, par. 821.

420 Naredba o organizacijsko-formacijskim promenama u jedinicama teritorijalne odbrane Republike Srpske Krajine od 27. februara 1992. godine, dok. pred. br. P2637, *Hadžić*; Naredenje 145. lake pešadijske plaščanske brigade od 22. marta 1992. godine, dok. pred. br. P2651, *Hadžić*.

421 Ustav Republike Srpske Krajine od 2. januara 1992. godine, član 102.

422 Izveštaj vojnog veštaka Reynauda Theunensa, dok. pred. br. P1753, *Hadžić*, str. 253.

423 U novembru 1991. godine izaslanik generalnog sekretara UN Sajrus Vens predložio je plan o demilitarizaciji Krajine i raspoređivanju mirovnih snaga UN (Plavi šlemovi) na čitavoj njenoj teritoriji. Mirovne snage UN su imale i zadatak zaštite i održavanje mira na području Krajine. Vensov plan je takode podrazumevao povlačenje JNA iz Hrvatske. Strane u sukobu su prihvatile Vensov plan 2. januara 1992. godine. Izveštaj generalnog sekretara na osnovu rezolucije Saveta bezbednosti 721 (1991.) S/23280 od 11. decembra 1991. godine, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/23280.

1992. godine naredio da se u RSK formira osam brigada milicije, koje su umesto TO preuzele ulogu oružanih snaga.⁴²⁴

Formiranje ovih osam brigada milicije, naime, bilo je samo formalno i sastojalo se u tome da su vojne jedinice promenile oznake TO u Posebne jedinice milicije.⁴²⁵ Rezultat toga je bio da su sve starešine i pripadnici JNA i TO RSK postali pripadnici Posebnih jedinica milicije, kao i da je sva oprema – naoružanje, municija i vozila JNA i TO – postala oprema Posebnih jedinica milicije. Na taj način, sve zadatke koje je na terenu obavljala TO preuzeo je MUP RSK.⁴²⁶ Kako je generalni sekretar UN rekao na sednici SB u septembru 1992. godine, transformacija TO RSK u jedinice „milicije“ u praksi je imala za posledicu izbegavanje demilitarizacije predvidene Vensovim planom.⁴²⁷

General-major Mile Novaković je 27. novembra 1992. godine izdao naređenje kojim je nastala Srpska Vojska Krajine (SVK), koja je u sebe uključivala TO RSK i Posebne jedinice milicije. Struktura SVK je održavala strukturu TO u proleće 1992. godine, pre nego što je TO preimenovana u Posebne jedinice milicije. Sa formiranjem SVK nestali su zonski štabovi TO koji su sada postali štabovi korpusa, dok su brigade TO postale brigade SVK. U ovoj strukturi SVK je imala šest korpusa i 26 brigada.⁴²⁸ Međutim, ni u slučaju SVK nije izostala podrška Vojske Jugoslavije, naslednice JNA, sa kojom je SVK razmenjivala operativne podatke, ali i primala podršku u kadrovima, obuci i pozadinskom snabdevanju [videti str. 96].⁴²⁹

61

IX. JNA u Bosni i Hercegovini

Uvod

Tokom 1991. godine i sukoba na teritoriji Hrvatske, JNA je uspostavila saradnju sa Srpskom demokratskom strankom (SDS) u Bosni i Hercegovini (BiH). U okviru te saradnje, srpske političke strukture u BiH pomagale su JNA da sproveđe mobilizaciju i nastojale da joj omoguće bezbedno kretanje po teritoriji BiH. S druge strane, JNA je zauzvrat naoružavala Srbe u BiH i to: TO koju je kontrolisala SDS i srpske dobrovoljačke jedinice u BiH.⁴³⁰

424 Ovih brigada je bilo osam i nalazile su se u Kninu, Korenici, Vojniću, Petrinji, Okučanima, Vukovaru, Belom Manastiru i Benkovcu.

425 „Pogranična milicija“ i „Višenamenske brigade milicije“ su nazivi koji su se takođe koristili za Posebne jedinice milicije.

426 Izveštaj vojnog veštaka Reynauda Theunensa, dok. pred. br. P1753, *Hadžić*, str. 254.

427 Drugi izveštaj generalnog sekretara UN-a shodno Rezolucijama Saveta bezbednosti br. 743 i 762 od 28. septembra 1992. godine, par. 4, 6, 10-18. Videti u: Izveštaj Generalnog sekretara u vezi rezolucijama Saveta bezbednosti 743 (1992) i 762 (1992), dok. pred. br. D00070, *Hadžić*, str. 3-5, 8-9.

428 Izveštaj vojnog veštaka Reynauda Theunensa, dok. pred. br. P1753, *Hadžić*, str. 255.

429 Izveštaj vojnog veštaka Reynauda Theunensa, dok. pred. br. P1753, *Hadžić*, str. 255-6.

430 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 101-106; Veljko Kadijević, „Moje videnje raspada: Vojska bez države“, dok. pred. br. P00343, *Perišić*, str. 147.

Krajem marta 1992. godine Skupština bosanskih Srba donela je odluku o osnivanju MUP-a Srpske Republike BiH (SrR BiH). Formiranje MUP-a je počelo povlačenjem bosanskih Srba iz MUP-a BiH. Za ministra unutrašnjih poslova 24. marta 1992. godine imenovan je Mićo Stanišić.⁴³¹ Nakon toga, Skupština bosanskih Srba je naložila Ministarskom savetu da pripremi operativni plan „preuzimanja vlasti, odnosno uspostavljanja vlasti u SrR BiH u oblastima unutrašnjih poslova“.⁴³²

U perodu od marta do maja 1992. godine JNA je, zajedno sa MUP-om bosanskih Srba, srpskom TO i dobrovoljačkim jedinicama, izvršila napade na mnoga mesta u BiH, poput Bosanskog Broda, Dervente, Bijeljine, Kupresa, Foče, Zvornika, Višegrada, Bosanskog Šamca, Vlasenice, Brčkog, jednog broja sarajevskih opština i Prijedora.⁴³³

U maju 1992. godine JNA se povukla iz BiH. Od jedinica TO i jedinica JNA koje su ostale u BiH, formirana je Vojska Republike Srpske (VRS).⁴³⁴ JNA je odigrala ključnu ulogu u osnivanju, opremanju, snabdevanju i kadrovskom popunjavanju VRS. Saradnja je nastavljena i nakon povlačenja JNA iz BiH. Ona se ogledala u logističkoj, kadrovskoj i materijalnoj pomoći koju su Savezna Republika Jugoslavija (SRJ) i Vojska Jugoslavije (VJ) kao naslednica JNA pružale VRS tokom celog trajanja rata u BiH.⁴³⁵

Naoružavanje Srba u BiH

JNA je tokom 1991. godine uspostavila saradnju sa predstavnicima SDS-a u BiH da bi obezbedila slobodan prolaz i kretanje na delu teritorije BiH sa kojeg su izvođene operacije i napadi na Hrvatsku [videti, na primer, deo Dosijea koji se odnosi na napad JNA na Dubrovnik, str. 20]. Isto tako, saradnja JNA sa predstavnicima SDS-a je dovela do učinkovitije mobilizacije Srba u jedinice TO, ali i mogućnosti da se Srbi u BiH mnogo brže naoružaju.⁴³⁶

62

U proleće 1991. godine SDS je u saradnji sa JNA započela naoružavanje Srba u BiH. Uloga JNA u naoružavanju se ogledala u tome što su oficiri JNA prebacivali oružje i municiju iz Hrvatske u BiH, koje su zatim predstavnici SDS delili srpskoj TO i dobrovoljačkim jedinicama. Saradnja JNA i SDS-a

431 Izveštaj Cristian A. Nielsen, „Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovjedanje i rukovođenje, 1990-1992. godine“, dok. pred. br. P763, *Krajišnik*, par. 74-79.

432 Stenografske beleške sa 13. sednice Skupštine srpskog naroda u BiH od 24. marta 1992. godine, dok. pred. br. P65.114, *Krajišnik*, str. 12-13.

433 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 125.

434 Naziv Vojska Republike Srpske zvanično je u upotrebi od 12. avgusta 1992. godine, kada je na zasedanju skupštine bosanskih Srba naziv srpskog entiteta u BiH preimenovan iz Srpske Republike BiH u Republiku Srpsku. Od 12. maja do 12. avgusta 1992. godine zvanični naziv vojske je Vojska Srpske Republike BiH. Da bi se izbegla konfuzija, u ovom dosijeu biće korišćen samo naziv Vojska Republike Srpske i skraćenica VRS.

435 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 595; Izveštaj Generalnog sekretara UN o situaciji u Bosni i Hercegovini od 3. decembra 1992. godine, dokument A/47/747, dostupan na http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/47/747, pristupljeno 5. februara 2018. godine, par. 9-11, str. 3-4. Pomoć se ogledala i u održavanju raketskih sistema koji je JNA prilikom povlačenja prepustila VRS – videti npr. Zahtev Ratka Mladića Momčilu Perišiću od 15. januara 1994. godine, dok. pred. br. P01818, *Perišić*; Dokument br. 24-7, Odgovor Momčila Perišića Glavnom štabu vojske RSK od 19. januara 1994. godine, dok. pred. br. P01138, *Perišić*.

436 Veljko Kadijević, „Moje viđenje raspada: Vojska bez države“, dok. pred. br. P00343, *Perišić*, str. 147; Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 106.

bila je tema vojnih izveštaja, na primer Milutina Kukanjca, komandanta 2. VO JNA, iz marta 1992. godine. U izveštaju je navedeno da je zahvaljujući toj saradnji obezbeđeno odazivanje Srba iz BiH na mobilizaciju u ratne jedinice⁴³⁷ i dobровoljačke jedinice.⁴³⁸ Do 20. marta 1992. godine JNA je podelila srpskim dobровoljačkim jedinicama u zoni odgovornosti 2. VO 51.900 komada oružja, dok je preko SDS podeljeno 17.298 komada oružja. Osim od JNA u BiH, SDS je oružje dobijala i od jedinica JNA koje su se povlačile iz Slovenije i Hrvatske.⁴³⁹

Tako su na primer, oficiri JNA u martu 1991. godine prebacili naoružanje sa područja Hrvatske u Drvar. Kada je oružje stiglo, smešteno je u skladište stare škole u Drvaru, a zatim su ga predstavnici SDS preko mesnih odbora delili pojedincima, TO i dobровoljačkim jedinicama.⁴⁴⁰

Na istovetan način je u julu 1991. godine potpukovnik Dušan Smiljanić, načelnik bezbednosti 10. korpusa JNA u Zagrebu, organizovao prebacivanje oko 20.000 komada oružja iz vojnog skladišta u Skradniku (opština Ogulin, Hrvatska) u opštine BiH Čelinac i Drvar, nakon što je prethodno ostvario saradnju sa Stojanom Župljaninom, tadašnjim načelnikom regionalnog Centra službe bezbednosti MUP BiH u Banjaluci i Radoslavom Brđaninom, predsednikom Izvršnog odbora opštine Čelinac.⁴⁴¹

U januaru 1992. godine, Smiljanić je kao načelnik bezbednosti 10. korpusa JNA u Bihaću nastavio saradnju sa SDS-om na naoružavanju Srba. Zajedno sa MUP-om, Smiljanić je iz pozadinske baze u Bosanskom Petrovcu u Bihać prebacio oko 5.000 komada pešadijskog naoružanja, koje je zatim podeljeno Srbima na tom području.⁴⁴²

63

5. korpus JNA je tokom 1991. godine takođe predao 30 sanduka vojničkih pušaka Veljku Milankoviću, komandantu srpske dobровoljačke jedinice „Vukovi sa Vučjaka“, kako bi ih podelio Srbima na području oko Banjaluke.⁴⁴³

---

437 Rezervni sastavi jedinica JNA.

438 Zaključci iz procene stanja na prostoru BiH u zoni odgovornosti 2. VO od 20. marta 1992. godine, dok. pred. P03917, *Karadžić*, str. 2-3. Videti u delu koji se tiče TO SrR BiH i dobrovoljačkih jedinica, str. 68.

439 Zaključci iz procene stanja na prostoru BiH u zoni odgovornosti 2. VO od 20. marta 1992. godine, dok. pred. P03917, *Karadžić*, str. 2-3; Stenogram 14 sednice Skupštine srpskog naroda u BiH od 27. marta 1992. godine, dok. pred. br. P529.72, *Krajišnik*, str. 33; Svedočenje Osmana Selaka pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 12. juna 2003. godine, str. 22203.

440 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 36-37.

441 Stojan Župljanin od maja 1992. godine bio na položaju člana Kriznog štaba Autonomne Regije Krajine, a od 1994. godine je bio savetnik predsednika Republike Srpske za unutrašnje poslove. Župljanin je pred MKSJ osuđen za zločine protiv čovečnosti, kao i za kršenje zakona ili običaja ratovanja na 22 godine zatvora. Videti u: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine. Radoslav Brđanin je bio i poslanik u Skupštini srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Odabran je za potpredsednika Skupštine Autonomne regije Krajina, a zatim i za predsednika Kriznog stava ARK-a. Kasnije je imenovan za potpredsednika Vlade Republike Srpske i ministra za građevinarstvo, saobraćaj i komunalne delatnosti. Brđanin je osuđen pred MKSJ za zločine protiv čovečnosti i kršenje zakona ili običaja ratovanja na 30 godina zatvora. Videti u: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Brđanin* od 1. septembra 2004. godine.

442 Pismo pukovnika Dušana Smiljanića upućeno Ratku Mladiću od 15. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. 00206, *Martić*, str. 2-4.

443 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 38.

Nakon formiranja jedinica TO srpskih opština koje su uspostavljane širom BiH u proleće 1992. godine, JNA je naoružavala i ove jedinice. Krajem aprila 1992. godine general-pukovnik Milutin Kukanjac, komandant 2. VO JNA, naredio je da se viškovi naoružanja, municije i opreme jedinica iz sastava 10. korpusa JNA izdaju TO Srpske opštine Bosanska Krupa.⁴⁴⁴

Pored navedenih primera naoružavanja, JNA je zajedno sa SDS naoružavala Srbe i u sledećim opštinama BiH – Banjaluci, Bileći, Bosanskom Novom, Bosanskom Petrovcu, Bratuncu, Brčkom, Čelincu, Doboju, Donjem Vakufu, Foči, Gacku, Hadžićima, Iliđi, Kalinoviku, Ključu, Novom Gradu, Novom Sarajevu, Prijedoru, Prnjavoru, Rogatici, Sanskom Mostu, Sokocu i Trnovu.⁴⁴⁵ JNA je odigrala značajnu ulogu u opremanju i obuci paravojnih snaga bosanskih Srba.⁴⁴⁶

i. Plan „Ram“

Pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) više svedoka je govorilo o postojanju plana „Ram“.⁴⁴⁷ Uprkos tome, tekst plana nije predstavljen kao dokaz, niti postoji primerak koji je javno dostupan.⁴⁴⁸

Postoji, međutim, dokument u kojem se eksplicitno pominje plan „Ram“. Reč je o snimku presretnutog telefonskog razgovora između Radovana Karadžića, tada predsednika SDS-a, i Slobodana Miloševića, predsednika Srbije, od 8. jula 1991. godine. U razgovoru je bilo reči o rasporedu i naoružavanju jedinica bosanskih Srba od strane JNA, kao i pružanju podrške vrha JNA Radovanu Karadžiću. U samom razgovoru, Slobodan Milošević napominje važnost „Rama“, bez dodatnog objašnjenja šta on podrazumeva.⁴⁴⁹

64

Postojanje plana „Ram“ obelodanio je Ante Marković, premijer SFRJ, na zatvorenoj sednici SIV-a 18. septembra 1991. godine. Pet dana kasnije, 23. septembra 1991. godine, u nedeljniku *Vreme* objavljen je stenogram sa sednice SIV-a. Na sednici je Ante Marković rekao da je poslušao kasetu sa razgovorom između Karadžića i Miloševića. Prema Markoviću, oni su razgovarali o planu „Ram“, odnosno o programu Velike Srbije. U cilju ostvarenja tog programa vršeno je naoružavanje Srba u Hrvatskoj i u BiH.⁴⁵⁰

444 Naredjenje komande 2. VO br. 31/103-40-1 upućeno komandi 10. korpusa i komandi 530. PoB od 24. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P07329, *Mladić*.

445 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 41.

446 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 593.

447 Nije u pitanju skraćenica, već reč kojoj je sinonim „okvir“.

448 Svedočenje Ante Markovića pred MKSJ u predmetu *Milošević*, od 23. oktobra 2003. godine, str. 28030; Svedočenje Sulejmana Tihića pred MKSJ u predmetu *Šešelj*, od 3. decembra 2008. godine, str. 12607; Svedočenje Stjepana Kljiujića pred MKSJ u predmetu *Kordić i Čerkez* od 19. oktobra 1999. godine, str. 8747; Svedočenje Marie-Janine Calic pred MKSJ u predmetu *Mucić* od 19. marta 1997. godine, str. 738-739; Svedočenje James Gow pred MKSJ u predmetu *Tadić*, od 9. maja 1996. godine, str. 286-289.

449 Presretnut razgovor voden dana 8. jula 1991. godine između Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, dok. pred. br. P613.17, *Milošević*, str. 2; Presretnut razgovor voden 9. jula 1991. godine između Radovana Karadžića i Nikole Uzelca, dok. pred. br. P613.19, *Milošević*. „...Obrati se Uzelcu“, *Vreme* od 30. septembra 1991. godine, str. 4-5.

450 „Zbrisće nas sa kugle zemaljske“, *Vreme* od 23. septembra 1991. godine, dok. pred. br. P570.12, *Milošević*, str. 3.

Plan „Ram“ je osmišljen od strane političkog vodstva Srbije i njemu naklonjenog dela vrha JNA.⁴⁵¹ Ovaj plan je podrazumevao povlačenje zapadnih granica Srbije na liniji Karlobag-Ogulin-Karlovac-Virovitica, odnosno radilo se o stvaranju nove države u kojoj bi svi Srbi, sa svojim teritorijama, živeli u istoj državi.⁴⁵² Prema ovom planu, uloga JNA nije bila da brani Jugoslaviju, nego one delove zemlje koje su Srbi smatrali svojim.⁴⁵³

Po nekim gledištima, plan „Ram“ je skiciran osamdesetih godina dvadesetog veka od strane vrha JNA i podrazumevao je plan da se muslimansko stanovništvo istrebi i da se BiH ekonomski uništi, kao i da se BiH podeli između Srbije i Hrvatske.⁴⁵⁴

Postoji tumačenje i da je „Ram“ zapravo modifikacija postojećih odbrambenih planova koje je JNA izradila u slučaju intervencije spolja ili plana S-2 iz 1988. godine.⁴⁵⁵

ii. Povlačenje JNA iz Hrvatske u BiH

Nakon potpisivanja Vensovog plana u januaru 1992. godine, JNA je započela povlačenje sa prostora Hrvatske koje je trajalo sve do maja 1992. godine. JNA se povlačila ka BiH, uz obrazloženje da želi da ostane u blizini Hrvatske kako bi nadgledala sprovođenje Vensovog plana, ali i zbog straha da će se sukob iz Hrvatske prenesti na prostor BiH.⁴⁵⁶

Kao odgovor na potpisivanje Vensovog plana i odluku o povlačenju JNA iz Hrvatske, došlo je i do reorganizacije unutar JNA. Naime, početkom 1992. godine formirana je 2. vojna oblast (VO) sa sedištem u Sarajevu, kako bi se ubrzao i pospešio prelazak JNA iz Hrvatske u BiH, ali i da bi JNA lakše kontrolisala područje BiH.⁴⁵⁷ U zoni odgovornosti 2. VO JNA, na čijem čelu se nalazio general-pukovnik Milutin Kukanjac, nalazio se veći deo BiH.⁴⁵⁸

⁴⁵¹ Jens-Marten Eriksen i Frederik Stjernfelt, „Scenografija rata, nova putovanja u Bosnu i Srbiju“, Beograd, 2010. godine, str. 110.

⁴⁵² „...Obrati se Uzelcu“, *Vreme* od 30. septembra 1991. godine, str. 4-5.

⁴⁵³ Robert J. Donia, „Radovan Karadžić. Uzroci, postanak i uspon genocida u Bosni i Hercegovini“, University press, str. 93.

⁴⁵⁴ Takvu tezu ponudio je Vladimir Srebrev, jedan od osnivača SDS u BiH; navedeno prema knjizi Jens-Marten Eriksen i Frederik Stjernfelt, „Scenografija rata, nova putovanja u Bosnu i Srbiju“, Beograd, 2010. godine, str. 112-114.

⁴⁵⁵ Jens-Marten Eriksen i Frederik Stjernfelt, „Scenografija rata, nova putovanja u Bosnu i Srbiju“, Beograd, 2010. godine, str. 114; Svedočenje B-1493 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 10. aprila 2003. godine, str. 18964-18969. Plan S-2 podrazumeva unutrašnju reorganizaciju JNA koja je izvedena 1988. godine. Plan je podrazumevao formiranje vojnih oblasti umesto armija. Granice 1. VO oblasti prema ovom planu odgovaraju granicama iz plana „Ram“, odnosno ukidanjem 7. armijske oblasti i pripajanjem 1. VO, severozapadna granica zone odgovornosti Prve vojne oblasti se potpuno podudara sa granicom tzv. Velike Srbije.

⁴⁵⁶ Veljko Kadjević, „Moje viđenje raspada: Vojska bez države“, dok. pred. br. P00343, *Perišić*, str. 147-148.

⁴⁵⁷ 2. VO je u svom sastavu imala četiri korpusa: 4. korpus (Sarajevo), 5. korpus (Banjaluka), 9. korpus (Knin), 10. korpus (Bihać) i 17. korpus (Tuzla). Videti u: Referat o stanju borbene gotovosti komandi i jedinica 2. VO od 23. januara 1992. godine, načelnik štaba Dobrašin Praščević, dok. pred. br. P02528, *Hadžić*, str. 11-14; Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 360.

⁴⁵⁸ JNA je izvršila reorganizaciju u četiri vojne oblasti: 1. VO sa sedištem u Beogradu, obuhvatala je sever Srbije, Vojvodinu i severoistok Bosne i Hercegovine, 2. VO sa sedištem u Sarajevu, obuhvatala je ostatak BiH, 3. VO sa sedištem u Skoplju, obuhvatala je jug Srbije, Kosovo i Makedoniju, 4. VO sa sedištem u Podgorici, obuhvatala je Crnu Goru i jugoistočne delove BiH - Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 280.

Uporedo sa premeštanjem jedinica i dela naoružanja iz Hrvatske u BiH, JNA je razmeštala opremu i naoružanje i unutar BiH. JNA je praznila skladišta i magacine TO iz delova BiH gde su Srbi bili manjina i premeštala ih na teritoriju gde su Srbi činili većinsko stanovništvo. Cilj je bio da se izbegne ponavljanje situacije iz Hrvatske, gde su oprema i naoružanje JNA u pojedinim kasarnama ostale pod blokadom hrvatskih snaga.⁴⁵⁹

Na jednom od sastanaka Borisava Jovića, Veljka Kadijevića i Slobodana Miloševića koji je održan početkom decembra 1991. godine, Milošević je rekao Kadijeviću da treba da se izvrši razmeštaj vojske, odnosno da se sva vojna lica poreklom iz BiH premeste u BiH, a državljeni Srbije i Crne Gore vrate u zemlju. Ovaj razmeštaj je izvršen kako JNA ne bi bila proglašena stranom vojskom prilikom međunarodnog priznanja BiH, čime bi se obezbedilo da se jedinice JNA koje su ostale na tom području transformišu u srpsku vojsku. Već krajem decembra 1991. godine, 90% ovog plana je sprovedeno u delo.⁴⁶⁰

iii. Promena nacionalnog sastava JNA

Početkom devedesetih godina dvadesetog veka etnička struktura aktivnih vojnih lica i regruta u JNA je umnogome izmenjena. Povećan je broj srpskih oficira, a oficiri drugih nacionalnosti su napuštali JNA. Isto tako, u proleće 1992. godine Bošnjaci i Hrvati su otpušteni sa viših položaja u službi, a u nekim slučajevima na njih je vršen pritisak da se sami povuku sa dužnosti.⁴⁶¹

66

Pored toga, jedan broj oficira je napustio JNA jer se nije slagao sa transformacijom savezne vojske u srpsku vojsku u Hrvatskoj i BiH. Sve te promene su doveli do toga da je u martu 1992. godine u JNA ostalo samo 28 oficira (skoro isključivo Srba i Crnogoraca) sa činom generala, dok ih je sredinom 1991. godine, pre odlaska generala drugih nacionalnosti iz JNA, bilo 150. Već u aprilu 1992. godine, oko 90% svih oficira JNA su bili samo Srbi ili Crnogorci.⁴⁶²

Sličan trend je bio prisutan i kod regruta. Od proleća 1991. do početka 1992. godine udeo srpskih regruta u JNA porastao je sa nešto preko 35% na otprilike 90%. Jednim delom do toga je došlo zbog odbijanja Bošnjaka i Hrvata da učestvuju u ratu u Hrvatskoj, dok se većina Srba odazvala mobilizaciji.⁴⁶³

459 Svedočenje B-1493 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 9. aprila 2003. godine, str. 18881; Naredenje komande 5. korpusa 10. Partd, smena i premeštanje jedinica od 1. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P463.59, *Milošević*, str. 1-3; Komanda 2. VO, strogo poverljivo naredenje br. 31/03-90 od 8. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P463.11, *Milošević*.

460 Borisav Jović, „Poslednji dani SFRJ“, Beograd, 1996, str. 420, 421, 448.

461 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 202; Pismo komande 5. korpusa upućeno 2. VO od 15. marta 1992. godine, dok. pred. br. P01746, *Stanišić i Župljanin*.

462 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 109; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 202.

463 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 109.

X. Uloga JNA u preuzimanju opština u BiH

Uvod

Dana 24. oktobra 1991. godine, srpski poslanici su napustili parlament BiH i proglašili Skupštinu srpskog naroda BiH.⁴⁶⁴ U januaru 1992. godine ta Skupština je donela odluku o osnivanju SrR BiH.⁴⁶⁵ U to vreme u BiH se nalazilo oko 100.000 pripadnika JNA, raspoređenih uglavnom duž severne i zapadne granice sa Hrvatskom, unutar jedinica koja su posedovale tenkove, oklopne transportere, avione i helikoptere.⁴⁶⁶

Komandant 2. VO JNA Milutin Kukanjac je u izveštaju iz marta 1992. godine isticao zabrinutost zbog nestabilnosti situacije BiH i zbog političkog značaja nacionalnih stranaka – pre svega Stranke demokratske akcije (SDA), Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) i SDS-a – na tom području. I pored negodovanja zbog rasta uticaja nacionalnih partija, Kukanjac je smatrao da JNA može da računa na saradnju sa SDS-om.⁴⁶⁷

Na trećoj sednici Skupštine srpskog naroda u BiH održanoj 11. decembra 1991. godine u Sarajevu, usvojena je Preporuka o osnivanju Skupština opština srpskog naroda u BiH. U Preporuci se navodi da klubovi odbornika SDS-a u skupština opština u BiH treba da donesu odluke o osnivanju skupština opština srpskog naroda, ukoliko se u opština donose odluke koje su u suprotnosti sa interesima srpskog naroda. Predviđeno je da novoformirane skupštine opštine srpskog naroda čine odbornici SDS i drugi odbornici srpske nacionalnosti.⁴⁶⁸

67

Na istoj sednici, Skupština srpskog naroda BiH uputila je zahtev JNA da svim sredstvima koja joj stoje na raspolaganju brani delove BiH na kojima je 9. i 10. novembra 1991. godine sproveden plebiscit srpskog naroda⁴⁶⁹ i doneta odluka o ostanku u okvirima SFRJ. U tom dokumentu se navodi da je zakonska obaveza JNA da štiti suverenitet, teritorijalni integritet i ustavni poredak zemlje i da je u obavezi da brani delove BiH kao sastavne delove Jugoslavije.⁴⁷⁰

464 Stenografske beleške sa konstituirajuće sednica Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini od 24. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P65.53, *Krajšnik*, str. 16-19. Skupština srpskog naroda BiH činilo je 78 poslanika, od kojih samo šest nisu bili članovi SDS-a. Videti: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 78.

465 Stenografske beleške sa 5. sednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, od 9. januara 1992. godine, dok. pred. br. P65.76, *Krajšnik*, str. 9-11.

466 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 124.

467 Zaključci iz procene stanja na prostoru BiH u zoni odgovornosti 2. VO od 20. marta 1992. godine, dok. pred. P03917, *Karadžić*, str. 2-3; Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 369.

468 Stenogram 3. sednice Skupštine srpskog naroda u BiH od 11. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P65.62.1, *Krajšnik*; Preporuka o osnivanju Skupština opština srpskog naroda u BiH od 11. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P03049, *Mladić*.

469 Na plebiscitu održanom u novembru 1991. godine glasački listići su bili različitih boja u zavisnosti od nacionalne pripadnosti glasača. Na referendumu je glasao veoma mali broj nesrba. 99,9% od 1.162.032 Srba koji su glasali i 99,1% od 49.342 nesrba koji su glasali, glasali su za ostanak u Jugoslaviji. Videti u: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajšnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 73.

470 Zahtev upućen JNA od strane Skupštine srpskog naroda BiH od 11. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P07749, *Mladić*.

Međutim, kada je u aprilu 1992. godine BiH međunarodno priznata, status JNA kao vojske države koja više *de facto* nije postojala nije bio sasvim jasan. Da bi se pozicionirala kao glavna oružana sila na teritoriji BiH, JNA je ušla u intenzivniju saradnju sa SDS i odbrambenim strukturama bosanskih Srba.⁴⁷¹

TO SrR BiH i dobrovoljačke jedinice

Skupština srpskog naroda BiH izglasala je 28. februara 1992. godine Ustav SrR BiH, u kojem je navedeno da se odbrana SrR BiH organizuje u okviru JNA i TO.⁴⁷² Isto kao u SAO Krajini u Hrvatskoj, TO SrR BiH je formirana od postojeće TO Republike BiH, što je bilo u suprotnosti sa tada važećim Ustavom SFRJ [videti fusnotu br. 43]. Ovako formirana TO je korišćena kao opštinska odbrambena snaga koja je bila pod komandom JNA.⁴⁷³

Mobilizaciju TO vršila je JNA preko vojnih odseka, uz saradnju sa lokalnim odborima SDS-a.⁴⁷⁴

Pored jedinica TO koje je kontrolisala, JNA je u BiH formirala i dobrovoljačke jedinice koje su takođe bile pod njenom komandom. U martu 1992. godine dobrovoljačke jedinice su brojale nešto manje od 70 hiljada ljudi i bile su pod komandom 2. VO JNA.⁴⁷⁵

Varijante A i B

68

U decembru 1991. godine SDS je doneo dokument pod nazivom „Uputstvo o organizovanju i delovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima“ – u kojem su definisani zadaci i mere koje će biti preduzimane u cilju zaštite Srba u BiH.⁴⁷⁶ Taj cilj je trebalo ostvariti kroz preuzimanje vlasti u onim delovima BiH koje je SDS smatrala srpskim.⁴⁷⁷

Uputstvo je podrazumevalo osnivanje srpskih opštinskih organa, mobilizaciju milicije i TO koja je trebalo da se odvija kroz saradnju sa JNA, preuzimanje kontrole nad finansijama, osnivanje kriznih

471 Dokument 75-1, 4. korpus JNA, Događaji u BiH, odnos i odraz ukupnog stanja na JNA, dok. pred. br. P04946, *Mladić*, str. 1-2; Analiza borbene gotovosti i aktivnosti Vojske Republike Srpske u 1992. godini, dok. pred. br. P892.6, *Krajišnik*, str. 62 i 67.

472 Odluka o proglašenju Ustava Srpske Republike BiH, br. 02-94/92, Sarajevo, 28. februar 1992. godine, *Službeni glasnik srpskog naroda u BiH* br. 3, dok. pred. br. P18a, *Karadžić*, str. 8, član 109-112.

473 Stenogram 14. sednice Skupštine srpskog naroda u BiH od 27. marta 1992. godine, dok. pred. br. P529.72, *Krajišnik*, str. 33.

474 Analiza borbene gotovosti i aktivnosti Vojske Republike Srpske u 1992. godini, dok. pred. br. P892.6, *Krajišnik*, str. 11 i 67; Izveštaj za predmet IT-09-02, Ratko Mladić i 2.VO JNA-VRS, Reynaud Theunens, dok. pred. br. P03029.B, *Mladić*, str. 234-235.

475 Zaključci iz procene stanja na prostoru BiH u zoni odgovornosti 2. VO od 20. marta 1992. godine, dok. pred. P03917, *Karadžić*, str. 3-4; Zabeleška sa sastanka sa saveznog sekretara za narodnu odbranu u vezi informacije Komande 2.VO o stanju u BiH i predloga za izmeštanje jedinica JNA i RMR, 25. mart 1992. godine, dok. pred. br. P04934, *Mladić*, str. 1-2.

476 Uputstvo o organizovanju i delovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima od 19. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P43, *Krajišnik*, str. 1-10.

477 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 82.

štabova koji bi preuzeли ulogu skupštine opštine, kao i preuzimanje kadrova, objekata i opreme službi bezbednosti u opštini. Dokument je predviđao postupanje u dve varijante, pa je zato poznat i pod imenom „Varijante A i B”.

Varijanta A se odnosila na opštine u kojima su Srbi bili većina i tu je predviđeno da se sve navedene mere sprovedu u potpunosti, dok se varijanta B odnosila na opštine u kojima Srbi nisu u većini i gde je mera trebalo delimično sprovesti.⁴⁷⁸ Predviđeno je da krajnji ishod preduzetih koraka bude ili preuzimanje opštine od strane lokalnih srpskih vlasti ili podela na srpski i nesrpski deo.⁴⁷⁹

Pripreme za preuzimanje vlasti u opštinama usledile su odmah nakon objave Uputstva [videti str. 67].⁴⁸⁰

Preuzimanje vlasti u opštinama u većini slučajeva je izvedeno tako što bi se u opštini pojavile paravojne grupe iz Srbije ili BiH koje bi zastrašivale lokalno nesrpsko stanovništvo, dizale tenzije i izazivale paniku i međunacionalne sukobe, što bi rezultiralo iseljavanjem Bošnjaka i Hrvata iz tih opština, neretko praćenim ubistvima i drugim zločinima. U tim situacijama JNA ili nije reagovala ili se stavljala otvoreno na stranu Srba, kroz saradnju sa paravojnim i lokalnim naoružanim grupama.⁴⁸¹

Krizni štabovi

Od jeseni 1991. godine do proleća 1992. godine SDS je kao glavna stranka bosanskih Srba u BiH formirala opštinske krizne štabove kao paralelne političke i vojne strukture.⁴⁸² Prvi krizni štabovi su formirani u Bratuncu i Bosanskom Petrovcu u oktobru 1991. godine i oni su bili organi SDS. Međutim, već početkom 1992. godine, sa stvaranjem SrR BiH, ovi krizni štabovi su postali organi SrR BiH i formirani su na celoj BiH.⁴⁸³

69

Krajem aprila 1992. godine Vlada SrR BiH je donela „Uputstvo za rad kriznih štabova srpskog naroda” u opštinama u kojima je određeno da za vreme rata krizni štabovi imaju ovlašćenja skupština opština.⁴⁸⁴

478 U odnosu na Varijantu A, u Varijanti B je izostavljen deo koji se tiče preuzimanja kadrova, objekata i opreme službi bezbednosti i umesto toga bilo je predviđeno organizovati straže i osmatranja na ulazu u mesta u kojima žive Srbi. Videti: Uputstvo o organizovanju i delovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima od 19. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P43, *Krajšnik*, str. 9.

479 Uputstvo o organizovanju i delovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima od 19. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P43, *Krajšnik*, str. 1-10.

480 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Krajšnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 98.

481 Svedočenje Miroslava Deronjića pred MKSJ u predmetu *Krajšnik* od 16. februara 2004. godine, str. 1012-1017.

482 U jesen 1991. godine SDS je odlučio da formira svoje institucije, koje će funkcionisati paralelno s institucijama Bosne i Hercegovine. Nakon formiranja Skupštine srpskog naroda BiH na republičkom nivou, SDS je počeo sa formiranjem skupština opština na lokalnu, kako u opštinama u kojima su Srbi bili većina, tako i u onima u kojima nisu bili ili nisu na izborima dobili poverenje građana. U nekim opštinama (npr. Prijedor) formirana je i odvojena milicija. Videti u: Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 101; Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 228.

483 Zajljučak sa sednice opštinskog odbora SDS-a Bosanski Petrovac od 24. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. 529.14, *Krajšnik*; Zapisnik sa prvog sastanka kriznog štaba SDS-a Bratunac od 26. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P529.16, *Krajšnik*; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Krajšnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 259.

484 Srpska Republika BiH, Vlada, Izvod iz uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama od 26. aprila 1992. godine, dok. pred. br. D02676, *Mladić*, str. 1.

Članovi kriznih štabova bili su predstavnici SDS-a, funkcioneri milicije bosanskih Srba, a u nekim opštinama i komandanti JNA i TO.⁴⁸⁵

Na 16. sednici Skupštine srpskog naroda u BiH, održanoj 12. maja 1992. godine, Radovan Karadžić je predstavio dokument pod nazivom „Šest strateških ciljeva srpskog naroda u BiH“, a na istoj sednici je dokument sa strateškim ciljevima i usvojen.⁴⁸⁶ Tim dokumentom bilo je predviđeno državno razdvajanje bosanskih Srba od druge dve nacionalne zajednice i bile su označene granice zamišljene srpske države unutar BiH.⁴⁸⁷ Na istoj sednici doneta je odluka o formiranju Vojske SrR BiH, na čelu sa general-potpukovnikom Ratkom Mladićem.⁴⁸⁸ Odluka o usvajanju „Šest strateških ciljeva srpskog naroda u BiH“ objavljena je u *Službenom glasniku* nešto kasnije, u novembru 1993. godine.⁴⁸⁹

Sprovodenje „Šest strateških ciljeva srpskog naroda u BiH“ povereno je Ratku Mladiću i vojsci kojom je komandovao.⁴⁹⁰ Kada je 12. avgusta 1992. godine SrR BiH preimenovana u Republiku Srpsku, naziv vojske je promenjen u Vojsku Republike Srpske.⁴⁹¹

Iz primera koji slede može se uočiti da je JNA i pre usvajanja „Šest strateških ciljeva srpskog naroda u BiH“ zajedno sa drugim srpskim oružanim snagama učestvovala u osvajanju delova BiH koji su kasnije obuhvaćeni tim dokumentom.

U nastavku Dosijea biće opisano nekoliko primera preuzimanja opština u BiH od strane SDS-a uz pomoć JNA.

i. Bijeljina

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine opština Bijeljina je bila nacionalno mešovita sredina u kojoj je živelo 59,2% Srba, 31,2% Bošnjaka i 0,5% Hrvata.⁴⁹² Njen položaj je bio strateški važan jer je preko nje bilo moguće kontrolisati Posavski koridor.⁴⁹³

485 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 103.

486 Zapisnik sa 16. sednica Skupštine srpskog naroda u BiH od 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00956, *Karadžić*, str. 7-9.

487 Prvi cilj je državno razdvajanje od druge dve nacionalne zajednice. Drugi uspostavljanje (posavskog) koridora između Semberije i Krajine. Treći cilj je koridor u dolini Drine, odnosno eliminisanje Drine kao granice između Srbije i Republike Srpske. Četvrti strateški cilj se ticao uspostavljanja granice na rekama Una i Neretva. Peti cilj je podrazumevao podelu Sarajeva na srpski i bošnjački deo i uspostavljanje državne vlasti u svakom od njih. Šesti strateški cilj bosanskih Srba bio je izlaz na more. Videti u: Zapisnik sa 16. sednica Skupštine srpskog naroda u BiH od 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00956, *Karadžić*, str. 7-9.

488 Odluka o formiranju Vojke Srpske republike Bosne i Hercegovine, dok. pred. br. P02799, *Mladić*.

489 Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, dok. pred. br. P00334, *Perišić*, str. 1.

490 Zapisnik sa 16. sednica Skupštine srpskog naroda u BiH od 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00956, *Karadžić*, str. 44.

491 Zapisnik sa 19. sednica Skupštine SrR BiH, 12. avgust 1992. godine, dok. pred. br. P1358, *Karadžić*, str. 3; Transkript 19. sednice Skupštine SrR BiH od 12. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. D00422, *Karadžić*, str. 32-37; Depeša Glavnog štaba VRS-a 1. krajiskom korpusu od 18. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. D003834, *Karadžić*.

492 Popis stanovništva Bosne i Hercegovine etnički sastav, dok. pred. br. P954, *Krajšnik*, str. 16.

493 Consolidated Version of the Expert Report of Reynaud Theunens for the Karadžić Case (IT-95-5/18) - Radovan Karadžić and the SrR BiH TO - VRS (1992-1995), dok. pred. br. P03033, *Karadžić*, str. 374.

Na prvim višestranačkim izborima 1990. godine većinu glasova na izborima osvojio je SDS, ali su vlast u opštini formirali u koaliciji sa SDA.⁴⁹⁴

Kao što je već navedeno, početkom 1992. godine rukovodstvo SrR BiH je donelo odluku o izdvajaju iz MUP-a BiH i formiranju MUP-a bosanskih Srba. Na osnovu te odluke formirana je SJB u Bijeljini.⁴⁹⁵ U Bijeljini je u prvoj polovini 1992. godine, u skladu sa varijantom A Upustvra o organizovanju srpskog naroda, osnovan Krizni štab koji je preuzeo sve funkcije opštinskih organa. Krizni štab Bijeljina se sastojao od članova SDS-a, a na njegovom čelu bili su Milan Novaković, predsednik bijeljinskog SDS-a i Ljubiša Savić Mauzer, takođe funkcioner SDS-a i komandant paravojne formacije „Srpska nacionalna garda“. Krizni štab je o svojim aktivnostima izveštavao glavni odbor SDS-a.⁴⁹⁶

Bijeljina je bila u zoni odgovornosti 17. korpusa JNA, na čijem čelu je bio general-major Savo Janković, a načelnik štaba je bio general Rajko Lapčić.⁴⁹⁷ U gradu se nalazila kasarna „Fadil Jahić Španac“, čiji je komandant bio pukovnik Dragiša Masal.⁴⁹⁸ 17. korpus JNA je bio podređen 2. VO JNA, na čijem se čelu nalazio general Milutin Kukanjac.⁴⁹⁹

Pre izbijanja sukoba u Bijeljini, Bošnjaci i Srbi su se naoružavali preko nacionalnih stranaka SDS-a i SDA.⁵⁰⁰ U gradu je bilo nekoliko naoružanih paravojnih srpskih formacija poput Srpske nacionalne garde, na čijem se čelu nalazio Ljubiša Savić zvani Mauzer⁵⁰¹ i grupe meštana povezane sa Mirkom Blagojevićem koji je bio na čelu SRS u Bijeljini.⁵⁰² Na poziv lokalnih vlasti i rukovodstva SDS-a, u Bijeljinu je iz Srbije krajem marta 1992. godine došla Srpska dobrovoljačka garda (SDG), čiji je komandant bio Željko Ražnatović zvani Arkan.⁵⁰³

Napad srpskih oružanih snaga na Bijeljinu je počeo u toku noći 31. marta 1992. godine, kada je SDG ušla u grad. Oni su, zajedno sa TO i lokalnom paravojnom grupom Srpska nacionalna garda, preuzeли

494 Izjava Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013. godine, dok. pre. br. D03089, *Karadžić*, par. 6, str. 2; Izjava svedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013. godine, dok. pred. br. D03144, *Karadžić*, par. 11, str. 4; Rezultati opštinskih izbora u Bijeljini, 28. novembar 1990, dok. pred. br. D03090, *Karadžić*.

495 Zapisnik sa sastanka srpskog rukovodstva održanog u Banjaluci 11. februara 1992. godine, dok. pred. br. P01083, *Karadžić*, str. 6-8; Zaključci sa sastanka održanog 11. februara 1992. godine u Banjaluci 13. februar 1992. godine, dok. pred. br. P01112, *Karadžić*, str. 1.

496 Izveštaj Kriznog štaba Bijeljine Glavnom odboru SDS od 1. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P02626, *Karadžić*, str. 1; Izjava svedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011. godine, dok. pred. br. P02848, *Karadžić*, par. 89, str. 33-34.

497 Dnevni operativni izveštaj komande 17. korpusa od 4. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P03906, *Mladić*.

498 Svedočenje Živana Filipovića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 21. marta 2013. godine, str. 35805.

499 Zaključci iz procene stanja na prostoru BiH u zoni odgovornosti 2. VO od 20. marta 1992. godine, dok. pred. P03917, *Karadžić*, str. 1.

500 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 607.

501 Ova jedinica je kasnije poznata kao „Garda Panteri“ i bila je u sastavu Istočno-bosanskog korpusa VRS; Izjava Milorada Davidovića od 22. juna 2011. godine, dok. pred. br. P02848, *Karadžić*, par. 78, str. 30.

502 SRT, intervju sa Mirkom Blagojevićem, dok. pred. br. P02901, *Karadžić*, str. 5-7.

503 Izjava svedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011. godine, dok. pred. br. P02848, *Karadžić*, par. 76, str. 29; Transkript 22. sednice Skupštine RS od 23. i 24. novembra 1992. godine, dok. pred. br. P01105, *Karadžić*, str. 20.

kontrolu nad svim važnim gradskim strukturama poput policijske stanice.⁵⁰⁴ U zauzimanju grada učestvovala je i grupa meštana povezana sa Mirkom Blagojevićem iz SRS-a.⁵⁰⁵ Napad je izvršen pod rukovodstvom Kriznog štaba.⁵⁰⁶

Pripadnici JNA nisu učestvovali u samom zauzimanju grada, ali su tokom napada bili razmešteni oko Bijeljine i kontrolisali su prilaze gradu.⁵⁰⁷ U izveštaju 2. VO od 1. aprila 1992. godine navodi se da je u Bijeljini došlo do eskalacije sukoba između srpskih paravojnih snaga i bošnjačke strane i da je veći broj ljudi došao u kasarnu kako bi se sklonili na sigurno. JNA je u toku 1. aprila 1992. godine zakazala sastanak Skupštine opštine Bijeljine i svih stranaka u vezi sa situacijom u gradu, na kojem je odlučeno da se formiraju etnički mešovite patrole pripadnika JNA i MUP-a.⁵⁰⁸ Narednog dana 2. VO je izvestila da organi MUP-a odbijaju mešovite patrole sa JNA i da su „[m]eđunacionalni sukobi u Bijeljini eskalirali punom parom“.⁵⁰⁹ Zbog sukoba, u garnizon Bijeljina premešteni su tenkovi i deo ljudstva iz sastava 336. mtbr JNA koja je bila u Zvorniku, a 5. aprila 1992. godine jedan oklopni bataljon 1. VO JNA upućen je u Janju, selo u opštini Bijeljina, koji je zatim prepočinjen 17. korpusu JNA.⁵¹⁰

Dana 3. aprila 1992. godine komanda 17. korpusa je izvestila 2. VO da se situacija u Bijeljini malo smirila, ali da „vlada opšti haos, bezvlašće i opšta panika“.⁵¹¹ Iz pisma od 3. aprila 1992. godine koje je potpisao Savo Kojić, koji je na mestu predsednika opštinskog odbora SDS Bijeljina zamenio Milana Novakovića, vidi se da je SDS pozvao JNA da se uzdrži od sukoba sa srpskim narodom.⁵¹²

72

Komanda 17. korpusa JNA je u svom izveštaju od 4. aprila 1992. godine navela da kontrolu u Bijeljini imaju SDS i SDG. U istom izveštaju navedeno je da SDS i SDG nisu dozvolili oklopnoj jedinici JNA da izade iz kasarne. Takođe, navodi se da je u jedinicama korpusa primetan uticaj SDS-a i SDG, koji je rezultirao dezertiranjem vojnih obveznika iz jedinica.⁵¹³

504 Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine par. 612; Informacija o angažovanju i aktivnostima MUP Srpske Republike BiH na uspostavljanju vlasti i zakonitosti na području centra SJB Bijeljina od 29. jula 1992. godine, dok. pred. br. P411.7, *Milošević*, str. 2.

505 Delovi iz knjige Vojislava Šešelja „Milan Panić mora pasti“, Beograd 1994. godine, dok. pred. br. D03667, *Karadžić*, str. 8-9, Transkript emisije „Moj gost - njegova istina: Mirko Blagojević“, dok. pred. br. P727.3.A, *Krajšnik*, str. 5-11.

506 Izveštaj SJB Bijeljina upućen MUPu Republike Srpske od 9. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P02629, *Karadžić*, str. 3.

507 Svedočenje B-1493 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 10. aprila 2003. godine, str. 18939.

508 Borbeni i operativni izveštaj komande 2. VO br. 10/36-1905 od 1. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P06209, *Karadžić*, str. 2; Izveštaj Kriznog štaba Bijeljine Glavnom odboru SDS od 1. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P02626, *Karadžić*, str. 1.

509 Borbeni i operativni izveštaj komande 2. VO br. 10/36-1940 od 2. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P01434, *Stanišić i Simatović*, str. 3.

510 Borbeni i operativni izveštaj komande 2.VO br. 10/36-1905 od 1. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P06209, *Karadžić*, str. 2; Borbeni i operativni izveštaj komande 2. VO br. 10/36-1940 od 2. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P01434, *Stanišić i Simatović*, str. 3; Pismo komande 2. VO upućeno GŠ OS SFRJ 5. april 1992. godine, dok. pred. br. D588, *Orić*, str. 1.

511 Dnevni operativni izveštaj 17. korpusa upućen 2. VO od 3. aprila 1992. godine, dok. pred. br. D00239, *Karadžić*, str. 1.

512 Pismo OO SDS upućeno GO SDS 3. aprila 1992. godine, dok. pred. br. D01585, *Karadžić*, str. 1.

513 Dnevni operativni izveštaj komande 17. korpusa od 4. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P03906, *Mladić*, str. 1.

U Bijeljini su tokom preuzimanja grada srpske paravojne snage ubile najmanje 48 osoba, prevashodno bošnjačke nacionalnosti.⁵¹⁴ Tokom napada, veliki broj stanovnika Bijeljine se sklonio u kasarne JNA u gradu Bijeljini i obližnjem mestu Patkovača. Komandant 17. korpusa JNA, general Savo Janković je izvestio 2. VO o 3.000 izbeglica u kasarnama.⁵¹⁵ Mada je znala da su se ti ljudi sklonili iz straha od nasilja i ubistava koja su se događala u gradu, JNA nije preduzela nikakve mere da to spreči.⁵¹⁶

Nakon preuzimanja vlasti u Bijeljini, teror nad nesrpskim stanovništvom je nastavljen, a JNA ni tada nije preduzela korake da to spreči. Srpske paravojne formacije u Bijeljini su hapsile, ispitivale, maltretirale i zatvarale bošnjačke civile u više logora na teritoriji opštine, u kojima je pored premlaćivanja i psihičkog zlostavljanja vršeno i seksualno nasilje. Paravojne formacije su oduzimale, uništavale i pljačkale imovinu civila u Bijeljini.⁵¹⁷ To je rezultiralo odlaskom i proterivanjem većine nesrpskog stanovništva iz Bijeljine.⁵¹⁸

Po povlačenju JNA iz BiH 17. korpus JNA je, zajedno sa delovima TO bosanskih Srba, postao Istočno-bosanski korpus VRS. Prvi komandant Istočno-bosanskog korpusa bio je pukovnik Nikola Denčić, ranije pomoćnik komandanta 17. korpusa JNA za pozadinu.⁵¹⁹

ii. Zvornik

Opština Zvornik se nalazi u istočnoj Bosni, na reci Drini koja predstavlja prirodnu granicu između Srbije i BiH.⁵²⁰ Prema popisu stanovništva iz 1991. godine opština Zvornik je bila etnički mešovita sredina u kojoj je živelo 58,2% Bošnjaka, 38% Srba i 0,2% Hrvata.⁵²¹

73

Na višestračkim izborima 1990. godine SDA je osvojila većinu glasova, ali opštinska vlast je formirana u koaliciji sa SDS.⁵²² U leto 1991. godine su se dešavali sporadični incidenti, nasilja i pucnjave između Srba i Bošnjaka u Zvorniku i okolini.⁵²³

514 „Krvavi bijeljinski Bajram“, članak iz *Slobodne Bosne* od 10. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P584, *Krajišnik*, str. 1-2; Dnevni operativni izveštaj komande 17. korpusa br. 20/27-99/1 od 7. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P06214, *Karadžić*, str. 1; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 300.

515 Izjava Biljane Plavšić od 29. i 30. maja 2006. godine, dok. pred. br. C7.1, *Krajišnik*, par. 17, str. 4; Dnevni operativni izveštaj komande 17. korpusa od 4. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P03906, *Mladić*, str. 1.

516 Dnevni operativni izveštaj komande 17. korpusa br. 20/27-103/1 od 11. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P01391, *Stanišić i Simatović*, str. 1.

517 Informacija o angažovanju i aktivnostima MUP-a Srpske Republike BiH na uspostavljanju vlastitih zakonitosti na području centra SJB Bijeljina od 29. jula 1992. godine, dok. pred. br. P411.7, *Milošević*, str. 2.

518 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 308.

519 Obaveštenje o podnošenju javne redigovane verzije završnog podneska tužilaštva u predmetu *Mladić* od 10. avgusta 2017. godine, par. 104, str. 56-57.

520 Mapa područja Zvornika, dok. pred. br. P03175, *Karadžić*.

521 Popis stanovništva Bosne i Hercegovine etnički sastav, dok. pred. br. P954, *Krajišnik*, str. 23.

522 Izjava Marinka Vasilića od 9. juna 2013. godine, dok. pred. br. D03693, *Karadžić*, par. 5; Izjava Branka Grujića od 23. juna 2013. godine, dok. pred. br. D03724, *Karadžić*, par. 7; Izjava Jovana Ivanovića od 9. juna 2013. godine, dok. pred. br. D03692, *Karadžić*, par. 9.

523 Izjava Jovana Ivanovića od 9. juna 2013. godine, dok. pred. br. D03692, *Karadžić*, par. 10; Transkript svedočenja KDZ059 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 13 i 18. novembra 2003. godine, dok. pred. br. P00067, *Karadžić*, str. 29085-29086; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1230.

Od kraja avgusta 1991. godine, SDS je počela da naoružava Srbe u Zvorniku.⁵²⁴ Međutim, početkom 1992. godine počinju da se naoružavaju i Bošnjaci⁵²⁵, dok Srbe počinju da naoružavaju i JNA i pripadnici SJB srpske nacionalnosti.⁵²⁶

Opštinski odbor SDS-a u Zvorniku je u drugoj polovini decembra 1991. godine osnovao Krizni štab na čijem čelu je bio Branko Grujić, predsednik SDS-a u Zvorniku. Krizni štab je bio sastavljen od vodećih ličnosti SDS-a iz opštine. Ceo Komandni štab JNA opštine Zvornik ušao je u sastav Kriznog štaba.⁵²⁷ Par dana kasnije formirana je Skupština Srpske opštine Zvornik, koja je definisala teritoriju buduće Srpske opštine Zvornik.⁵²⁸

Početkom 1992. godine predstavnici SDS-a i SDA su pregovarali o podeli opštine Zvornik između Srba i Bošnjaka.⁵²⁹ Sredinom marta 1992. godine Skupština Srpske opštine Zvornik proglašila je Srpsku opštinu Zvornik, koja se sastojala od zvorničkih naselja u kojima su Srbi bili većina. Srpska opština Zvornik osnovana je u skladu sa Varijantom B Uputstva o organizovanju srpskog naroda.⁵³⁰

Posle odluke o odvajanju srpske policije od MUP-a BiH, u proleće 1992. godine, novoosnovani MUP bosanskih Srba i Krizni štab su bili smešteni u zvorničkom naselju Karakaj, u krugu fabrike „Alhos“.⁵³¹ Nakon napada naoružanih Bošnjaka na kolonu JNA u Sapni, naseljenom mestu u opštini Zvornik, početkom aprila 1992. godine, izvršena je mobilizacija aktivnog i rezervnog sastava SJB, kao i mobilizacija TO Srpske opštine Zvornik.⁵³² Ubrzo nakon toga Branko Grujić je, u ime Kriznog štaba Zvornika, pozvao različite paravojne formacije iz Srbije poput SDG, dobrovoljaca SRS (poznati i kao „šešeljevci“), Žutih osa, Belih orlova i Crvenih beretki da dođu u Zvornik. U Zvorniku su bile prisutne i grupe koje su vodili Slobodan Mitrović Niški i Stojan Pivarski, kao i grupe „Simini četnici“ i „Gogićevci“.⁵³³

74

524 Presretnut razgovor između Milorada Bogićevića i Radovana Karadžića, dok. pred. br. P01180, *Stanišić i Župljanin*.

525 U prvostepenoj presudi Radovanu Karadžiću Veće ističe da je u Zvorniku bilo naoružanih formacija Bošnjaka, ali da je nivo njihove organizovanosti bio nizak. Videti u: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, str. 525, fusnota 4265.

526 U periodu pre izdvajanja iz formalnih struktura MUP BiH i formiranja MUP SrR BiH, pojedinci iz SJB-a su omogućavali transport municije i naoružanja; videti u: Godišnji izveštaj o radu Stanice javne bezbednosti za 1992. godinu i program aktivnosti za 1993. godinu, dok. pred. br. P00348, *Stanišić i Župljanin*, str. 17.

527 Zaključak sa sastanka opštinskog odbora SDS Zvornik od 22. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P529.40, *Krajišnik*.

528 Izjava Branka Grujića od 23. juna 2013. godine, dok. pred. br. D03724, *Karadžić*, par. 19, str. 6.

529 Svedočenje KDZ320 pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 25. aprila 2012. godine, str. 28092-28093.

530 Odluka Skupštine opštine Zvornik o proglašenju Srpske opštine Zvornik, dok. pred. br. D01693, *Karadžić*.

531 Informacija o stanju u Stanici javne bezbednosti Zvornik od 1. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P02764, *Karadžić*, str. 2.

532 Naredenje Kriznog štaba za mobilizaciju od 5. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P657, *Krajišnik*; Godišnji izveštaj o radu Stanice javne bezbednosti za 1992. godinu i program aktivnosti za 1993. godinu, dok. pred. br. P00348, *Stanišić i Župljanin*, str. 18; Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013. godine, dok. pred. br. D03723, *Karadžić*, par. 19 str. 5.

533 Izveštaj o vojnim i paravojnim aktivnostima u području Zvornika, Kiseljaka, Drinjače i Brčkog od 23. jula 1992. godine, dok. pred. br. D01632, *Karadžić*; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 360; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1244.

Kao i Bijeljina, opština Zvornik je bila u zoni odgovornosti 17. korpusa JNA pod komandom general-majora Save Jankovića.⁵³⁴ Na teritoriji opštine Zvornik bio je stacioniran i jedan bataljon 336. mtbr JNA pod komandom pukovnika Radovana Tačića.⁵³⁵ Komandir pešadijske jedinice ovog bataljona bio je rezervni starešina Zoran Jovanović.⁵³⁶ Komanda brigade je bila smeštena u Malom Zvorniku i na njenom čelu je bio kapetan Dragan Obrenović.⁵³⁷

Početkom aprila 1992. godine 17. korpus je u dnevnom izveštaju upućenom 2. VO JNA istakao da postoji opasnost da se bezbednosno-politička situacija pogorša u Zvorniku i da dođe do međunarodnih sukoba.⁵³⁸

Pripadnici MUP-a bosanskih Srba su, zajedno sa SDG i drugim paravojnim formacijama, 5. i 6. aprila 1992. godine postavili barikade na području opštine Zvornik. Kao izgovor za postavljanje barikada iskorišćen je napad na JNA u Sapni.⁵³⁹ SDA je odgovorila postavljanjem barikada na mostu na Drini prema Srbiji.⁵⁴⁰

Pripadnici JNA su, zajedno sa policijom i različitim paravojnim grupama iz Srbije poput SDG, Belih orlova i Žutih osa, zauzeli Zvornik 8. aprila 1992. godine. Zvornik je najpre granatirala JNA minobacačima iz pravca Srbije, a zatim su pripadnici paravojnih formacija zauzeli to područje. Pripadnici MUP-a bosanskih Srba su postavili punktove i zauzeli objekte od vitalnog značaja u gradu.⁵⁴¹ Dana 8. aprila 1992. godine pripadnici paravojnih formacija SDG i/ili „šešeljevaca“ ubili su najmanje 11 civila nesrpske nacionalnosti koji su se sklonili u podrum stambene zgrade u Zvorniku.⁵⁴² U naredna dva dana srpske snage su u Zvorniku ubile više desetina osoba.⁵⁴³ U periodu od aprila do juna 1992. godine, srpske snage su ubile najmanje 507 Bošnjaka na teritoriji opštine Zvornik.⁵⁴⁴ U napadu na Zvornik mnoge kuće i zgrade su oštećene ili zapaljene dejstvom minobacačke vatre.⁵⁴⁵

⁵³⁴ Dnevni operativni izveštaj komande 17. korpusa od 4. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P03906, *Mladić*, Svedočenje Izeta Mehinagića pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 26. aprila 2005. godine, str. 12652.

⁵³⁵ 336. mtbr je nastala od 4. oklopne brigade u decembru 1991. godine kada su iz njenog sastava izašao mešoviti art. divizion, Izjava Izeta Mehinagića, dok. pred. br. P644.1, *Krajišnik*, par. 14-15.

⁵³⁶ Svedočenje Zorana Jovanovića pred Okružnim sudom u Beogradu u predmetu *Zvornik I* od 30. marta 2006. godine, str. 4.

⁵³⁷ Izjava Izeta Mehinagića, dok. pred. br. 644.1, *Krajišnik*, par. 17.

⁵³⁸ Dnevni operativni izveštaj komande 17. korpusa od 4. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P03906, *Mladić*, str. 2.

⁵³⁹ Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1237.

⁵⁴⁰ Svedočenje Petka Panića pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin*, od 11. novembra 2009. godine, str. 2871, 2876, Izjava svedoka od 30. juna 1996. godine, dok. pred. br. P02189.B, *Stanišić i Župljanin*, str. 2-3, Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 361.

⁵⁴¹ Izjava Izeta Mehinagića dok pred. br. P644.1, *Krajišnik*, par. 66 i 67, Svedočenje 165 pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 4. jula 2005. godine, str. 15733, Svedočenje Petka Panića pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin*, od 12. novembra 2009. godine, str. 2979, Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 362, Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 21. marta 2003. godine, par. 1571.

⁵⁴² Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Simatović* od 30. maja 2013. godine, par. 889.

⁵⁴³ Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1258; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 362.

⁵⁴⁴ Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 374.

⁵⁴⁵ Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1251.

Većina bošnjačkih kulturnih i religijskih spomenika u opštini Zvornik je uništena ili oštećena tokom napada.⁵⁴⁶ Pripadnici paravojnih formacija su učestvovali u pljački za vreme napada.⁵⁴⁷

Zbog napada na grad, veliki broj ljudi je izbegao u pravcu Kula Grada koji je udaljen tri kilometra od Zvornika. Dana 10. aprila 1992. godine komandant 17. korpusa general-major Savo Janković tražio je od komande 2. VO JNA da dejstvuje po položajima bošnjačkih snaga na Kula Gradu.⁵⁴⁸ Jedna tenkovska jedinica JNA je granatirala Kula Grad. Zbog straha od napada, većina meštana je izbegla u Tuzlu. Pripadnici MUP-a bosanskih Srba, SDG-a, Belih orlova i drugih paravojnih formacija su zauzeli Kula Grad 26. aprila 1992. godine.⁵⁴⁹ Do kraja aprila srpske snage zauzele su i sela oko Zvornika, poput Diviča koji je najpre JNA granatirala iz Srbije, a nakon toga su srpske jedinice zauzele Kostijerevo, Drinjaču, Kozluk, Đuliće, Snagovo i druga sela.⁵⁵⁰

Nakon preuzimanja vlasti u Zvorniku nastavljena su dejstva srpskih snaga u selima u opštini Zvornik. Krizni štab Zvornika je 10. aprila 1992. godine doneo odluku o formiranju Privremene vlade Srpske opštine Zvornik, koja je preuzeila sve poslove koje je do tada obavljao Krizni štab.⁵⁵¹ Privremena vlada Srpske opštine Zvornik donela je nekoliko odluka kojima je stanovnicima Zvornika ograničeno kretanje. Naime, stanovnici Zvornika, kako Bošnjaci tako i Srbi, morali su da imaju propusnice za kretanje u gradu.⁵⁵² Doneta je i odluka o preuzimanju nekretnina od strane opštine. Na taj način su zaplenjene i oduzete nekretnine zvorničkih Bošnjaka.⁵⁵³ Nakon zauzimanja grada, sa područja Zvornika su se povukli „šešeljevci“ i SDG, ali su grupe koje su vodili Vojin Vučković Žuća, Stojan Pivarski i Slobodan Mitrović Niški ostale u gradu.⁵⁵⁴

546 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 367.

547 Svedočenje Petka Panića pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 11. novembra 2009. godine, str. 2907.

548 Zahtev Komandante 17. korpusa za podršku upućen 2. VO od 10. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P02562, *Stanišić i Simatović*.

549 Izjava svedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003. godine, dok. pred. br. 133, *Karadžić*, par. 26; Izjava svedoka Nedžada Hadžefendića od 3. oktobra 1997. godine, dok. pred. br. P00062.B, *Karadžić*, str. 3.

550 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 21. marta 2003. godine, par. 1581, 1585-1586.

551 Na čelu Privremene vlade Srpske opštine Zvornik bio je Branko Grujić, koji je prethodno bio komandant Kriznog štaba; Odluka Kriznog štaba o uvođenju policijskog časa na području Srpske opštine Zvornik, dok. pred. br. 1d00377, *Stanišić i Župljanin*, str. 1.

552 Odluka Kriznog štaba o uvođenju policijskog časa na području Srpske opštine Zvornik, dok. pred. br. 1d00377, *Stanišić i Župljanin*.

553 Odluka privremene vlade Srpske opštine Zvornik od 1. maja 1992. godine, dok. pred. br. P529.362, *Krajišnik*; Odluka o preuzimanju narušenog i slobodnog i poslovног prostora na području Srpske opštine Zvornik, dok. pred. br. P01607, *Stanišić i Župljanin*.

554 Izjava svedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002. godine, dok. pred. br. P00104, *Karadžić*, par. 19-24; Izjava Branka Grujića od 22. juna 2013. godine, dok. pred. br. D3724, *Karadžić*, par. 37.

Nakon povlačenja JNA iz BiH u maju 1992. godine, Privremena vlada Srpske opštine Zvornik, TO, rezervni sastav policije i različite paravojne formacije formirale su više zatočeničkih objekata na teritoriji opštine Zvornik u kojima su Bošnjake tukli, fizički i psihički zlostavljal i ubijali.⁵⁵⁵

Napad, preuzimanje opštine Zvornik od strane JNA i paravojnih jedinica i zločini koji su usledili nad nesrpskim stanovništvom, rezultirali su iseljavanjem Bošnjaka iz opštine. U decembru 1992. godine pukovnik Miladin Prstojević iz Drinskog korpusa VRS u izveštaju komandi korpusa navodi da je opština Zvornik etnički čista i naseljena isključivo Srbima: „Zvornička opština je oslobođena od strane Turaka, dolaskom na njen teren od strane paravojnih organizacija posebno Arkana i njegovih ljudi. Opština je imala 60% turskog življa i sada je očišćena, i etnički čista sa srpskim življem.“⁵⁵⁶

Kao što je navedeno, nakon povlačenja JNA iz BiH 17. korpus JNA, koji je učestvovao u napadu na Zvornik, zajedno sa delovima TO bosanskih Srba transformisan je u Istočno-bosanski korpus VRS na čijem čelu je bio pukovnik Nikola Denčić, ranije pomoćnik komandanta 17. korpusa JNA za pozadinu.⁵⁵⁷ Kapetan Dragan Obrenović, koji je za vreme napada na Zvornik bio komandant udarnog bataljona 336. mtbr JNA, od decembra 1992. godine bio je na dužnosti načelnika štaba 1. zvorničke pešadijske brigade VRS.⁵⁵⁸

iii. Vlasenica

Vlasenica se nalazi u istočnoj BiH.⁵⁵⁹ Prema popisu stanovništva iz 1991. godine opština Vlasenica je bila nacionalno mešovita sredina sa oko 55,2% Bošnjaka, 42,3% Srba i 0,1% Hrvata.⁵⁶⁰

77

Nakon izbora 1990. godine, vlast u opštini Vlasenica su zajedno formirale SDA i SDS.⁵⁶¹

555 Zatočenički objekti su formirani u zgradi SUP-a u Zvorniku, Domu kulture u Čelopetu, fabrići „Alhos“, upravnoj zgradi preduzeća „Novi izvor“ i Sudu za prekršaje, Domu kulture i školi u Drinjači, tehničkoj školi u Karakaju i dr. Službena zabeleška SJB Bijeljina o razgovoru sa Duškom Vučkovićem Repićem od 9. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. P865.D, *Krajišnik*, str. 1-2; Optužnica Okružnog suda u Šapcu protiv Duška Vučkovića i dr. od 28. aprila 1994. godine, str. 2, 5; Svedočenje Petka Panića pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 11. novembra 2009. godine, str. 2897-2898; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 21. marta 2003. godine, par. 1663-1668; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1295-1353.

556 Stanje na teritoriji u zoni odgovornosti Drinskog korpusa od 17. decembra 1992. godine, dok. pred. br. P02955, *Karadžić*, str. 1.

557 Obaveštenje o podnošenju javne redigovane verzije završnog podneska tužilaštva u predmetu *Mladić* od 10. avgusta 2017. godine, par. 104, str. 56-57.

558 Dragan Obrenović je od decembra 1992. do novembra 1996. godine bio načelnik štaba i zamenik komandanta 1. zvorničke pešadijske brigade Drinskog korpusa VRS. Nakon što je priznao krivicu, Obrenović je pred MKSJ osuden na 17 godina zatvora za zločine protiv čovečnosti (progone na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi i ubistva). Videti u: Podaci o predmetu *Dragan Obrenović*, http://www.icty.org/x/cases/obrenovic/cis/bcs/cis_obrenovic_BCS.pdf, pristupljeno 26. aprila 2018. godine; Optužnica Tužilaštva MKSJ protiv *Dragana Obrenovića* od 16. marta 2001. godine, par. 1.

559 Mapa Bosne i Hercegovine sa granicama opština, dok. pred. br. D00484, *Karadžić*, str. 1.

560 Popis stanovništva Bosne i Hercegovine, etnički sastav, dok. pred. br. P954, *Krajišnik*, str. 23.

561 Svedočenje Izeta Redžića pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 30. avgusta 2004. godine, str. 5005-5006.

Vlasenica je bila među opštinama u kojim je JNA, u skladu sa naređenjem načelnika Generalštaba OS SFRJ, general-pukovnika Blagoja Adžića iz maja 1990. godine [videti str. 11], stavila skladišta TO pod svoju kontrolu.⁵⁶² Međutim, iako je JNA kontrolisala skladište TO u Vlasenici, predstavnici Bošnjaka su pokušali da sa komandantom 216. brdske brigade JNA i kasarne JNA u Han Pijesku Dragomirom Miloševićem izvrše mobilizaciju nacionalno mešovite TO koja bi štitila i Srbe i Bošnjake, ali je Milošević to odbio navodeći da „Musliman ne može dobiti nijednu cev, jer će se okrenuti i pucati protiv Srba“.⁵⁶³

U proleće 1991. godine počelo je naoružavanje i Srba i Bošnjaka u Vlasenici⁵⁶⁴, koje je trajalo sve do početka sukoba u BiH.⁵⁶⁵ Srbe su naoružavali JNA i SDS.⁵⁶⁶

U aprilu 1992. godine izvršena je mobilizacija TO u koju su mobilisani samo Srbi.⁵⁶⁷ JNA je vremenom pojačavaла prisustvo u opštini Vlasenica⁵⁶⁸, a Dragomir Milošević je uoči izbijanja sukoba izjavio da Srbi „treba da imaju [...] vojsku koja će da ih štiti“.⁵⁶⁹ JNA je u povlačenju iz Hrvatske jednu jedinicu svog 12. korpusa razmestila u Šekoviće blizu Vlasenice.⁵⁷⁰

Od kraja marta 1992. godine do prve polovine aprila, predstavnici SDS-a i lokalnog bošnjačkog stanovništva pregovarali su o novom teritorijalnom uređenju opštine Vlasenica. Pregovori su rezultirali izdvajanjem vlaseničkog mesta Milići u zasebnu opštinu i podelom preostalog dela opštine Vlasenica na srpski i bošnjački deo.⁵⁷¹ Bez obzira na sporazum, združene snage JNA, srpske TO i dobromoljačkih jedinica napale su Vlasenicu u drugoj polovini aprila 1992. godine.⁵⁷²

78

Početkom aprila 1992. godine, prema Varijanti B Uputstva o organizovanju srpskog naroda⁵⁷³, Opštinski odbor SDS-a u Vlasenici doneo je odluku o formiranju Kriznog štaba sa nadležnostima koje su uključivale preuzimanje uloge Skupštine opštine i Izvršnog odbora Skupštine opštine. Na čelu

562 Naređenje Blagoja Adžića od 14. maja 1990. godine za čuvanje naoružanja i municije TO, dok. pred. br. 00409, *Marić*.

563 Svedočenje Izeta Redžića pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 30. avgusta 2004. godine, str. 5010-5014; Svedočenje Izeta Redžića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 23. avgusta 2011. godine, str. 17678.

564 Izjava svedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013. godine, dok. pred. br. D03007, *Karadžić*, par. 14-16; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1103.

565 Svedočenje ST 179 pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 10. marta 2010. godine, str. 7429.

566 *Ibid.*

567 Izjava svedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013. godine, dok. pred. br. D02922, *Karadžić*, par. 17, 22; Izjava svedoka Momira Deurića od 16. februara 2013. godine, dok. pred. br. D02967, *Karadžić*, par. 15; Izjava svedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013. godine, dok. pred. br. D03093, *Karadžić*, par. 14.

568 Svedočenje Izeta Redžića pred MKSJ u predmetu *Krajišnik*, od 30. avgusta 2004. godine, str. 5039-5040; Izjava svedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013. godine, dok. pred. br. D02922, *Karadžić*, par. 22.

569 Svedočenje Izeta Redžića pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 30. avgusta 2004. godine, str. 5014-5.

570 Svedočenje ST 179 pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 10. marta 2010. godine, str. 7444.

571 Protokol o podeli opštine Vlasenica od 11. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P258, *Krajišnik*.

572 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1114; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 349; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2003. godine, par. 1426.

573 Uputstvo o organizovanju i delovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima od 19. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P43, *Krajišnik*, str. 1-10.

Kriznog štaba bio je Milenko Stanić, prethodno predsednik opštine Vlasenica i funkcioner SDS-a. Članovi Kriznog štaba bili su srpski predstavnici opštinskih vlasti, predsednik Opštinskog odbora i predsednici mesnih odbora SDS-a Vlasenica, kao i komandant TO i načelnik SJB Vlasenica.⁵⁷⁴

Odluka o zauzimanju Vlasenice doneta je 19. aprila 1992. godine na sastanku Kriznog štaba.⁵⁷⁵ Istog dana Krizni štab je proglašio ratno stanje i doneo odluku o formiranju štaba srpske TO, kao i o razoružavanju nacionalno mešovitog aktivnog i rezervnog sastava SJB Vlasenica. Dotadašnji načelnik zajedničke SJB, Radomir Bjelanović, zadužen je da formira novu, srpsku SJB, što je on istog dana i učinio.⁵⁷⁶

Opština Vlasenica je bila u zoni odgovornosti 216. brdske brigade JNA koja je bila stacionirana u Han Pijesku, udaljenom 18 kilometara od Vlasenice. Komandant 216. brdske brigade bio je, kao što je navedeno, pukovnik Dragomir Milošević. Ova brigada je bila deo 4. korpusa JNA, na čijem čelu je bio general-major Vojislav Đurđevac.⁵⁷⁷ U susednim Šekovićima, koji su udaljeni 20 kilometara od Vlasenice, bila je stacionirana jedna jedinica Novosadskog korpusa JNA. Na čelu Novosadskog korpusa bio je general-major Andrija Biorčević.⁵⁷⁸ U području Milića, u bilizini rudnika boksita, bili su stacionirani i pripadnici „Belih orlova“, paravojne formacije iz Srbije.⁵⁷⁹

Dana 21. aprila 1992. godine oko 200 vojnika Novosadskog korpusa JNA je, zajedno sa novoformiranim srpskim SJB i TO⁵⁸⁰ i uz pomoć naoružanog lokalnog stanovništva, preuzele vlast u Vlasenici zauzimanjem prostorija opštine, stanice milicije, suda, pošte i drugih važnih ustanova u gradu.⁵⁸¹ Akciju preuzimanja vlasti u opštini Vlasenica predvodio je Krizni štab Vlasenica u koordinaciji sa JNA.⁵⁸² Grad je zauzet bez otpora i bez žrtava.⁵⁸³

⁵⁷⁴ Odluka o formiranju Kriznog štaba Srpske opštine Vlasenica i njegovoj nadležnosti od 4. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P06121, *Karadžić*.

⁵⁷⁵ Odluka Kriznog štaba o preuzimanju vlasti na području opštine Vlasenica od 19. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P03214, *Karadžić*.

⁵⁷⁶ Odluka Kriznog štaba o obrazovanju štaba Teritorijalne odbrane od 19. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P01064, *Stanić i Župljanin*; Odluka Kriznog štaba o razoružavanju aktivnog i rezervnog sastava pripadnika SJB Vlasenica od 19. aprila 1992. godine, dok. pre. br. P01060, *Stanić i Župljanin*, str. 1; Izjava svedoka Mane Đurić od 3. marta 2013. godine, dok. pred. br. D03093, *Karadžić*, par. 23.

⁵⁷⁷ Izjava na osnovu pravila 92 bis Asim Džambasović od 16. oktobra 2002. godine, dok. pred. br. P526.A.1, *Krajišnik*, par. 7, 8, 11, 13.

⁵⁷⁸ Izjava svedoka Mane Đurić od 3. marta 2013. godine, dok. pred. br. D03093, *Karadžić*, par. 28; Izjava svedoka Ibre Osmanovića od 10. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. P01041.02.B, *Stanić i Župljanin*, str. 2-3.

⁵⁷⁹ Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1114.

⁵⁸⁰ TO je obuhvatala srpske rezerviste iz Vlasenice, Milića i Šekovića – videti prvostepenu presudu MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, str. 448, fuznota 3810.

⁵⁸¹ Pismo br. 05-691/94 Komandi Drinskog korpusa o formiranju Prve Vlaseničke lbr od 19. decembra 1994. godine, dok. pred. br. P02636, *Karadžić*, str. 1; Beležnica Ratka Mladića, dok. pred. br. P01478.B, *Karadžić*, str. 230; Izjava svedoka Ibra Osmanovića od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 24.

⁵⁸² Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1114.

⁵⁸³ Izjava Zorana Jovanovića od 18. februara 2013. godine, dok. pred. br. D03007, *Karadžić*, par. 21.

Nakon preuzimanja vlasti, Krizni štab je preuzeo upravu grada i postavio Srbe na sve zvanične funkcije u gradu. Aktivirana je Skupština Srpske opštine Vlasenica i svi njeni organi.⁵⁸⁴ Policija je postavila kontrolne punktove na prilaznim putevima gradu i za prolazak je bila neophodna propusnica Kriznog štaba. Svako ko je želeo da dobije propusnicu za napuštanje grada morao je da potpiše da odlazi dobrovoljno. Srpske vlasti u Vlasenici su propusnice za izlazak iz grada uglavnom odobravale za žene, decu i starije osobe, dok su vojno sposobni Bošnjaci veoma teško dolazili do njih, obično uz veliku nadoknadu ili vezu.⁵⁸⁵ Bošnjaci koji su ostali u gradu živeli su pod stalnim pritiskom i bili su izloženi pretnjama, a kuće su im paljene.⁵⁸⁶ Krizni štab je postavio ultimatum da svi meštani oružje u nelegalnom posedu predaju JNA ili SJB,⁵⁸⁷ ali su razoružani samo Bošnjaci.⁵⁸⁸ U oduzimanju oružja od Bošnjaka u opštini Vlasenica, pored srpske SJB, učestvovala je i JNA.⁵⁸⁹

Nakon zauzimanja grada, u Vlasenici je počelo hapšenje Bošnjaka i njihovo zatvaranje i ispitivanje u više zatočeničkih objekata.⁵⁹⁰ Posle zauzimanja gradskog jezgra Vlasenice, srpske oružane snage krenule su u zauzimanje sela na teritoriji cele opštine.⁵⁹¹ Sredinom maja 1992. godine specijalna jedinica milicije iz Milića je ušla u selo Zaklopača, opština Vlasenica, i ubila oko 80 ljudi.⁵⁹²

U periodu od maja do septembra 1992. godine, srpske snage su u opštini Vlasenica ubile najmanje 279 Bošnjaka.⁵⁹³ Zauzimanje Vlasenice i nasilje nad lokalnim bošnjačkim stanovništvom rezultiralo je odlaskom većine Bošnjaka na teritoriju pod kontrolom Armije BiH. Do kraja 1992. godine u Vlasenici je ostalo samo oko 150 Bošnjaka koji nisu odvedeni u zatočeništvo ili su napustili svoje domove.⁵⁹⁴ Napad na Vlasenicu, proterivanje i ubistva Bošnjaka doveli su do toga da je do 1997. godine u opštini Vlasenica ideo bošnjačkog stanovništva sa predratnih 55.2% sveden na svega 1%.⁵⁹⁵

584 Odluka Kriznog štaba o preuzimanju vlasti na području opštine Vlasenica od 19. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P03214, *Karadžić*.

585 Propis za načelno postupanje pri iseljavanju od 19. maja 1992. godine, dok. pred. br. P01063, *Stanišić i Župljanin*; Izjava Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, str. 45.

586 Izjava Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 37-39; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1119.

587 Odluka Kriznog štaba Vlasenica o razoružavanju građana koji nelegalno poseduju oružje, dok. pred. br. P01059, *Stanišić i Župljanin*.

588 Svedočenje Ibre Osmanovića pred MKSJ u predmetu *Krajšnik* od 1. septembra 2004. godine, str. 5225.

589 Izjava Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 27-32, 35-37; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1121-1123.

590 Ljudi su pritvarani u Opštinski zatvor u Vlasenici i u zgradu SJB-a Vlasenica. Neki muškarci su ispitivani i zatim ubijeni, dok su drugi odvedeni u logor Sušica. Videti u: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1436; Svedočenje Ibre Osmanovića pred MKSJ od 29. avgusta 2011. godine u predmetu *Karadžić*, str. 17962; Izjava Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 35-37.

591 Izveštaj 1. birčanske pješadijske brigade od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 3.

592 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1437.

593 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajšnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 358.

594 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1218-1220.

595 Ekspertska izveštaj Eva Tabau za predmet IT-02-54 *Milošević*, dok. pred. br. P01627, *Stanišić i Župljanin*, str. 84.

U skladu sa naređenjem Predsedništva SFRJ od 4. maja 1992. godine o povlačenju JNA sa teritorije BiH⁵⁹⁶, Novosadski korpus JNA iz Vlasenice i njene okoline povukao se 19. maja 1992. godine.⁵⁹⁷ U isto vreme, 216. brdska brigada JNA preimenovana je u 1. romanijsku pešadijsku brigadu VRS.⁵⁹⁸ Komandant 216. brdske brigade JNA, pukovnik Dragomir Milošević⁵⁹⁹, postao je komandant 1. romanijske pešadijske brigade VRS, a od druge polovine 1994. godine bio je komandant Sarajevsko-romanijskog korpusa VRS.⁶⁰⁰ Jedinice Novosadskog korpusa JNA koje su se sa područja Vlasenice i Šekovića povukle u Srbiju za sobom su ostavile automatsko naoružanje, puškomitralice, minobacače, oklopne transportere i tenkove. Svo naoružanje i oprema predati su lokalnim Srbima.⁶⁰¹ Odred TO Vlasenica je 19. maja 1992. godine ušao u sastav 1. birčanske brigade VRS.⁶⁰²

iv. Bosanski Šamac

Opština Bosanski Šamac se nalazi u Posavini u BiH. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine ova opština je bila etnički meštovita sredina, u kojoj je živelo 44,7% Hrvata, 41,3% Srba i 6,8% Bošnjaka.⁶⁰³ Bosanski Šamac je za rukovodstvo bosanskih Srba bio strateški važna opština, jer se nalazi na koridoru koji povezuje delove zapadne i istočne BiH na koje su Srbi pretendovali.⁶⁰⁴

Na izborima održanim 1990. godine, u Bosanskom Šamcu su nacionalne stranke HDZ, SDS i SDA osvojile većinu i formirale vlast u opštini.⁶⁰⁵

Bosanski Šamac je pripadao zoni odgovornosti 17. taktičke grupe (TG) JNA pod komandom potpukovnika Stevana Nikolića zvanog Kriger.⁶⁰⁶ Komanda 17. TG bila je u Pelagićevu, mesto tridesetak kilometara udaljenom od Bosanskog Šamca, u vreme rata u opštini Gradačac.⁶⁰⁷ 17. TG JNA je formirana u oktobru 1991. godine po naređenju generala Save Jankovića, komandanta 17. korpusa JNA. Ova taktička grupa sastojala se, između ostalog, od pet pešadijskih odreda formiranih

596 Zapisnik sa 197. sednice članova Predsedništva SFRJ, održane 4. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00199, *Perišić*, str. 4.

597 Svedočenje ST 179 pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 10. marta 2010. godine, str. 7444-5; Izjava svedoka Ibre Osmanovića od 10. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. P01041.02.B, *Stanišić i Župljanin*, str. 5.

598 Svedočenje Stevana Veljovića pred MKSJ u predmetu *Dragomir Milošević* od 30. maja 2007. godine, str. 5815-5816.

599 Dragomir Milošević je od marta 1993. godine bio načelnik štaba Stanislava Galića, komandanta Sarajevsko-romanijskog korpusa VRS, a od avgusta 1994. godine komandant Sarajevsko-romanijskog korpusa VRS. Milošević je pred MKSJ osuđen na 29 godina zatvora za zločine protiv čovečnosti (ubistvo, nehumana dela) i za kršenje zakona i običaja ratovanja (terorisanje). Videti u: Podaci o predmetu *Dragomir Milošević* http://www.icty.org/x/cases/dragomir_milosevic/cis/bcs/cis_milosevic_dragomir_bcs.pdf. pristupljeno 24. aprila 2018. godine.

600 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Dragomir Milošević*, od 12. decembra 2007. godine, par. 2.

601 Svedočenje ST179 pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 10. marta 2010. godine, str. 7444-5; Izjava svedoka Ibre Osmanovića od 10. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. P01041.02.B, *Stanišić i Župljanin*, str. 5; Izjava Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P3212, *Karadžić*, par. 52.

602 Pismo br. 05-691/94 Komandi Drinskog korpusa o formiranju Prve Vlaseničke lbr od 19. decembra 1994. godine, dok. pred. br. P02636, *Karadžić*, str. 1.

603 Popis stanovništva Bosne i Hercegovine, etnički sastav, dok. pred. br. P954, *Krajišnik*, str. 16.

604 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. oktobra 2003. godine, par. 174-175.

605 Svedočenje Sulejmana Tihića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 13. septembra 2001. godine, str. 1242-1243.

606 Svedočenje Stevana Nikolića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 14. aprila 2003. godine, str. 18511-18513.

607 Izjava na osnovu pravila 92 bis Stevan Nikolić, dok. pred. br. D47/4 ter, *Simić i dr.*, par. 8-9, 14.

mobilizacijom vojnih obveznika sa teritorije Bosanskog Šamca i okolnih mesta.⁶⁰⁸ Grad Bosanski Šamac bio je u zoni odgovornosti 4. odreda 17. TG JNA, formiranog po naređenju potpukovnika Nikolića, a na čijem čelu je bio rezervni oficir JNA Radovan Antić. Četvrti odred je brojao oko 450 ljudi.⁶⁰⁹

Od jeseni 1991. godine došlo je do porasta nasilja i oružanih incidenata u Bosanskom Šamcu između Bošnjaka, Srba i Hrvata. Zbog takve situacije, u januaru 1992. godine zajednička Skupština opštine je grad Bosanski Šamac podelila na patrolne zone. 4. odred JNA je patrolirao duž reke Bosne i Save. Naoružane grupe bliske SDA i HDZ takođe su patrolirale u nekim delovima opštine.⁶¹⁰

Krajem februara 1992. godine Skupština srpskog naroda BiH je donela odluku o osnivanju Srpske opštine Bosanski Šamac.⁶¹¹ Mada nema eksplicitnih dokaza da su srpski poslanici bili vođeni Uputstvom o organizovanju srpskog naroda, matrica koja se uočava odgovara Varijanti B tog dokumenta.⁶¹²

Skupština Srpske opštine Bosanski Šamac je krajem marta 1992. godine formirala SJB Bosanski Šamac, na čije čelo je postavila Stevana Todorovića, funkcionera SDS-a i dotadašnjeg pomoćnika za bezbednost u 1. odredu 17. TG JNA.⁶¹³ Sredinom aprila 1992. godine odbornici Skupštine Srpske opštine Bosanski Šamac formirali su Krizni štab. Na čelu kriznog štaba bio je Blagoje Simić, predsednik SDS-a u Bosanskom Šamcu i dotadašnji potpredsednik Skupštine opštine Bosanski Šamac.⁶¹⁴

Sredinom marta 1992. godine, tada još uvek pomoćnik za bezbednost 1. odreda 17. TG JNA i funkcioner SDS-a, Stevan Todorović i komandant te jedinice Mićo Ivanović su u saradnji sa Milošem Bogdanovićem, načelnikom opštinskog odseka za mobilizaciju, oformili grupu od 20 vojnika sa teritorije opštine Bosanski Šamac. Ta grupa je, po naređenju komande 1. odreda 17. TG JNA, upućena na obuku u kamp specijalnih jedinica MUP-a Srbije u Iluku.⁶¹⁵ U prvoj polovini aprila 1992. godine

608 Osim pet pomenutih odreda, 17. TG JNA sastojala se od oklopнog bataljona iz garnizona u Brčkom, tri artiljerijska divizionala za podršku, jednog motorizovanog bataljona i jednog divizionala PVO. Videti u: Izjava na osnovu pravila 92 bis Stevan Nikolić, dok. pred. br. D47/4 ter, *Simić i dr*, par. 9-14.

609 Izjava na osnovu pravila 92 bis Stevan Nikolić, dok. pred. br. D47/4 ter, *Simić i dr*, par. 10 i 14; Svedočenje Radovana Antića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr* od 13. marta 2003. godine, str. 16785; Svedočenje Sulejmana Tihića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr* od 17. septembra 2001. godine, str. 1327-1328; Izjava Stevana Nikolića na osnovu pravila 92 bis, dok. pred. br. P184, *Simić i dr*, par. 14.

610 Svedočenje Sulejmana Tihića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr* od 17. septembra 2001. godine, str. 1334.

611 Pun naziv novoosnovane opštine bio je „Srpska opština Bosanski Šamac i Pelagićovo“. Videti u: Odluka o formiranju Skupštine opštine Bosanski Šamac od 29. februara 1992. godine, dok. pred. br. P01556.11, *Stanišić i Župljanin*; Uputstvo o organizovanju i delovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima od 19. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P43, *Krajšnik*, str. 1-10.

612 Bosanski Šamac and the history of Bosnia and Herzegovina, dok. par. br. P1, *Simić i dr*, par. 157.

613 Svedočenje Stevana Todorovića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr*, od 6. juna 2002. godine, str. 9009-9011; Informacija o stanju u SJB Bosanski Šamac, hapšenju načelnika SJB od vojnih organa i zatvaranju koridora „Krajina-SRI“, dok. pred. br. P00406, *Stanišić i Župljanin*, str. 2.

614 *Službeni glasnik opštine Šamac* od 3. juna 1994. godine, dok. pred. br. P124 ter, *Simić i dr*, str. 7; Odluka o imenovanju predsednika Kriznog štaba od 17. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P79 ter, *Simić i dr*, str. 1.

615 Svedočenje Miloša Savića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr*, od 7. februara 2003. godine, str. 377-378; Izjava na osnovu pravila 92 bis Aleksandar Janković, dok. pred. br. D172/1, *Simić i dr*, par. 10; Set dokumenata vezanih za Miloša Savića od 16. jula do 17. septembra 1992. godine, dok. pred. br. P01517, *Stanišić i Simatović*, str. 2.

ova grupa se vratila u Bosanski Šamac i od tada je njihov zadatak bio obuka drugih pripadnika 17. TG JNA.⁶¹⁶

Zajedno sa njima u Bosanski Šamac je došla i jedinica od 30 policijskih specijalaca iz Srbije, među kojima su bili i pripadnici Crvenih beretki (jedinice DB Srbije) Dragan Đorđević Crni, Slobodan Miljković Lugar i Srećko Radovanović Debeli.⁶¹⁷ Oni su prebačeni helikopterom JNA u Batkušu, srpsko selo u opštini Bosanski Šamac u zoni odgovornosti 1. odreda 17. TG JNA. Specijalac iz Srbije u Batkuši su dočekali oficiri JNA – Maksim Simeunović, načelnik za obaveštajno–bezbednosne poslove 17. TG JNA, Mićo Ivanović, komandant 1. odreda 17. TG JNA, i Stevan Todorović, tada načelnik SJB Bosanski Šamac.⁶¹⁸ Policijska jedinica iz Srbije stavljenja je pod komandu 17. TG JNA.⁶¹⁹

17. TG JNA, SJB Spiske opštine Bosanski Šamac i specijalci iz Srbije su napali Bosanski Šamac u noći između 16. i 17. aprila 1992. godine⁶²⁰ i do jutra osvojili grad bez značajnijeg otpora.⁶²¹ Uoči napada, jedinice 1. i 4. odreda 17. TG bile su raspoređene na strateškim mestima po gradu i u stanju borbene gotovosti.⁶²² Rano ujutru 17. aprila 1992. godine specijalci iz Srbije i pripadnici SJB iz Bosanskog Šamca zauzeli su policijsku stanicu i druge ključne objekte u gradu, poput mosta na Savi, radio stanice i pošte. Dan kasnije, 18. aprila 1992. godine, 17. korpus JNA u izveštaju upućenom 2. VO oblasti navodi da je 17. TG JNA naređeno da „obezbedi postignuti uspeh“.⁶²³

---

616 Svedočenje Miloša Savića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 7. februara 2003. godine, str. 378-379.

617 Svedočenje Stevana Todorovića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 6. juna 2002. godine, str. 9040-9043; Izjava na osnovu pravila 92 bis Simo Jovanović od 18. februara 2003. godine, dok. pred. br. D173/1 ter, *Simić i dr.*, str. 4.

618 Svedočenje Miloša Savića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 7. februara 2003. godine, str. 377-379; Izjava na osnovu pravila 92 bis Simo Jovanović od 18. februara 2003. godine, dok. pred. br. D173/1 ter, *Simić i dr.*, str. 4; Dokument 13 potpisnika, Komanda 2. posavske brigade od 1. decembra 1992. godine, dok. pred. br. P127 ter, *Simić i dr.*, str. 1; Svedočenje Maksima Simeunovića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 26. februara 2003. godine, str. 15855- 15856; Svedočenje Stevana Todorovića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 6. juna 2002. godine, str. 9041.

619 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. oktobra 2003. godine, par. 396; Izjava Blagoja Simića u predmetu protiv Dragana Đorđevića Crnog, dok. pred. br. P01023, *Šešelj*, str. 2; Informacija o stanju u SJB Bosanski Šamac, hapšenju načelnika SJB od vojnih organa i zatvaranju koridora „Krajina-SRJ“, dok. pred. br. P00406, *Stanišić i Župljanin*, str. 2. Komanda 17. TG JNA je izdavala naredenja ovoj grupi, videti u: Zapovest za borbu komandi „Lugar“ od 7. maja 1992. godine, dok. pred. br. P174 ter, *Simić i dr.*; Zapovest za borbu komandi „Leva kolona“ od 7. maja 1992. godine, dok. pred. br. P175 ter, *Simić i dr.*.

620 Izveštaj 17. korpusa o stanju na teritoriji od 17. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P19, *Simić i dr.*; Vanredni izveštaj komande 2. VO od 17. aprila 1992. godine, dok. pred. br. D00018, *Stanišić i Simatović*.

621 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. oktobra 2003. godine, par. 442-443.

622 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. aprila 1992. godine, par. 403-405, 448; Izjava na osnovu pravila 92 bis Stevan Nikolić, dok. pred. br. D47/4 ter, *Simić i dr.*, par. 36; Izjava na osnovu pravila 92 bis Aleksandar Janković, dok. pred. br. D172/1, *Simić i dr.*, par. 13-16; Izjava na osnovu pravila 92 bis Simo Jovanović od 18. februara 2003. godine, dok. pred. br. D173/1 ter, *Simić i dr.*, par. 11-16.

623 Izveštaj komande 17. korpusa od 18. aprila 1992. godine, dok. pred. br. D00017, *Stanišić i Simatović*, str. 1.

Krizni štab opštine Bosanski Šamac izdao je 17. aprila 1992. godine naredbu da svi pripadnici „ustaških i muslimanskih snaga“ moraju da predaju oružje.⁶²⁴ Pripadnici 4. odreda 17. TG JNA su učestvovali u prikupljanju oružja od lokalnih Hrvata i Bošnjaka.⁶²⁵

Nakon preuzimanja vlasti u aprilu 1992. godine, usledilo je hapšenje i zatvaranje nesrba u Bosanskom Šamcu što je, između ostalih, sprovodila i 17. TG JNA.

U premlaćivanjima, mučenju i protivpravnom zatvaranju u nehumanim uslovima nesrpskih civila učestvovali su pripadnici 4. odreda 17. TG JNA.⁶²⁶ JNA, srpski SJB i Krizni štab Bosanskog Šamca su koordinirali hapšenja i zatvaranja lokalnih nesrba, kao i premeštanje zatočenika iz jednih u druge objekte.⁶²⁷

Uhapšeni su odvođeni u stanicu policije i zgradu TO u Bosanskom Šamcu, gde su držani u nehumanim uslovima i bili izloženi mučenju i okrutnom postupanju od strane srpske policije i paravojnih formacija.⁶²⁸

Krajem aprila 1992. godine grupa zatočenika iz zgrade TO je po naređenju potpukovnika JNA Stevana Nikolića prebačena u kasarnu JNA u Brčkom, gde su ih čuvali vojnici JNA sve do početka sukoba u toj opštini [videti str. 89].⁶²⁹ Tada je JNA zatočenike prebacila u Bijeljinu – najpre u kasarnu JNA, a zatim u logor Batković. Početkom maja 1992. godine JNA je iz kasarne u Bijeljini, u vojni zatvor u Batajnicu kod Beograda prebacila šest osoba uhapšenih u Bosanskom Šamcu.⁶³⁰

84

Na prostoru Bosanskog Šamca bilo je još zatočeničkih objekata za nesrbe, poput osnovne i srednje škole u gradu i centara u okolini grada, recimo u Zasavici i Crkvini.⁶³¹ Zatočenici na tim lokacijama bili su prisiljeni da obavljaju različite zadatke za vojne potrebe, poput kopanja rovova ili krčenja rastinja na liniji fronta. U hapšenju nesrba i obezbeđenju objekata na navedenim lokacijama, JNA nije imala značajnu ulogu, ali je odvođenje na prisilni rad zatočenika organizovao Sekretarijat za narodnu odbranu Bosanskog Šamca, koji je bio deo Kriznog štaba.⁶³²

---

624 Naredba Kriznog štaba srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo od 17. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P77 ter, *Simić i dr.*

625 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. oktobra 2003. godine, par. 451-454.

626 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. oktobra 2003. godine, par. 770.

627 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. oktobra 2003. godine, par. 996.

628 Svedočenje Stevana Todorovića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 7. juna 2002. godine, str. 9107-9112; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. oktobra 2003. godine, par. 654-660; Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 608.

629 Svedočenje Dragana Lukača pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 25. septembra 2001. godine, str. 1685.

630 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. oktobra 2003. godine, par. 654-669.

631 Svedočenje Svetozara Vasovića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 30. januara 2003. godine, str. 14964, 14993-14996; Svedočenje Radovana Antića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. marta 2003. godine, str. 16843; Svedočenje Miroslava Tadića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 19. februara 2003. godine, str. 15532-15534.

632 Svedočenje Safeta Dagovića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 18. aprila 2002. godine, str. 7190-7195.

U selu Crkvina, opština Bosanski Šamac, nesrbi su zatvarani na više lokacija, uključujući Dom kulture, školu, stadion i jedno skladište. Zatočenici u skladištu u Crkvini su držani u nehigijenskim i nehumanim uslovima. U skladište su 7. maja 1992. godine došli Slobodan Miljković Lugar i Dragan Đorđević Crni, zajedno sa drugim pripadnicima Crvenih beretki, i ubili 16 zatočenika. Komandant 17. TG JNA potpukovnik Nikolić bio je, po sopstvenom priznanju, informisan o ovom događaju već 8. ili 9. maja 1992. godine.⁶³³ O zločinu u Crkvini 9. maja 1992. godine obavešten je i general Aleksandar Vasiljević, zamenik načelnika Uprave bezbednosti Generalštaba JNA.⁶³⁴ I pored toga, ubistvo u Crkvini nikada nije istraženo od strane JNA⁶³⁵, iako su počinjeni bili pripadnici specijalnih jedinica iz Srbije koji su bili potčinjeni 17. TG JNA iz Bosanskog Šamca.⁶³⁶

Na teritoriji opštine Bosanski Šamac po naređenju načelnika SJB Bosanski Šamac uveden je policijski čas i ograničeno je kretanje stanovništva bez odobrenja.⁶³⁷ Krizni štab je sredinom juna 1992. godine zabranio svako političko delovanje u opštini.⁶³⁸ Nakon preuzimanja vlasti u opštini, Krizni štab je naredio da Bošnjaci i Hrvati moraju da nose bele trake na rukavu.⁶³⁹ U opštini Bosanski Šamac usledila je pljačka širokih razmara, kao i uništavanje imovine Hrvata i Bošnjaka, u čemu su učestvovali pripadnici 4. odreda 17. TG JNA, pripadnici Crvenih beretki iz Srbije i lokalno stanovništvo.⁶⁴⁰

Napad i zauzimanje opštine Bosanski Šamac i progona nesrpskog stanovništva koji je usledio, rezultirali su time da etnička struktura na području opštine bude izmenjena do te mere da je 1997. godine u opštini živelo svega 1,9% Bošnjaka i 1,3% Hrvata.⁶⁴¹

Dana 19. maja 1992. godine JNA se povukla sa teritorije BiH. 17. TG JNA transformisana je u 2. posavsku brigadu VRS.⁶⁴² Bosanski Šamac je postao deo zone odgovornosti novoformirane 2. posavske brigade VRS.⁶⁴³ Prvi komandant 2. posavske brigade postao je pukovnik Mićo Đurđević, međutim, nakon samo nekoliko dana on je premešten u Brčko, a za komandanta 2. posavske brigade VRS

633 Svedočenje Stevana Nikolića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 14. aprila 2003. godine, str. 18467-18471.

634 Svedočenje Sime Zarića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 7. maja 2003. godine, str. 19186-19187.

635 Svedočenje Stevana Nikolića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 14. april 2003. godine, str. 18515-18516. U svom svedočenju Stevan Nikolić navodi da se licima koja se pominju kao počinjenici zločina u Crkvini sudilo u Banjaluci, međutim taj krivični postupak se odnosio na druga dela, a ne na incident ubistva u Crkvini, videti u: Odluka vojnog suda u predmetu KI 304/92 od 26. novembra 1992. godine, dok. pred. br. D01207, *Stanišić i Simatović*, str. 3-4.

636 Iz dva naređenja potpukovnika Stevana Nikolića od 7. maja 1992. godine jasno je da su na dan ubistva u Crkvini počinjeni tog zločina Slobodan Miljković Lugar i Dragan Đorđević Crni bili pod komandom 17. TG JNA, videti u: Zapovest za borbu komandi „Lugar“ od 7. maja 1992. godine, dok. pred. br. P174 ter, *Simić i dr.*; Zapovest za borbu komandi „Leva kolona“ od 7. maja 1992. godine, dok. pred. br. P175 ter, *Simić i dr.*

637 Naređenje Stanice javne bezbednosti Bosanski Šamac od 17. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P36, *Simić i dr.*, str. 1.

638 Naredba Kriznog štaba Srpske opštine Bosanski Šamac i opštine Pelagićevo u osnivanju od 12. juna 1992. godine, dok. pred. br. P91, *Simić i dr.*, str. 1.

639 Svedočenje Ibrahima Salkića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 6. novembra 2001. godine, str. 3559-3560, 3576-3578; Svedočenje svedokinje G pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 19. novembra 2001. godine, str. 4048-4049.

640 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1029.

641 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 993 i 1043.

642 Svedočenje Petra Đukića pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Simatović* od 6. marta 2012. godine, str. 17958.

643 Izjava na osnovu pravila 92 bis Stevan Nikolić, dok. pred. br. D47/4 ter, *Simić i dr.*, par. 45, Dokument 13 potpisnika, Komanda 2. posavske brigade od 1. decembra 1992. godine, dok. pred. br. P127 ter, *Simić i dr.*, str. 2.

imenovan je Dragan Đorđević Crni.⁶⁴⁴ Njega je na tu poziciju postavio komandant Istočnobosanskog korpusa VRS, pukovnik Nikola Denčić, koji je pre toga bio pomoćnik komandanta 17. korpusa JNA za pozadinu. Načelnik štaba 2. posavske brigade bio je Srećko Radovanović Debeli.⁶⁴⁵ Četvrti odred 17. TG je nakon povlačenja JNA, preimenovan u 5. bataljon 2. posavske pešadijske brigade VRS.⁶⁴⁶

v. Prijedor

Prijedor se nalazi u severozapadnom delu BiH. Kao i Bosanski Šamac, Prijedor je predstavljao strateški važnu opštinu zbog koridora koji je spajao zapadni i istočni deo BiH i kojim je vršeno kompletno snabdevanje robom i omogućen protok ljudi između RSK i Srbije preko BiH.⁶⁴⁷ Prema popisu stanovništva iz 1991. godine opština Prijedor je bila nacionalno mešovita sredina u kojoj je živelo 43,9% Bošnjaka, 42,3% Srba i 5,6% Hrvata.⁶⁴⁸

Na osnovu Varijante B Uputstva o organizovanju srpskog naroda, Opštinski odbor SDS-a proglašio je Skupštinu srpskog naroda opštine Prijedor početkom januara 1992. godine i formirao Krizni štab koji su činili svi značajniji funkcioneri SDS-a iz Prijedora.⁶⁴⁹ Na mesto predsednika Skupštine srpskog naroda opštine Prijedor imenovan je Milomir Stakić, dotadašnji potpredsednik opštinskog odbora SDS-a i potpredsednik Skupštine opštine Prijedor.⁶⁵⁰ U februaru 1992. godine opštinski SDS je odlučio da aktivira drugi stepen Varijante B, koji je podrazumevao pripreme za preuzimanje vlasti u Prijedoru.⁶⁵¹

86

U prvoj polovini 1992. godine stvarana je paralelna srpska policijska struktura u Prijedoru i do kraja aprila 1992. godine formirano je najmanje 10 tajnih srpskih policijskih stanica i mobilisano je više od 1.500 srpskih policajaca.⁶⁵² Tajni sastanci u vezi sa tim aktivnostima održavani su na različitim lokacijama u gradu, uključujući kasarnu JNA u Prijedoru.⁶⁵³ JNA je, takođe, pružila pomoć u naoružanju srpskoj policiji u Prijedoru.⁶⁵⁴

---

644 Svedočenje Sime Zarića pred MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 15. maja 1992. godine, str. 19793-19794.

645 Izjava Blagoja Simića u predmetu protiv Dragana Đorđevića Crnog, dok. pred. br. P01023, Šešelj, str. 2; Svedočenje Petra Đukića pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Simatović* od 6. marta 2012. godine, par. 17954.

646 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Simić i dr.* od 17. oktobra 2003. godine, par. 7.

647 Svedočenje Osmana Selaka pred MKSJ u predmetu *Tadić* od 4. juna 1996. godine, str. 1817-1818; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 502.

648 Popis stanovništva Bosne i Hercegovine, etnički sastav, dok. pred. br. P954, *Krajišnik*, str. 20.

649 Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS Prijedor od 27. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P00435, *Stanišić i Župljanin*, str. 1; Odluka o proglašenju Skupštine srpskog naroda opštine Prijedor, dok. pred. br. P03958, *Mladić*.

650 „U ovoj opštini žive i Srbi“, *Kozarski vjesnik* od 31. januara 1992. godine, dok. pred. br. P02099, *Karadžić*; Izjava Milomira Stakića 16. novembra 2013. godine, dok. pred. br. D04195, *Karadžić*, par. 2.

651 Svedočenje Sima Miškovića pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 1. oktobra 2010. godine, str. 15187-15188; Uputstvo o organizovanju i delovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima od 19. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P43, *Krajišnik*, str. 1-10.

652 Odgovor Sime Drljače o mobilizaciji od 30. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P05518, *Karadžić*.

653 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 134; Izveštaj o radu SJB Prijedor tokom poslednjih devet meseci 1992. godine, dok. pred. br. P00689, *Stanišić i Župljanin*, str. 1.

654 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 134; Izveštaj o radu SJB Prijedor tokom poslednjih devet meseci 1992. godine, dok. pred. br. P00689, *Stanišić i Župljanin*, str. 1.

Na sednici 16. aprila 1992. godine Srpska skupština Prijedor je izabrala vladu buduće Srpske opštine Prijedor.⁶⁵⁵ Tada je Simo Drljača, funkcioner SDS-a, imenovan za načelnika srpske SJB u Prijedoru.⁶⁵⁶

U aprilu 1992. godine opštinski odbor SDS-a je doneo odluku da su „sve jedinice i rukovodni kadar odgovorni i podređeni Kriznom štabu“ na teritoriji Prijedora. Cilj je bio da se ojača Krizni štab pre preuzimanja vlasti u Prijedoru.⁶⁵⁷ U maju 1992. godine na čelo Kriznog štaba postavljen je Milomir Stakić.⁶⁵⁸

Prijedor je u prvoj polovini 1992. godine bio u zoni odgovornosti 343. motorizovane brigade JNA, na čijem čelu je bio pukovnik Vladimir Arsić. Načelnik štaba 343. mtbr JNA bio je major Radmilo Zeljaja. 343. mtbr je bila deo 5. (Banjalučkog) korpusa JNA, na čijem čelu je bio general Momir Talić. U Prijedoru je, takođe, bila prisutna 5. kozarska brigada JNA pod komandom pukovnika Pere Čolića, kao i srpske dobrovoljačke jedinice sa teritorije Prijedora.⁶⁵⁹

Na sastanku održanom u kasarni JNA u Prijedoru 29. aprila 1992. godine odlučeno je da se počne sa preuzimanjem vlasti u opštini Prijedor. Sastanku su prisustvovali odbornici Skupštine srpskog naroda opštine Prijedor, pukovnik Arsić, kao i ljudi iz srpske SJB.⁶⁶⁰ Kao izgovor za napad iskorišćen je prilog beogradske televizije u kojem je prikazana navodna naredba Predsedništva BiH o napadima na vojne objekte i kolone JNA u tom delu BiH.⁶⁶¹ Takva naredba nikad nije izdata.⁶⁶²

Napad na Prijedor je započeo u toku noći 29. na 30. aprila 1992. godine. U zauzimanju grada učestvovalo je pet naoružanih grupa, koje su činili pripadnici 343. motorizovane brigade JNA, SJB i TO.⁶⁶³ Svaka od tih grupa zauzela je neku od važnih institucija u gradu: Skupštine opštine, zgrade SUP-a, sud,

655 Srpska opština Prijedor postala je operativna kada su srpske oružane snage vojno zauzele grad Prijedor 30. aprila 1992. godine.

656 Skupština srpskog naroda opštine Prijedor krajem marta 1992. godine imenovala je Simu Drljaču na ovu poziciju, a odlukom iz aprila iste godine imenovanje je potvrđeno. Po zauzimanju Prijedora 30. aprila 1992. godine Simo Drljača i formalno stupa na dužnost načelnika SJB Prijedor. Videti u: Skraćeni zapisnik sa 5. sednica Srpske skupštine opštine Prijedor od 16. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P06951, *Mladić*, str. 2; „Izabrana vlasta Srpske opštine“, *Kozarski vjesnik* od 24. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P02097, *Karadžić*; „Nisam htio da učestvujem u stvaranju njihove kneževine“, *Kozarski vjesnik* od 9. aprila 1992. godine, dok. pred. br. 92, *Tadić*.

657 Zapisnik sa sastanka OO SDS Prijedor od 23. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P01616, *Stanišić i Župljanin*, str. 1.

658 Odluka o organizaciji i radu Kriznog štaba opštine Prijedor objavljena u *Službenom glasniku opštine Prijedor* od 25. juna 1992. godine, dok. pred. br. S180B, *Stakić*, str. 1-4.

659 Svedočenje Osmana Selaka pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 6. decembra 2010. godine, str. 18114-18116, 18126-18128; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 508; Izveštaj E. Brown, „Vojna situacija u Bosanskoj Krajini 1992. godine“, dok. pred. br. P01803.B, *Stanišić i Župljanin*, str. 19; Svedočenje Slavka Budimira pred MKSJ u predmetu *Stakić* od 5. marta 2013. godine, str. 13001.

660 Svedočenje Sime Miškovića pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 4. oktobra 2010. godine, str. 15227-15228; Svedočenje Slobodana Kuruzovića pred MKSJ u predmetu *Stakić* od 26. marta 2003. godine, str. 14493.

661 Proglas o preuzimanju vlasti SDS, *Radio Prijedor*, od 30. aprila 1992. godine, dok. pred. br. D56B, *Stakić*.

662 Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 138.

663 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stakić* od 31. jula 2003. godine, par. 76.

banku i poštu.⁶⁶⁴ Već u toku prepodneva srpske oružane snage zauzele su Prijedor.⁶⁶⁵ Peti korpus JNA je u toku dana 30. aprila 1992. godine izvestio komandu 2. VO o tome da je SDS preuzeo vlast u opštini Prijedor.⁶⁶⁶ Proglašena je Srpska opština Prijedor i Krizni štab je preuzeo funkcije Skupštine opštine.⁶⁶⁷

U danima nakon preuzimanja vlasti u Prijedoru, 343. mtbr JNA izvršila je razmeštanje jedinica radi ojačavanja dostignutih linija na potezu Prijedor – Ljubija – Kozarac.⁶⁶⁸

Nakon zauzimanja grada po celom Prijedoru postavljeni su kontrolni punktovi na kojima su pripadnici JNA, TO i srpske policije zaustavljali i pretresali građane.⁶⁶⁹ Na ulazima gradskih institucija i javnih preduzeća stražarili su policajci i pripadnici JNA ili TO koji nisu dozvoljavali Bošnjacima i Hrvatima da dođu na svoja radna mesta.⁶⁷⁰ Krizni štab Prijedora uveo je policijski čas i ograničio kretanje Bošnjaka i Hrvata, kojima je zabranjeno da oputuju iz opštine.⁶⁷¹ Krizni štab opštine Prijedor smenio je čelne ljudе opštine i izvršio personalne promene u policiji, preduzećima i drugim važnim institucijama.⁶⁷² Nakon zauzimanja Prijedora, pukovnik Arsić i major Zeljaja su postali članovi opštinskog Saveta za narodnu odbranu, koji je imao ulogu u koordinaciji rada civilnih i vojnih vlasti, čime je obezbeđena puna saradnja između JNA i SJB na prostoru Prijedora.⁶⁷³ Iako formalno nisu bili članovi Kriznog štaba, komandant i načelnik štaba 343. mtbr JNA Vladimir Arsić i Radmilo Zeljaja su prisustvovali sastancima Kriznog štaba.⁶⁷⁴

Nakon preuzimanja vlasti u Prijedoru i povlačenja JNA 19. maja 1992. godine [videti na str. 92], srpske vojne i policijske snage, među kojima i preimenovane jedinice JNA koje su postale deo VRS [videti

664 Prvostepena presuda MKSJ u predmetku *Karadžić* od 24. mart 2016. godine, par. 1593.

665 Svedočenje Mirsada Mujadžića pred MKSJ u predmetu *Stakić* od 27. maja 2002. godine, str. 3610; Transkript emisije "Sećanje na preuzimanje vlasti 29. aprila 1992. godine", dok. pred. br. S91B, *Stakić*, str. 5.

666 Redovni borbeni izveštaj 5. korpusa od 30. aprila 1992. godine, dok. pred. br. D167B, *Stakić*.

667 Odgovor Sime Drlića o mobilizaciji od 30. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P05518, *Karadžić*.

668 Redovni borbeni izveštaj 5. korpusa od 3. maja 1992. godine, dok. pred. br. S345B, *Stakić*, str. 1.

669 Svedočenje Ivana Atlija pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 18. oktobra 2010. godine, str. 16079-16080.

670 Svedočenje Ivana Atlija pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 18. oktobra 2010. godine, str. 16080-16081; Svedočenje Nusrete Sivac pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 26. oktobra 2010. godine, str. 20386-20388.

671 „Zaključak: Mjere blokade grada ostaju i dalje na snazi”, objavljeno u *Službenom glasniku opštine Prijedor* od 25. juna 1992. godine, dok. pred. br. S180B, *Stakić*, str. 38; Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 137; Svedočenje Muhamrema Murselovića pred MKSJ u predmetu *Stakić* od 6. maja 2002. godine, str. 2697-2698; Prvostepena presuda MKJS u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 471.

672 Rešenja o personalnim promenama objavljena u *Službenom glasniku opštine Prijedor* od 25. juna 1992. godine, dok. pred. br. S180B, *Stakić*, str. 21-34; Zapisnik sa sednice Opštinskog odbora SDS od 9. maja 1992. godine dok. pred. br. P803.B, *Krajišnik*.

673 Sastav Saveta za narodnu odbranu bio je gotovo identičan sastavu Skupštine opštine Prijedor, odnosno Kriznom štabu opštine Prijedor koji je preuzeo ulogu Skupštine. Zapisnik sa 2. sednice Savjeta za narodnu odbranu Skupštine opštine Prijedor od 5. maja 1992. godine, dok. pred. br. S28B, *Stakić*; Zapisnik sa 4. sednice Savjeta za narodnu odbranu Skupštine opštine Prijedor od 15. maja 1992. godine, dok. pred. br. S60, *Stakić*; Zapisnik sa sednice Savjeta za narodnu odbranu Skupštine opštine Prijedor od 29. septembra 1992. godine, dok. pred. br. S90B, *Stakić*.

674 Odluka o organizaciji i radu Kriznog štaba opštine Prijedor objavljena u *Službenom glasniku opštine Prijedor* od 25. juna 1992. godine, dok. pred. br. S180B, *Stakić*, str. 1; Svedočenje Slobodana Kuruzovića pred MKSJ u predmetu *Stakić* od 27. marta 2003. godine, str. 14560.

na str. 93], počinile su brojne zločine nad prijedorskim nesrpskim stanovništvom, uključujući zločine u selima Hambarine, Ljubija, Kozarac⁶⁷⁵, kao i u logorima Keraterm, Trnopolje, Omarska i u bivšoj kasarni JNA u Prijedoru, i druge.⁶⁷⁶

Proterivanja i ubistva Bošnjaka i Hrvata sa teritorije Prijedora rezultirali su time da je 1997. godine etnička struktura stanovništva Prijedora značajno izmenjena. Udeo bošnjačkog stanovništva u ukupnom broju stanovnika Prijedora sa predratnih 43,9% sveden je na svega 1%, Hrvata na 2,5%, dok se udeo srpskog stanovništva povećao na 89%.⁶⁷⁷

Nakon povlačenja JNA iz BiH 19. maja 1992. godine, 5. korpus JNA se transformisao u 1. Krajiski korpus (KK) VRS. Na čelu 1. KK ostao je dotadašnji komandant 5. korpusa JNA – general-major Momir Talić. Jedinice korpusa su ostale gotovo identične, samo su oznake JNA zamenjene oznakama VRS. Na teritoriji Prijedora 343. motorizovana brigada JNA je preimenovana u 43. motorizovanu brigadu VRS (tzv. Prijedorskiju brigadu), na čijem čelu je ostao pukovnik Arsić, a načelnik štaba – major Radmilo Zeljaja. Ove jedinice su nasledile celokupnu infrastrukturu, opremu i ljudstvo jedinica JNA.⁶⁷⁸

vi. Brčko

Brčko je opština na severu BiH i bila je, poput Bijeljine i Bosanskog Šamca, strateški važna jer se nalazi na Posavskom koridoru. Pored toga, Brčko je do početka sukoba bila najveća rečna luka u BiH.⁶⁷⁹ Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u Brčkom je živilo 44,1% Bošnjaka, 25,14% Hrvata i 20,7% Srba.⁶⁸⁰

Krajem decembra 1991. godine na sastanku opštinskog odbora SDS-a u Brčkom pročitana su Uputstva o organizovanju srpskog naroda [videti str. 68], a zatim je, na istom sastanku, na osnovu Varijante B, proglašena Srpska skupština opštine Brčko na čelu sa Đordem Ristanićem, funkcionerom SDS-a, i Krizni štab na čije čelo je postavljen Boško Maričić, potpredsednik opštinskog odbora SDS-a.⁶⁸¹

89

675 Izveštaj o radu SJB Prijedor tokom poslednjih devet meseci 1992. godine, dok. pred. br. P00689, *Stanišić i Župljanin*, str. 2, 4; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1611, 1638-1640, 1658-1663.

676 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 21. marta 2003. godine, par. 655-659; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 487; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1738; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stakić* od 159-161, 162-163, 185-195; Izveštaj o radu SJB Prijedor tokom poslednjih devet meseci 1992. godine, dok. pred. br. P00689, *Stanišić i Župljanin*, str. 5; Izveštaj o zatečenom stanju i pitanjima u vezi sa zarobljenicima, sabirnim centrima, iseljavanju i ulozi SJB u vezi sa ovim aktivnostima od 18. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. D00470, *Karadžić*, str. 1-6.

677 Ekspertske izveštaje Ewe Tabeu za slučaj IT-02-54, dok. pred. br. P01627, *Stanišić i Župljanin*, str. 87, 91.

678 Ekspertske izveštaje svedoka Ewan Brown, dok. pred. br. P891.1, *Krajišnik*, str. 36-38; Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 21. marta 2003. godine, par. 508; Sastanak sa predsednicima opština u zoni odgovornosti divizije 14. maj 1992. godine, dok. pred. br. P892.56, *Krajišnik*, str. 3.

679 Izjava Mustafe Ramića od 12. decembra 1998. godine, dok. pred. br. P513.1, *Krajišnik*, str. 3; Ratno predsedništvo Brčko: Pregled događaja i stanja, maj 1992. godine, dok. pred. br. P22, *Krajišnik*, str. 3.

680 Popis stanovništva Bosne i Hercegovine etnički sastav, dok. pred. br. P954, *Krajišnik*, str. 17.

681 Uputstvo o organizovanju i delovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima od 19. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P43, *Krajišnik*, str. 1-10; Izjava svedoka Đorda Ristanića od 15. juna 2011. godine, dok. pred. br. P03023, *Karadžić*, par. 1, 18-25, 30-45; Ratno predsedništvo Brčko: Pregled događaja i stanja, maj 1992. godine, dok. pred. br. P22, *Krajišnik*, str. 3.

U prvoj polovini 1992. godine SDS je počeo da zagovara podelu opštine na tri dela (srpski, bošnjački i hrvatski). Opštinski odbor SDS je u februaru 1992. godine predložio podelu prema kojoj bi Srbima pripalo 70% teritorije opštine.⁶⁸²

Početkom aprila 1992. godine SDS je počeo pripreme za izdvajanje srpskih policajaca iz zajedničke SJB Brčko. Srpska SJB Brčko formalno je konstituisana 1. maja 1992. godine.⁶⁸³ Nešto ranije, 29. aprila 1992. godine, osnovano je i Ratno predsedništvo koje je preuzealo ovlašćenja Skupštine.⁶⁸⁴

Opština Brčko je bila u zoni odgovornosti 17. korpusa JNA, na čijem čelu je od druge polovine aprila 1992. godine bio general-major Milan Nedeljković.⁶⁸⁵ U kasarni *Veljko Lukić Kurjak* u Brčkom bila je stacionirana 395. mtbr JNA, na čijem se čelu nalazio potpukovnik Pavle Milinković, a načelnik štaba je bio major Slobodan Milinković. Na čelu obaveštajne službe 395. mtbr bio je kapetan Momčilo Petrović.⁶⁸⁶ Jedan oklopni bataljon iz garnizona u Brčkom bio je u sastavu 17. TG JNA, koja je bila pod komandom potpukovnika Stevana Nikolića zvanog Kriger. 17. TG je kao i 395. mtbr bila pod komandom 17. korpusa JNA.⁶⁸⁷

Početkom 1992. godine JNA je počela pripreme za dejstva u Brčkom. Pripadnici srpske TO su postavljali barikade i kontrolne punktove oko grada, dok je JNA počela da raspoređuje tešku artiljeriju u delovima opštine u kojima su živeli Srbi.⁶⁸⁸ U tom periodu JNA je naoružavala Srbe sa područja opštine Brčko.⁶⁸⁹ Izvršena je mobilizacija jedinica JNA i TO, na koju su se odazvali samo Srbi.⁶⁹⁰ U proleće 1992. godine u Brčko je došao veliki broj vojnika TO Bijeljina i pripadnika aktivnog i rezervnog sastava novoformirane srpske milicije iz Bijeljine, Ugljevika i Lopara, kao i pripadnici srpskih paravojnih formacija iz BiH i iz Srbije.⁶⁹¹ Neke od ovih jedinica bile su smeštene u garnizonu JNA.⁶⁹²

682 Transkript emisije „Dosije Brčko“ od 4. februara 1998. godine, dok. pred. br. P23, *Krajišnik*, str. 7; Izjava Mustafe Ramića od 12. decembra 1998. godine, dok. pred. br. P513.1, *Krajišnik*, str. 7.

683 Izveštaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992. godine, dok. pred. br. P02761, *Karadžić*, str. 7.

684 Izjava svedoka Đorda Ristanića od 15. juna 2011. godine, dok. pred. br. P03023, *Karadžić*, par. 17 i 19.

685 Odluka za izvođenje borbenih dejstava komande 17. korpusa JNA od 26. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P01314, *Stanišić i Simatović*.

686 Izjava Fadila Redžića od 11. i 12. marta 1995. godine, dok. pred. br. P514, *Krajišnik*, str. 4; Izjava Jasmina Fazlovića od 14 i 15. marta 1995. godine, dok. pred. br. P71, *Krajišnik*, str. 3, par. 13; Svedočenje Milorada Šehovca pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 15. jula 2014. godine, str. 24056.

687 Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 603; Izjava Stevana Nikolića na osnovu pravila 92 bis, dok. pred. br. P140 ter, *Simić i dr*, par. 9; Odluka za izvođenje borbenih dejstava komande 17. korpusa JNA od 26. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P01314, *Stanišić i Simatović*.

688 Izjava Mustafe Ramića od 12. decembra 1998. godine, dok. pred. br. P513.1, *Krajišnik*, str. 6-7.

689 Izveštaj Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija S/1994/674 Add. 2 (vol. IV) od 27. maja 1994. godine, par. 714, 715, 718; Izjava Đorda Ristanića od 15. juna 2011. godine, dok. pred. br. P03023, *Karadžić*, par. 8-12; Svedočenje B-1011 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 10. decembra 2003. godine, str. 30217.

690 Ratno predsedništvo Brčko: Pregled događaja i stanja, maj 1992. godine, dok. pred. br. P22, *Krajišnik*, str. 3, 5.

691 Ratno predsedništvo Brčko: Pregled događaja i stanja, maj 1992. godine, dok. pred. br. P22, *Krajišnik*, str. 9. 11; Izveštaj načelnika CSB Bijeljina upućen MUP-u od 7. maja 1992. godine, dok. pred. br. 727.6, *Krajišnik*, str. 2.

692 Izjava Đorda Ristanića od 15. juna 2011. godine, dok. pred. br. P03023, *Karadžić*, par. 102-103.

Rušenjem mostova na reci Savi 30. aprila 1992. godine, srpske snage su započele preuzimanje vlasti u opštini Brčko.⁶⁹³ Sutradan, 1. maja 1992. godine, počeo je napad na Brčko. U napadu su učestvovali jedinice JNA, jedinice srpske milicije, jedinice srpske TO i različite paravojne formacije poput Srpske nacionalne garde Ljubiše Savića Mauzera, Srpske dobrovolske garde Željka Ražnatovića Arkana, jedinice DB Srbije Crvene beretke, Belih orlova, grupe Srpske radikalne stranke pod komandom Mirka Blagojevića iz Bijeljine i drugih.⁶⁹⁴ Srpske snage bile su, između ostalog, naoružane artiljerijom i tenkovima.⁶⁹⁵

Napad je počeo granatiranjem sela i naselja u samom Brčkom, gde su pretežno živeli nesrbi. Granatiranje naselja u Brčkom je trajalo nekoliko dana.⁶⁹⁶ Dana 2. maja 1992. godine, srpske snage su preuzele kontrolu nad SJB Brčko. Ratno predsedništvo je istog dana postavilo Dragana Veselića, člana SDS-a u Brčkom, za načelnika SJB i počelo sa popunjavanjem sastava SJB Srbima koji su ranije radili u policiji.⁶⁹⁷ U naredna dva dana srpske snage su preuzele kontrolu nad celim gradom.⁶⁹⁸

Nakon zauzimanja Brčkog nastavljena je saradnja između JNA i srpskih paravojnih formacija, što se vidi iz ovlašćenja koje je komanda garnizona Brčko davala pripadnicima paravojnih formacija za prenos oružja i korišćenje opreme JNA.⁶⁹⁹

Nakon zauzimanja Brčkog, u gradu je usledila rasprostranjena pljačka od strane srpskih paravojnih formacija, uz znanje i asistenciju JNA i civilnih vlasti.⁷⁰⁰ U prvoj polovini maja 1992. godine jedan vojni kamion je sa razglaša pozivao ljudi da izđu iz kuća kako bi ih prevezli u garnizon JNA, navodno radi bezbednosti. Kada su ljudi izšli iz kuća, bili su odvedeni u kasarnu JNA i zatvoreni, a kuće su im bile opljačkane.⁷⁰¹

---

693 Prema presudi Momčilu Krajišniku, za rušenje mostova u Brčkom odgovorni su Srbi. Videti u: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 324.

694 Izveštaj SJB Bijeljina od 7. maja 1992. godine, dok. pred. br. 727.6, *Krajišnik*, str. 2; Svedočenje Mustafe Ramića pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 19. aprila 2004. godine, str. 2263; Izveštaj Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija S/1994/674 Add. 2 (vol. IV) od 27. maja 1994. godine, par. 716.

695 Svedočenje Mustafe Ramića pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 19. aprila 2004. godine, str. 2263.

696 Izjava Fadila Redžića od 11. i 12. marta 1995. godine, dok. pred. br. P514, *Krajišnik*, str. 6.

697 Ratno predsedništvo Brčko: Pregled dogadaja i stanja, maj 1992. godine, dok. pred. br. P22, *Krajišnik*, str. 7; Svedočenje Isaka Gašija pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 21. oktobra 2009. godine, str. 1783- 1784; Informacija o stanju u SJB Brčko, dok. pred. br. 727.5, *Krajišnik*, str. 2.

698 Svedočenje B-1011 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 10. decembra 2003. godine, str. 30223-30228; Ratno predsedništvo Brčko: Pregled dogadaja i stanja, maj 1992. godine, dok. pred. br. P22, *Krajišnik*, str. 5; Svedočenje KRAJ-224 pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 5. februara 2004. godine, str. 570-575; Izveštaj Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija S/1994/674 Add. 2 (vol. IV) od 27. maja 1994. godine, par. 716, 717.

699 Ovlašćenje Branislavu Filipoviću i Mirku Blagojeviću za transport municije za Brčko iz Beograda, dok. pred. br. P1128, *Krajišnik*, str. 1; Potvrda izdata Branislavu Filipoviću za isporuku oružja garnizonu Brčko iz VP 5505 Beograd od 13. maja 1992. godine, dok. pred. br. P02876, *Karadžić*.

700 Izveštaj obaveštajnog organa Komande Istočnobosanskog korpusa VRS od 29. septembra 1992. godine, dok. pred. br. P01432, *Stanišić i Župljanin*, str. 1; Ratno predsedništvo Brčko: Pregled dogadaja i stanja, maj 1992. godine, dok. pred. br. P22, *Krajišnik*, str. 14-15.

701 Svedočenje Isaka Gašija pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 21. oktobra 2009. godine, str. 1790-1791.

Nakon 3. maja 1992. godine pripadnici srpskih paravojnih formacija, zajedno sa pripadnicima SJB, uz znanje JNA, u Brčkom su sproveli hapšenja, zlostavljanja i ubijanja Bošnjaka i Hrvata.⁷⁰² Muškarci, žene i deca su odmah nakon zauzimanja grada zatvarani na 14 lokacija u opštini Brčko, poput kasarne JNA, logora Luka koji je formiran već 7. maja 1992. godine, preduzeća „Laser“, džamije u Kolobarama, bolnice u Brčkom, policijske stanice, hotela „Posavina“, sela Brezovo Polje i drugih. U zatočeničkim objektima na području opštine Brčko bilo je mučenja, ubistava i seksualnog zlostavljanja, a ljudi su odvođeni i na prinudni rad.⁷⁰³

U periodu od maja do juna 1992. godine u Brčkom je ubijen veliki broj Bošnjaka i Hrvata. Nedaleko od Brčkog tokom maja i juna 1992. godine pokopano je oko 220 ljudi, uglavnom civila, u jednu masovnu grobnicu. Tela su uglavnom dovožena iz logora Luka i hotela „Posavina“.⁷⁰⁴

Nakon zauzimanja Brčkog, veliki broj Bošnjaka i Hrvata je proteran u susednu opštinsku Lopare.⁷⁰⁵

Nakon povlačenja JNA 19. maja 1992. godine, 395. mtbr JNA je postala Prva posavska brigada VRS.⁷⁰⁶ Takođe, čelni ljudi 395. mtbr JNA stacionirane u Brčkom, ostali su na teritoriji BiH. Potpukovnik Pavle Milinković postao je komandant Prve posavske brigade VRS, a kapetan Momčilo Petrović postao je načelnik bezbednosti štaba Prve posavske brigade. Načelnik štaba bio je Milorad Šehovac, koji je do tada bio načelnik Vojnog odseka.⁷⁰⁷

XI. Povlačenje JNA iz BiH i doprinos JNA formiranju VRS

Dana 4. maja 1992. godine na sednici krnjeg Predsedništva SFRJ doneta je odluka o povlačenju pripadnika JNA, građana SR Jugoslavije, iz BiH najkasnije u roku od 15 dana, odnosno do 19. maja 1992. godine.⁷⁰⁸ Uprkos odluci o povlačenju, manji delovi JNA/VJ ostali su na teritoriji BiH, zbog čega je u avgustu 1992. godine UN reagovao i tražio povlačenje preostalih elemenata JNA/VJ iz Bosne i Hercegovine.⁷⁰⁹

702 Svedočenje Isaka Gašija od 11. septembra 2003. godine pred MKSJ u predmetu Milošević, str. 26442, 26449-26452, 26454-26455, 26459-26461.

703 Izjava Fadila Redžića od 11. i 12. marta 1995. godine, dok. pred. br. P514, *Krajišnik*, str. 9; Izjava Isaka Gašija od 4, i 11. aprila 1995. godine, dok. pred. br. D2.1, *Krajišnik*, par. 12-50 str. 4-11; Izveštaj Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija S/1994/674 Add. 2 (vol. IV) od 27. maja 1994. godine, par. 725-865, str. 90-107.

704 Beleška za maj i jun 1992. godine u vezi sa masovnom grobnicom, dok. pred. br. P00146, *Stanišić i Župljanin*; Svedočenje Cvjetka Ignjića pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin*, str. 1869-1875.

705 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 337.

706 Zapisnik sa 197. sednica članova Predsedništva SFRJ, održane 4. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00199, *Perišić*, str. 4; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Perišić* od 6. septembra 2011. godine, par. 187; Svedočenje Obrena Markovića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 5. marta 2013. godine, str. 34785.

707 Svedočenje Milorada Šehovca pred MKSJ u predmetu *Mladić*, 15. jula 2014. godine, str. 24055-24057.

708 Zapisnik sa 197. sednice članova Predsedništva SFRJ, održane 4. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00199, *Perišić*, str. 4.

709 Rezolucija UN A/RES/46/242 od 25. avgusta 1992. godine, par. 3, dostupno na <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r242.htm>, pristupljeno 10. aprila 2018. godine.

U periodu između 4. i 19. maja 1992. godine JNA je radila na obezbeđivanju dostignutih linija i na ojačavanju jedinica koje će nakon povlačenja postati VRS.⁷¹⁰ Dana 12. maja 1992. godine komanda 17. korpusa JNA naredila je mobilizaciju ratnih jedinica (RJ) korpusa. Prema naređenju, bilo je potrebno „[o]bezbediti da se neizostavno mobilišu svi vojni obveznici *srpske nacionalnosti*, kao i vojnici pripadnici drugih nacionalnosti, ako žele da se bore za pravedne ciljeve SrR BiH“ [kurziv FHP].⁷¹¹

Odluka o formiranju Vojske Republike Srpske doneta je na 16. sednici skupštine bosanskih Srba 12. maja 1992. godine u Banjaluci.⁷¹² Formalno, VRS je nastala 1. juna 1992. godine stupanjem na snagu Zakona o vojsci.⁷¹³

VRS je formirana od postojećih jedinica JNA na prostoru BiH i TO, kojima su vremenom pridodate lokalne srpske dobrovoljačke jedinice.⁷¹⁴ To je značilo da je VRS od JNA preuzeila ustrojstvo, ljudstvo, vojnu opremu, naoružanje, kao i propise i doktrinu o vođenju rata na kopnu.⁷¹⁵

U naredenju komande 17. korpusa JNA od 12. maja 1992. godine taj proces opisan je kao „stvaranj[e] odbrambenih snaga Srpske Republike BiH“.⁷¹⁶

i. Transformacija jedinica JNA u jedinice VRS

Od nastanka VRS, jedinice u njenom sastavu su bile ustrojene na isti način kao i u JNA. U praksi je to značilo da su delovi jedinica JNA koji su ostali u BiH nakon formalnog povlačenja, samo promenili naziv i postali jedinice novoformirane VRS, dok su struktura i komandanti ostali isti.

93

Tako je 4. korpus JNA po naredenju 2. VO promenio naziv u Sarajevsko-romanijski korpus VRS. Na osnovu istog naredenja promenjeni su i nazivi svih jedinica u sastavu 4. korpusa.⁷¹⁷

710 Naređenje komande 17. korpusa za stabilizaciju fronta, dok. pred. br. P07677, *Mladić*, str. 1; Mobilizacija RJ 17. korpusa, zahtev za angažovanje od 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. D01661, *Stanišić i Simatović*.

711 Mobilizacija RJ 17. korpusa, zahtev za angažovanje od 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. D01661, *Stanišić i Simatović*.

712 Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Odluka o formiranju VRS od 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. P02799, *Mladić*; Zapisnik sa 16. sednice Skupštine srpskog naroda u BiH održane 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00431, *Mladić*, str. 43-44.

713 Zakon o odbrani, *Službeni glasnik*, 1. jun 1992. godine, dok. pred. br. P65.145, *Krajišnik*.

714 Analiza borbene gotovosti i aktivnosti Vojske Republike Srpske u 1992. godini, dok. pred. br. P892.6, *Krajišnik*, str. 11 i 13.

715 Izveštaj Ričarda Batlera o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a, dok. pred. br. P00684.B, *Popović i dr*, par. 1.2.

716 Naređenje komande 17. korpusa za stabilizaciju fronta, dok. pred. br. P07677, *Mladić*, str. 1.

717 49. mbr je postala 1. sarajevska brigada, 120. lbr - 2. sarajevska brigada, 216. bbr - 1. romanijksa brigada, 4. map - Paljanski artiljerijski puk, 4. mpoap - Paljanski protivoklopni puk, 346. lap PVO - Sarajevski puk ARJ PVO, 4. bVP - Sarajevski bataljon vojne policije, 4. bv - Sarajevski bataljon veze, 4. Snb - Paljanski sanitetski bataljon, 4. atb - Paljanski automobilski bataljon, 4. inžb - Sarajevski inžinjerski bataljon. Videti u: Izmena naziva jedinica, Komanda 4. korpusa JNA od 17. maja 1992. godine, dok. pred. br. P01447, *Stanišić i Simatović*.

Promena naziva na sličan način izvršena je i u drugim korpusima. Tako je 5. korpus JNA postao 1. krajški korpus VRS, 9. korpus JNA je postao Hercegovački korpus VRS, 10. korpus JNA je postao 2. krajški korpus VRS, a 17. korpus JNA je postao Istočnobosanski korpus VRS.⁷¹⁸

Jedini korpus koji nije direktno preuzeo strukturu nekog korpusa JNA je Drinski korpus VRS, koji je formiran u novembru 1992. godine i bio je zadužen za Podrinje. Drinski korpus je preuzeo deo strukture i zone odgovornosti Istočnobosanskog korpusa VRS.⁷¹⁹

Naoružanje, vojna oprema i doktrina VRS

VRS je naoružanje i vojnu opremu „nasledila“ od jedinica JNA koje su se nalazile na teritoriji BiH. Nakon povlačenja JNA iz BiH, naoružanje i vojna oprema su ostali u rukama VRS. Tako je VRS-u ostalo 300 tenkova, 800 oklopnih transporteru i preko 800 komada teške artiljerije.⁷²⁰ Nakon povlačenja JNA iz BiH, VRS je nastavila da se snabdeva iz Srbije, odnosno od VJ [videti str. 96].

Kako je i sâm komandant Glavnog štaba VRS Ratko Mladić naveo u jednom izveštaju iz septembra 1992. godine, VRS je jedna od retkih vojski u istoriji koja je rat počela sa solidnom materijalnom bazom, odnosno sa zalihama naoružanja, vojne opreme, pa čak i hrane.⁷²¹

Operativna i taktička metodologija VRS se oslanjala na metodologiju JNA. VRS je skoro u potpunosti usvojila doktrinu JNA o vođenju rata na kopnu, pravila borbenog angažovanja, kao i propise JNA.⁷²²

ii. Kadar VRS-a

Glavni štab VRS je formiran u periodu od 3. do 19. maja 1992. godine i njega su činili uglavnom pripadnici štaba 2. VO JNA.⁷²³

718 Isto tako 343. mehanizovana brigada JNA je postala 43. brigada VRS. Pukovnik Vladimir Arsić je ostao komandant 43. brigade VRS, isto kao i načelnik štaba major Radmilo Zeljaja. Ričard Batler, „Izveštaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS od 9. juna 2006. godine“, dok. pred. br. P02249.B, Perišić, par. 1.0; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 197.

719 Ričard Batler, „Izveštaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS od 9. juna 2006. godine“, dok. pred. br. P02249.B, Perišić, par. 3.2.

720 Izveštaj Mortena Torkildsena, dok. pred. br. P426, par. 15, Milošević, str. 6; Analiza borbene gotovosti i aktivnosti Vojske Republike Srpske u 1992. godini, dok. pred. br. P892.6, *Krajišnik*, str. 13; Mišljenje i presuda MKSJ u predmetu *Tadić* od 7. maja 1997. godine, par. 114-121; Veljko Kadijević, „Moje videnje raspada: Vojska bez države“, dok. pred. br. P00343, Perišić, str. 76; Izveštaj Generalnog sekretara UN o situaciji u Bosni i Hercegovini od 3. decembra 1992. godine, dokument A/47/747, par. 10, dostupan na http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/47/747, pristupljeno 8. januara 2018. godine.

721 Navedeno prema: Izveštaj Mortena Torkildsena, dok. pred. br. P426, par. 110, Milošević, str. 42.

722 Izveštaj Ričarda Batlera o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a, dok. pred. br. P00684.B, Popović i dr, par. 1.4-1.9.

723 Ričard Batler, „Izveštaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS od 9. juna 2006. godine“, dok. pred. br. P02249.B, Perišić, par. 1.1 i 2.4.

Komandant 2. VO JNA, general-potpukovnik Ratko Mladić imenovan je za komandanta Glavnog štaba VRS.⁷²⁴ Načelnik Glavnog štaba VRS postao je general Manojlo Milovanović, dotadašnji načelnik Štaba 2. VO JNA.⁷²⁵ Major Milan Gvero koji se nalazio na mestu pomoćnika komandanta 2. VO JNA za moral, pravna i verska pitanja postao je član Glavnog štaba VRS sa istim zaduženjima.⁷²⁶ General Radivoje Miletić se u JNA nalazio na mestu komandanta raketnog puka PVO u Zadru, a zatim je raspoređen u 622. mtbr JNA. Bio je i nastavnik na Katedri strategije u Ratnoj školi u Beogradu. U VRS-u Miletić je najpre imenovan za načelnika za artiljerijsko-raketne jedinice PVO, a kasnije je postavljen na mesto načelnika organa za operativno-nastavne poslove Glavnog štaba VRS.⁷²⁷ Zdravko Tolimir, koji je bio na mestu načelnika organa bezbednosti u komandi 2. VO JNA, postao je načelnik u Sektoru za obaveštajno-bezbednosne poslove Glavnog štaba VRS.⁷²⁸

Sektor za operativne poslove Glavnog štaba VRS sastojao se od Uprave za obaveštajne poslove, na čijem čelu se nalazio pukovnik Petar Salapura, i Uprave za bezbednost, na čijem čelu je bio pukovnik Ljubiša Beara. Petar Salapura je prethodno bio načelnik obaveštajnog odeljenja 2. VO JNA.⁷²⁹ Ljubiša Beara se prethodno u JNA nalazio na mestu načelnika Organu bezbednosti VPO i zamenika načelnika 8. VPO, sa činom kapetana bojnog broda.⁷³⁰

Glavni štab VRS je imao i Sektor za pozadinu, na čijem čelu je bio general Đorđe Đukić koji se u JNA nalazio na mestu načelnika Tehničke uprave SSNO.⁷³¹

Na čelu Sektora za mobilizacijske i personalne poslove u Glavnom štabu VRS nalazio se general Mićo Grubor, koji je prethodno bio zadužen za mobilizacijske poslove i vojnu obavezu u 2. VO JNA.⁷³²

---

724 Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Odluka o formiranju VRS od 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. P02799, *Mladić*. Ratko Mladić je od 25. aprila 1992. godine bio na dužnosti načelnika Štaba 2. VO, a od 10. maja 1992. godine na mestu komandanta 2. VO; prema: Naredba 5. korpusa, Informacija o postavljenjima, dok. pred. br. P03813, *Mladić*.

725 Svedočenje Manojla Milovanovića pred MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 29. maja 2007. godine, str. 12151; Svedočenje Manojla Milovanovića pred MKSJ u predmetu *Karadžić*, od 28. februara 2012. godine, str. 25429-25430.

726 Izveštaj o primopredaji dužnosti, general-major Milan Gvero, od 9. maja 1992. godine, dok. pred. br. P04957, *Mladić*.

727 Karton personalnih podataka, Radivoje Miletić, dok. pred. br. P01729, *Perišić*, str. 10; Izvod iz personalnog dosjeda Radivoja Miletića, dok. pred. br. P05018, *Mladić*; Svedočenje Manojla Milovanovića pred MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 29. maja 2007. godine, str. 12158-12159; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 10. jun 2010. godine, par. 1622.

728 Komanda 5. korpusa, br. 436-2, Obaveštenje o postavljenjima od 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. P03813, *Mladić*; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Tolimir* od 12. decembra 2012. godine, par. 2.

729 Izjava svedoka Petra Salapure od 17. juna 2013. godine, dok. pred. br. D03720, *Karadžić*, str. 1.

730 Svedočenje Mikajla Mitrovića pred MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 2. septembra 2008. godine, str. 25040-25041; Karton personalnih podataka, Ljubiša Beara, dok. pred. br. P01920, *Perišić*, str. 12.

731 Optužnica Tužilaštva MKSJ protiv *Đorda Đukića i dr.* od 29. februara 1996. godine, par. 1.

732 Svedočenje Petra Škrbića pred MKSJ u predmetu *Perišić* od 15. juna 2010. godine, str. 11624-11625; Karton personalnih podataka, Mićo Grubor, dok. pred. br. P01678, *Perišić*, str. 6.

iii. Saradnja nakon maja 1992. godine

Nakon 19. maja 1992. godine i povlačenja JNA iz BiH, nastavljena je saradnja između VJ i VRS i SVK, koja se ogledala u pružanju vojne, kadrovske i logističke podrške. VJ je pružala podršku kako VRS u BiH, tako i SVK u Hrvatskoj.⁷³³

30. i 40. kadrovski centar

Nakon odluka o povlačenju JNA iz Hrvatske i BiH, SSNO je 6. maja 1992. godine izdao naredenje o regulisanju prava aktivnih vojnih lica upućenih u VRS i SVK, u kojem se navodi da oni zadržavaju sva prava kao i ostali pripadnici JNA.⁷³⁴

Budući da pravni i lični status aktivnih vojnih lica upućenih u VRS i SVK tom odlukom nije u potpunosti bio rešen, načelnik Glavnog štaba VRS Ratko Mladić je u proleće 1993. godine zahtevao od Generalštaba VJ da reguliše status pripadnika VJ u VRS. Razlog za hitno rešavanje ovog pitanja je bio to što su aktivna vojna lica i građanska lica na službi u vojsci napuštali VRS i vraćali se u VJ bez dozvole Glavnog štaba VRS.⁷³⁵

Početkom novembra 1993. godine načelnik Generalštaba VJ Momčilo Perišić je izdao naredenje kojim su regulisana prava aktivnih vojnih lica i građanskih lica upućenih u VRS ili SVK. Odlučeno je da će Generalstab VJ organizovati i voditi posebnu evidenciju o aktivnim vojnim licima, vojnim licima po ugovoru i gradanskim licima, koja su iz bivše JNA ostala na teritoriji Hrvatske ili BiH. Prema Perišićevom naredenju, lica koja su ostala na prostoru RS i RSK biće upućena, raspoređena i postavljena na dužnosti unutar VRS i SVK preko posebnih kadrovskih centara.⁷³⁶

96

Ovim naredenjem su formirani 30. i 40. kadrovski centar (KC). Za oficire bivše JNA ili VJ upućene u VRS bio je nadležan 30. KC, a 40. KC za oficire upućene u SVK. Ta dva kadrovska centra su bila podredena načelniku Personalne uprave Generalštaba VJ i nalazili su se u Beogradu, u prostorijama Generalštaba.⁷³⁷

733 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Perišić*, od 6. septembra 2011. godine, par. 761, 1234-1237, 1262-1263; Izveštaj Generalnog sekretara UN o situaciji u Bosni i Hercegovini od 3. decembra 1992. godine, dokument A/47/747, par. 10, dostupan na http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/47/747, pristupljeno 10. aprila 2018. godine.

734 Naredenje SSNO, Personalna uprava, broj 01/48-1 od 6. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00729, *Perišić*, str. 1.

735 Dokumenta o regulisanju statusa aktivnih vojnih lica VJ (rodenih na teritoriji RH ili BiH), dok. pred. br. P01872, *Perišić*, str. 2; Analiza borbenе gotovosti i aktivnosti Vojske Republike Srpske u 1992. godini, dok. pred. br. P892.6, *Krajšnik*, str. 35; Poverljivi dopis br 29/9-91 general-potpukovnika Ratka Mladića, komandanta Glavnog štaba VRS upućen Generalštabu VJ od 31. marta 1993. godine, dok. pred. br. P01529, *Perišić*, str. 1-2.

736 Naredenje o formiranju specijalnih centara za personalna pitanja bivših pripadnika VJ, dok. pred. br. P00731, *Perišić*, str. 1.

737 Naredenje Momčila Perišića za osnivanje 30. i 40. kadrovskog centra, dok. pred. br. P00733, *Perišić*, str. 1-2; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Perišić* od 6. septembra 2011. godine, par. 772.

Formiranjem 30. i 40. KC vojnici upućeni u VRS ili SVK su uživali sva prava i beneficije kao oficiri VJ.⁷³⁸ Pripadnici kadrovskih centara su dobijali platu od VJ u skladu sa svojim činom⁷³⁹, mogli su da podnose zahteve za penziju⁷⁴⁰, naknadu za službu u otežanim okolnostima⁷⁴¹, stambeno zbrinjavanje⁷⁴², zdravstveno osiguranje i stipendije za školovanje.⁷⁴³ Pripadnici 30. i 40. KC koji su služili u VRS i SVK imali su pravo na zdravstveno osiguranje u SRJ i lečeni su u medicinskim ustanovama VJ na teritoriji SRJ.⁷⁴⁴ Napredovanja u činu i u službi bila su regulisana najpre u VRS i SVK, a zatim bi ih Generalštab VJ verifikovao u skladu sa zakonom VJ.⁷⁴⁵

Plate pripadnika 30. i 40. KC isplaćivane su iz budžeta VJ preko Računovodstvenog centra Ministarstva odbrane SRJ. Fond za socijalno osiguranje vojnih osiguranika bio je zadužen za isplatu i obračun penzija pripadnika 30. i 40. KC, u skladu sa propisima koji su se odnosili i na druge pripadnike VJ. Imali su pravo na stambeno zbrinjavanje pod istim uslovima kao i drugi pripadnici VJ. Odluku o prestanku vojne službe pripadnicima VJ raspoređenim u 30. i 40. kadrovski centar mogli su da donesu načelnik Generalštaba VJ ili predsednik SRJ, što je bilo u skladu sa Zakonom o VJ.⁷⁴⁶

Glavna svrha kadrovskih centara bila je efikasno premeštanje i postavljanje oficira VJ u SVK i VRS i njihovo vraćanje u VJ. Međutim, vojni vrh VJ je razmeštanje oficira u VRS ili SVK držao u tajnosti. Naime, formalno bi oficiri bili razmešteni u kadrovske centre, ali bi faktički bili poslati u VRS ili SVK.⁷⁴⁷ Na ovaj način je VJ stvarala privid da Srbija ne učestvuje u ratovima u BiH i Hrvatskoj, a zapravo je svojom podrškom u vidu ljudstva, naoružanja, opreme i logistike VRS-u i SVK-u značajno pomagala jednoj od strana u sukobima.

97

U zapisniku sa sednice Vrhovnog saveta odbrane (VSO) od 11. oktobra 1993. godine navodi se da je u to vreme u VRS i SVK bilo 3.612 oficira VJ.⁷⁴⁸ U septembru 1994. godine u 30. KC bilo je 2.634 oficira

738 Uputstvo o načinu funkcionisanja i programu aktivnosti posebnih kadrovskih centara, dok. pred. br. P00734, *Perišić*, par. 4.

739 Stenografske beleške sa 17. sednice Vrhovnog saveta odbrane od 10. i 13. januara 1994. godine, dok. pred. br. P00791, *Perišić*, str. 4; Stenografske beleške sa 58. sednice Vrhovnog saveta odbrane od 21. novembra 1996. godine, dok. pred. br. P00769, *Perišić*, str. 3.

740 Svedočenja Petra Škrbića pred MKSJ u predmetu *Perišić* od 17. juna 2010. godine, str. 11799.

741 Svedočenje Mileta Novakovića pred MKSJ u predmetu *Perišić* od 25. avgusta 2010. godine, str. 13051; Svedočenje Mileta Novakovića pred MKSJ u predmetu *Perišić* od 1. septembra 2010. godine, str. 13324–13326.

742 Svedočenje Stojana Milčića pred MKSJ u predmetu *Perišić* od 22. marta 2010. godine, str. 11229–11232; Uverenje personalne uprave Generalštaba VJ od 23. septembra 1994. godine, dok. pred. br. P01792, *Perišić*.

743 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Perišić* od 6. septembra 2011. godine, par. 914.

744 Evidencija lečenih pripadnika VRS i SVK u SRJ, dok. pred. br. P00863, *Perišić*, str. 1–30.

745 Stenografske beleške sa 14. sednice Vrhovnog saveta odbrane od 11. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P00709, *Perišić*, str. 28–29.

746 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Perišić* od 6. septembra 2011. godine, par. 866, 880, 888 i 889, 896, 897, 933; Dokumenti o saradnji između VRS, SVK i VJ u aprilu i maju 1994. godine, dok. pred. br. P02176, *Perišić*, str. 9–10.

747 Stenografske beleške sa 14. sednice Vrhovnog saveta odbrane održane 11. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P00709, *Perišić*, str. 24.

748 Stenografske beleške sa 14. sednice Vrhovnog saveta odbrane održane 11. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P00709, *Perišić*, str. 24.

VJ.⁷⁴⁹ Naredne, 1995. godine bilo je 2.664 profesionalnih oficira i podoficira VJ raspoređenih u 30. KC.⁷⁵⁰ U septembru 1996. godine u 30. KC bilo je ukupno 5.093 vojnih i civilnih lica VJ raspoređenih u VRS.⁷⁵¹ U 40. KC, u novembru 1993. godine u SVK su bila 1.192 oficira VJ.⁷⁵² U junu naredne, 1994. godine u 40. KC bilo je 1.474 lice (vojno i civilno)⁷⁵³, a 1995. godine 930 oficira bilo je u 40. KC VJ.⁷⁵⁴

Neki od najistaknutijih oficira VRS, među njima svi članovi Glavnog štaba i komandanti korpusa, zapravo su bili oficiri VJ koji su preko 30. KC VJ služili u VRS. Među njima su i Ratko Mladić, Manojlo Milovanović, Đorđe Đukić, Radivoje Miletić, Milan Gvero, Zdravko Tolimir, Milenko Živanović, Radislav Krstić, Vinko Pandurević, Vujadin Popović, Ljubiša Beara, Vidoje Blagojević, Dragan Jokić, Dragan Obrenović, Drago Nikolić, Svetozar Andrić, Stanislav Galić, Dragomir Milošević i Bogdan Subotić. Takođe, preko 30. KC regulisan je i status ministra odbrane RS u periodu 1993-1994. godine, Dušana Kovačevića. Isto tako, među ključnim starešinama koje su u SVK služile preko 40. KC VJ bili su i Mile Novaković, Milan Čeleketić, Borislav Đukić i Dušan Lončar.⁷⁵⁵

iv. Vojna i logistička pomoć

Saradnja Vojske Jugoslavije sa VRS i SVK nije se ogledala samo u podršci u ljudstvu kroz kadrovske centre, nego je ona uključivala i značajnu vojnu i logističku pomoć. Vojna i logistička pomoć je realizovana preko Generalštaba VJ.⁷⁵⁶

---

749 U tom trenutku ukupno je bilo 4.614 lica u 30. KC, od toga 2.634 oficira, 1.688 civila i 292 vojnika po ugovoru. Videti u: Stenografske beleške sa 27. sednice Vrhovnog saveta odbrane održane 27. septembra 1994. godine, dok. pred. br. P00792, *Perišić*, str. 88.

750 Ukupno aktivnih i civilnih vojnih lica na službi u 30. KC bilo je 4.346 lica, videti u: Stenografske beleške sa 31. sednice Vrhovnog saveta odbrane održane 18. januara 1995. godine, dok. pred. br. P00794, *Perišić*, str. 41.

751 Ovaj broj je obuhvatao i ativna vojna lica i civilna lica na službi u VJ. Izveštaj Načelnika Generalštaba VJ o strukturi kadra 30. kadrovskog centra od 4. septembra 1996. godine, dok. pred. br. P01867, *Perišić*, str. 2.

752 Stenografske beleške sa 15. sednice Vrhovnog saveta odbrane održane 10. novembra 1993. godine, dok. pred. br. P00780, *Perišić*, str. 3.

753 Stenografske beleške sa 21. sednice Vrhovnog saveta odbrane održane 7. jun 1994. godine, dok. pred. br. P00776, *Perišić*, str. 39.

754 Brojno stanje profesionalnih vojnika u maju 1996. godine u 40. KC VJ i potrebna mesečna neto sredstva, dok. pred. br. D00246, *Perišić*, str. 3.

755 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Perišić* od 6. septembra 2011. godine, par. 795-796.

756 Prvostepena presuda pred MKSJ u predmetu *Perišić* od 6. septembra 2011. godine, par. 1234-1237, 1262.

Generalštab VJ je dostavljao oružje, municiju i materijalna sredstva VRS i SVK.⁷⁵⁷ To je rađeno preko 30. i 40. kadrovskog centra.⁷⁵⁸ Takođe, Generalštab je pružio tehničku i operativnu pomoć oko izrade, proizvodnje i testiranja naoružanja.⁷⁵⁹ VJ je održavala i vršila remont vojnih sistema koji su ostali na teritoriji RS ili RSK, jer je samo ona imala kapacitete za to.⁷⁶⁰ Vojnike i drugi kadar VRS i SVK obučavali su oficiri VJ.⁷⁶¹

-
- 757 Stenografske beleške sa 7. sednice VSO, od 10. februara 1993. godine, dok. pred. br. P00771, *Perišić*, str. 26-30.
- 758 Naredba predsednika SRJ od 18. februara 1994. godine, dok. pred. br. P01009, *Perišić*, str. 3; Naredjenje Momčila Perišića u vezi s materijalnim sredstvima od 15. avgusta 1994. godine, dok. pred. br. P00628, *Perišić*, str. 1.
- 759 Dopis „Pretis-Holdinga“ od 21. maja 1994. godine, dok. pred. br. P1058, *Perišić*; Dopis „Pretis-Holdinga“ Vogošća, od 10. maja 1995. godine, dok. pred. br. P01057, *Perišić*.
- 760 Zahtev Ratka Mladića upućen Generalštabu VJ 15. januara 1994. godine, dok. pred. br. P01818, *Perišić*, str. 1; Dopis Momčila Perišića Glavnom štabu SVK od 19. januara 1994. godine, dok. pred. br. P01138, *Perišić*.
- 761 Zadaci koje je Momčilo Perišić postavio na sastanku Štaba Vrhovne komande 27. septembra 1993. godine, 26. oktobar 1993. godine, dok. pred. br. P00878, *Perišić*, str. 2; Obaveštenje Generalštaba VJ upućeno Ministarstvu odbrane od 30. avgusta 1993. godine, dok. pred. br. P00941, *Perišić*, str. 1; Dopis Komande SRK upućen Glavnom štabu VRS u vezi s obukom vojnika, 2. februar 1995. godine, dok. pred. br. P00932, *Perišić*; Dokumenti o saradnji između VRS, SVK i VJ u aprilu i maju 1994. godine, dok. pred. br. P02176, *Perišić*, str. 6-7; Dokumenti u vezi sa zahtevom za obezbeđivanje obuke iz snajperskog gađanja, koji je Ratko Mladić uputio Perišiću, maj-jul 1995. godine, dok. pred. br. P02721, *Perišić*, str. 1-6.

SSR OGS OS SFRJ
1. UPRAVA
OPERATIVNI CENTAR
STR. POF. BR. 19-1
14.05.1990. godine

(175)

*NO
Stabla novi ovak
organizati moge uvođen
i deliti elčevu kada
Korpusu i četvoro površljivo
Pone 20.05.90. si i s v a r o
do: 12.00. bruciti o d'ma h
oči*

na licencu komandanta

cuvarje naoružanja i mu-
nicije to-raredjerje

komandi 1, 3. i 5.vo, vpo i rv i pvo

radi sigurnog smestaja i cuvarja naoružanja i municije terito-
rijalne odbrane, a u skladu sa postavljenim zadacima savezrog
sekretara za rarednu odbranu, na sednici vojnog saveta 27.04.
1990. godine,

n a n e d j u j e m

1. komande vojnih oblasti i rv i pvo sa stahovima to sn i sap,
organizovace preuzimanje, smestaj i cuvarje kompletnog naoru-
žanja i municije od to u skladistima i magacinima jra. Komanda-
nti to u okviru organizacijsko-formacijske dogradnje a u skladu
sa operativnim zahtevima, razmotrice eventualnu mogucnost
ukidanja pojedinih manjih jedinica to cije se oruzje i municija
ne mogu cuvati u skladistima i magacinima jra.

(pri realizaciji zadataka utvrditi tacan broj, vrstu i kolicinu
naoružanja i municije koja se sada cuva u magacirima to i kor-
istre mogucnosti smestaja u vojnim objektima kao i diramiku
realizacije.)

U redostatku magacinskog i skladisnog prostora za smestaj koris-
titi najpogodnije prostorije u rejonu tih skladista i magacira.
eventualno za smestaj koristiti i prostorije u kasarama u
skladu sa postojecim propisima.

2) izuzetro, gde su objekti to veoma udaljeni i ne postoje
uslovi i mogucnosti da se naoružanje i municija to smesti u
skladistima i magacirima jra, smestaj i cuvarje organizovati u
magacirima to sa strazarskim obezbedjerjem jedinica jna.

3) izuzimanje naoružanja i municije od stare sto i jedinica to,
za koristcenje pri izvocjerju planiranih aktivnosti, odobravace
komande vojnih oblasti, komande vojnih oblasti posebnim uputst-
vom regulisace racin ulaska, odrzavarja i cuvarja, kao i postu-
pak pri izuzimanju i vracanju naoružanja i municije u magacirima.

4) preuzimanje i smestaj naoružanja i municije završiti do
21.05.1990. godine.

*izvestaj o realizaciji raredjenja sa tacnim pregledom kolicira
i vrsta naoružanja i municije koja se cuva u magacirima i skla-
distima jra i izuzetno u skladistima to dostaviti do 05.06.
1990. godine generalstabu os - 1.uprava.*

za rejanje s putanja obratiti sa receliku generalstaba os sfrj.

nacebinik gs os sfrj
general-pukovnik
Slagoje accic s.r.

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA NARODNU OBRANU
GENERALSTAB ORUŽANIH SNAGA SFRJ
I UPRAVA
Cop. 226 Br. 2256 - 1
10. 10. 1971. god.

VOJNA TAJNA
STROGO POVERLJIVO
Primerak br. 25

01061439

DIREKTIVA

O UPOTREBI ORUŽANIH SNAGA U NAREDNOM PERIODU
ZA PRIPREMU I IZVODJENJE BORBENIH DEJSTAVA

1. Jugoslovenska kriza je internacionalizovana i predmet je razmatranja svetskih institucija prvenstveno EZ i Saveta bezbednosti OUN. U ponašanju mnogih zemalja u Evropi došlo je do znatnih promena njihovih stavova u odnosu na jugoslovensko pitanje, od dobromernih do razbijачkih. U toj funkciji su i sve pretnje i pritisci, kao i zloupotreba položaja i uloge u međunarodnoj zajednici. Iz tih razloga teško je prognozirati tok daljeg razvoja dogadjaja.

2. U proteklom periodu oružane snage Republike Hrvatske, i pored brojnog i organizacionog narastanja, pretrpele su velike gubitke na čitavom frontu, naročito posle pada Vukovara, što je znatno uticalo na razvoj dogadjaja na političkom planu. No, i pored toga protivnik stalnim borbenim aktivnostima nastoji da povrati delove izgubljenog prostora. Zato i u narednom periodu treba očekivati da će primenom vatrenih udara, napada i dejstava DTG nastojati da održi stanje sukoba sa ciljem da: našim OS nanosi gubitke; popravi svoj položaj na frontu i utiče na politička rešenja jugoslovenske krize, pre svega preko institucija EZ i SB OUN. To ukazuje na zaključak da rat može i duže trajati.

3. Jugoslovenska narodna armija sa TO, i pored određenih početnih slabosti koje su posledica nedovoljne popune, osipanja kadra, izdaje, slabosti u rukovodjenju i komandovanju, uspela je da izvrši sve postavljene zadatke, pri čemu je borbeno i moralno ojačala, stabilizovala stanje i očuvala svoj integritet i jugoslovenski karakter. To je imalo znatnog uticaja na debllokiranje naših snaga u R.Hrvatskoj i prihvatanje inicijative Predsedništva SFRJ o angažovanju mirovnih snaga OUN u Jugoslaviji. U dosadašnjim b/d stečena su i značajna iskustva.

Ovim je završen jedan veoma značajan period realizacije postavljenih ciljeva rata.

II

Naše OS ulaze u novi izuzetno značajan period realizacije krajnjih ciljeva rata: zaštite srpskog stanovništva, mirnog razrešenja jugoslovenske krize i stvaranja uslova za očuvanje Jugoslavije za one narode koji žele da u njoj žive. Zato je očuvanje b/g JNA i OS u celini i dalje težišni zadatak svih nivoa rukovodjenja i komandovanja i njenih pripadnika, sve do iznalaženja političkog rešenja jugoslovenske krize.

Imajući u vidu svu složenost situacije, dosadašnja iskustva i ukupno stanje, te potrebu daljeg jačanja b/g pred sve nivoe rukovodjenja i komandovanja postavljaju sledeće

Z A D A T K E

1. Preduzeti sve potrebne mере за stalno poboljšavanje sistema rukovodjenja i komandovanja. Obezbediti da se naredjenja, odluke i zadaci izvršavaju potpuno, krajnje odgovorno i disciplinevano.

2) Doslednom primenom principa subordinacije obezbediti da se svaki nivo RiK bavi zadacima iz svoje nadležnosti. Svaki viši nivo RiK dužan je da na bazi primljenog zadatka i procena donosi pravovremene odluke i izdaje zadatke. Sprečiti praksu u kojoj se naredjenja i zadaci samo prenose izvršiocima, a time i skida odgovornost sa sebe.

3. U zavisnosti od donetih odluka, svaki nivo RiK mora obezbediti da potčinjeni shvate suštinu i smisao postavljenih zadataka i izdatih naredjenja, a zatim od njih tražiti dosledno izvršavanje istih.

U svim uslovima izvršavanja borbenih i drugih zadataka sprečiti samovolju pojedinaca.

4. Boljom koordinacijom obaveza i zadataka obezbediti primenu principa ličnog kontakta. U tom cilju kad god postoje uslovi i odluke i zadatke izdavati na komandnom mestu potčinjenog. Obezbediti plansko i racionalno prisustvo u potčinjenim jedinicama i ličnim angažovanjem ispoljavati uticaj na njihov rad. U tom cilju izvršiti analizu

01061441

rasporeda KM po nivoima i uspostaviti poredak koji obezbeđuje stalan uvid u stanje na frontu.

5. U narednom periodu intenzivirati politički rad sa ljudima i obezbediti veći stepen njihove informisanosti. Istovremeno sprečiti netačno i zlonamerno izveštavanje iz jedinica i sa fronta. U tom cilju preduzeti potrebne mere da se spreči iznošenje neistina i ocena koje štete ugledu JNA, a koje su proizvod antiarmijske propagande. U vezi s tim na svim nivoima rukovodjenja i komandovanja izvršiti analizu dosadašnjeg informisanja javnosti i predložiti potrebne mere. Nosioci ukupnog rada na ovim zadacima moraju biti najodgovornije starešine. Istovremeno sprečiti da se u zonama b/d kreću i samovoljno ponašaju razni izveštaci koji za to nemaju potrebna ovlašćenja nadležnih vojnih organa.

6. U svim zonama borbenih dejstava staviti pod komandu najstarijeg starešine JNA sve jedinice JNA i TO, kao i dobrovoljačke jedinice koje prihvataju da budu pod tom komandom, i nošenje oznaka JNA i TO. Sve ostale naoružane sastave smatrati paravojnim i iste razoružavati i udaljavati iz zona b/d.

Svim merama sprečiti pljačku i genocidna (osvetnička) ponašanja. U tom cilju uspostaviti potrebnu kontrolu angažovanjem organa vojne policije i za to određenih jedinica, kao i organa za krivično gonjenje.

7. Kontakte sa liderima raznih stranaka obavljati samo u skladu sa važećim propisima uz prethodnu saglasnost i konsultacije sa višom komandom. Pri tome preduzeti mere i sprečiti sve kompromitujuće susrete sa licima i predstavnicima antiarmijske propagande, sem ako se radi o pregovaračima suprotne strane. ??

8. Merama obezbeđenja borbenih dejstava posvetiti naročitu pažnju, a posebno sprečavanju iznenadjenja i dejstva izvidjačko-diverzantskih i terorističkih grupa. To posebno zahtevati u periodu naredjenog prekida vatre i izvodjenju odbrambenih b/d kada najčešće dolazi do popuštanja pažnje i povećanih gubitaka. U tom cilju na položajima (do stignutim linijama) inžinjerijskim uredjenjem položaja, organizacijom sistema vatre, osmatranjem, zasedama i potpunom kontrolom međuprostora, bokova i pozadine zaštititi ljudi i TMS od iznenadnih dejstava i gubitaka.

9. Odmah izvršiti plansku kontrolu pripremljenosti jedinica za nastupajući zimski period. Pri tome imati u vidu osnovne principе organizacije borbe i života u zimskim uslovima. Stalno imati u vidu da jedinice moraju biti u potpunoj b/g da, zavisno od zapovesti, direktiva i konkretnе situacije, mogu brzo i efikasno stupiti u borbu, odbiti svaki napad ili i same preći u napad.

10. U narednom periodu brže i smelije rašavati kadrov-ska pitanja. Osnovni princip mora biti izbor najhrabrijih i najspособnijih za najodgovornije dužnosti. Nesposobne i kolebljive brže pomerati sa komandnih i drugih značajnih formacijskih mesta.

11. Generalštаб OS SFRJ i sektori SSNO će izvršiti analizu dosadašnjeg rada i preduzeti mere za poboljšanje organizacije rada, prikupljanje, obradu i distribuciju informacija. U tom cilju predložiti mере за poboljšanje sistema izveštavanja iz jedinica, rada OC i dežurnih timova i međusobnu razmenu informacija.

Istovremeno razraditi planove angažovanja GŠ i organa SSNO na kontroli i pomoći potomstvenim komandama.

Razraditi potrebna dokumenta i preko nadležnih organa obezbediti stabilniju popunu R.J. ljudstvom.

12. Sektor pozadine SSNO u saradnji sa Vojnoprivrednim sektorom i GŠ OS neprekidno će pratiti funkcionisanje sistema PoOb, preuzimati i predlagati mере za stabilno materijalno obezbeđenje i zbrinjavanje jedinica, pri čemu prioritet imaju jedinice na frontu. Popunu jedinica na frontu nedostajućim količinama MS vršiti iz postojećih rezervi i angažovanjem MS iz ratnih jedinica "R" klasifikacije iz garnizona где nema uslova za izvršenje mobilizacije.

Sagledati probleme remonta NVO i predložiti odgovarajuća rešenja.

13. Vojnoprivredni sektor sačiniće analizu i predložiti najracionalnija rešenja za ubrzani proizvodnju i nabavku deficitarnih sredstava NVO.

02029345

K - donos

komanda 6. og
str.pov.br. 695-207
22.03.1992. godine

referisanje komandanata
brigada, dostavlja.-

komandi 1, 2 i 4. lbr i 145. lppbr i K-DU had-a 122, 105 mm

dana 27.03.1992. godine sa pocetkom u 09,30 casova na km 6. og
odrzaće se referisanje komandanata brigada:

sadrzaj referisanja:

- stanje u zoni odgovornosti, eventualni problemi u obezbeđenju iste,
- stepen izvršenja zadatka vezanih za formiranje milicije srpske republike Krajina,
- izvršenje zadatka vezanih za preformiranje jedinica jna u to,
- izvršenje zadatka vezanih za prihvat mirovnih snaga pun.

na sastanku će komandanti dobiti smernice i naredjenja za izvršenje narednih zadataka.

komandanat
general - major
slobodan djordjevic

<u>PRIMLJENO:</u>	<u>23-03-</u>	<u>08⁵⁰</u>	<u>1028</u>
	(DAN I MESEC)	(ČAS I MINUT)	(REDARSKA)
<u>OBRADENO:</u>	<u>23-03-</u>	<u>08⁴⁵</u>	<u>1024</u>
	(DAN I MESEC)	(ČAS I MINUT)	(POTPIS)
<u>PREDATO:</u>	<u>23-03-</u>	<u>08⁴⁵</u>	<u>1024</u>
	(DAN I MESEC)	(ČAS I MINUT)	(POTPIS)

KOMANDA
145. LAKE PEŠABUSKE PLASČARSKE BRIGADE
M/pov.Br. 536/1
23.03.1992. god.

Y0018899

KOMANDA 4. KORPUSA
Str.pov.br. 09/19-190
17.maja 1992. godine.

Temena naziva jedinica
d o s t a v l j a . -

KOMANDI

216.bbr

Na osnovu naredjenja Komande 2. VO, Str.pov. br. 1-1/25 od
18.05.1992. godine, a u cilju blagovremene izmene naziva jedini-
ca 4.K. dostavljamo vam note nazive dosadašnjih jedinica 4. kor-
pusa, za sada, do konačnog rešenja, jedinice nazivati prema
sledećem:

1.	4. korpus	dohija naziv	Sarajevsko-romanijski korpus
2.	40.mbr	" "	1. sarajevska brigada
3.	120.lphr	" "	2. sarajevska brigada
4.	216.bbr	" "	1. romanijska brigada
5.	4.map	" "	Paljanski artiljerijski bok
6.	4.mpoap	" "	Paljanski protivoklopnji bok
7.	346.lap PVO	" "	Sarajevski bok ARJ PVO
8.	4.bVP	" "	Sarajevski bataliona vojne p
9.	4.bv	" "	Sarajevski bataljon veze
10.	4.Snb	" "	Paljanski sanitetski batalje
11.	4.atb	" "	Paljanski automobilski batal
12.	4.inžb	" "	Sarajevski inžinjerijski bat

LGD/MG

ZASTUPA KOMANDANTA
M. KOKOVIĆ
Dražev Gagović
Slobodan Češić

KOMANDA 17.KORPUSA
str.pov.br. 112-210
12.05.1992.godine

Članak 2. Komanda
Trenutno pod

KOMANDI: 395.mtbr, 11.partd, 38.partd, 92.mtbr, 336.mtbr, 6.mtbr, 327.mtbr,
17.map, 17.lap PVO, 497.inžp, 17.mpoap, 17.pontb

Stabilizacija fronta,
n a r e d e n j e . -

Na osnovu naredenja Komande 2.VO str.pov.br.01/1-2 od 11.02.1992.godine:

N A R E D U J E M

1. Obustaviti svako izvlačenje vojnika i starešina na prostore van BiH povratak vojnika i AVL prema naredenju GŠ OS SFRJ obaviće se nakon stabilizacije fronta i slamanju ofanzivnih dejstava ustaških formacija.
2. Izvršiti mobilizaciju srpskog stanovništva sposobnog za borbu, uključujući i žene dobrovoljke za dužnosti u pozadini i na drugim formacijskim mestima na kojima mogu zameniti muškarce.
3. Komandanti divizija, brigada i samostalnih bataljona-diviziona će stupiti u kontakt sa najodgovornijim predstavnicima vlasti u zonama svojih jedinica i objasniti im da smo u fazi stvaranja odbrambenih snaga srpske republike BiH, te u tom cilju odmah objediniti komandovanje sa svim snagama u svojoj zoni odgovornosti.
Popuniti jedinice korpusa do ratne formacije, pri čemu prednost dati oklopnim i artiljeriskim jedinicama.
Naročitu pažnju pokloniti ukrupnjavanju sastava i formiranju jakih art. grupa i stvaranju rezervi na svim nivoima komandovanja sa kojima vršiti manevar ka ugroženim pravcima.
4. Posebnu pažnju posvetiti organizaciji osmatranja , izvidanja i prikupljanja podataka o neprijatelju.
Dejstvima artiljerije većih kalibara uz racionalan utrošak municije sprečavati dovlačenje neprijateljskih rezervi ka frontu i grupisanje po pravcima.
Artiljerijske osmatračnice približiti što više liniji fronta i obezbediti potpuno osmatranje dejstva artiljerije i uništenje-neutralisanje rentabilnih ciljeva.
5. Krajnje ekonomično trošiti municiju, gorivo i druga materijalna sredstva zbog otežanih uslova snabdevanja i popune.

6. Sa predstavnicima vlasti srpskog naroda preduzeti mere da se ne vrši blokiranje snabdevačkih kolona, a do daljnog obustaviti izmeštanje materijalnih sredstava i vojnih efektiva iz vaših zona, izuzev vazduhoplovne baze Tuzla i garnizona Sarajevo-Hadžići.

Municija i vojni efektivi iz garnizona Sarajevo izmeštaju se iza linije fronta na prostore Hercegovine i Romanije a vazduhoplovna baza na prostore SRJ. Sva ostala izmeštanja odobravaću lično po vašem predlogu.

7. Sve starešine u jedinicama obavestit da zadržavaju status koji su do sada imali. Statusna pitanja starešina rešavaće se planski u narednom periodu. Starešine sa prostora SRJ ostaju i dalje na svojim dužnostima do predaje dužnosti starešinama koji će se planski prebacivati sa prostora SRJ. Ovo je neophodno radi stabilizacije i očuvanja fronta.

Svim starešinama sa prostora SRJ upućujemo poziv da se stave na raspolaganje srpskom narodu u BiH, što je patriotska i sveta obaveza svakog čoveka i oficira, pošto pripadamo jedinstvenom srpskom narodu čiji je opstanak ugrožen bez obzira na teritoriju na kojoj živi.

Starešinama ostalih nacionalnosti koji žele da i dalje učestvuju u pravdnoj borbi srpskog naroda za opstanak i obezbedenja mira suživota sa ostalim narodima na prostoru BiH, omogućiti normalan rad na formacijskim dužnostima.

8. Hitno preduzeti mere stabilizacije borbenog morala, otklanjanja eventualnih pojava apatije i potištenosti i razviti motivisanost za (pravdu borbu). Rad s ljudima, informisanje i briga za borce i starešine mora biti stalni težišni zadatak. Posebnu pažnju posvetiti saradnji sa stanovništvom i jedinstvu srpskog naroda i odbrambenih snaga. Podsticati i razvijati iniciativnost svim borbenim aktivnostima i radu na terenu.

PRIMLJENO:	12.05 (dan i mjesec)	10.00 (čas i minut)	DM (potpis)
B2	1232	200	31 (br. st. vat.)
(tajni naziv)	(br. telegrame)		
OBRAĐENO:	12.05 (dan i mjesec)	10.53 (čas i minut)	84 (potpis)
PREDATO:	12.05 (dan i mjesec)	15.25 (čas i minut)	84 (potpis)

(9) 8
16 FT

KOMANDA 2. VOJNE OBLASTI
Str. pov. br. 31/103-40-1
24. April 1992. godine

IT-02-54-T
The Prosecutor
State's Attorney
Croatia

Exhibit # _____
Date Admitted: _____
OTP Reference # C4544

VRLO HITNO

00212295

KOMANDI 10. KORPUSA
KOMANDI 530. PoB - na ličnost komandanta

Veza: Telegram Komande 10. Korpusa str. pov. nr. 1978-144.0 od
23.04.1992. godine.

Imajući u vidu hitnost realizacije zadatka na formiranju jedinice TO Srpske opštine Bosanska Krupa, a u skladu sa Naredjenjem Saveznog sekretara za NO str. pov. broj 359-1 od 31.02.1992. godine iz viškova u jedinicama 10. Korpusa i raspoločivih rezervi u 530. PoB izdati naoružanje, municiju i opremu za novosformirane jedinice TO SO Bosanska Krupa.

Nedostajuća sredstva telegramom tražiti od TU SSNO sa pozivom na Naredjenje Načelnika GS OS SFRJ pov. broj 2266-1 od 30.12.1991. godine i moju saglasnost.

K O M A N D A N T
general-pukovnik
Milutin Lukanić

Dosije JNA u ratovima u Hrvatskoj i BiH

Prvo izdanje

Izdavač:

Fond za humanitarno pravo

Dečanska 12, Beograd

www.hlc-rdc.org

Autorka: Jovana Kolarić

Urednica: Ivana Žanić

Supervizor: Nemanja Stjepanović

Lektor: Predrag Ivanović

Grafičko oblikovanje: Milica Dervišević

Tiraž: 300

Štamparija: Instant System, Beograd

ISBN 978-86-7932-090-2

© Fond za humanitarno pravo

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

355.1(497.1)"1991/1992"

355.426(497.1)"1991/1995"

355.48(497.1)"1991/1992

94(497.1)"1991/1992"

КОЛАРИЋ, Јована, 1987-

Dosije: JNA u ratovima u Hrvatskoj i BiH / [autorka Jovana Kolarić]. - 1. izd. - Beograd : Fond za humanitarno pravo, 2018 (Beograd : Instant system). - 99 str. : faksimili ; 25 cm

Podatak o autoru preuzet iz kolofona. - Tiraž 300. - Prilozi 1-6: str.

[103-112]. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-7932-090-2

a) Југословенска народна армија - 1991-1992 b) Грађански рат - Југославија - 1991-1995 c)
Југославија - 1991-1992 COBISS.SR-ID 264534796

